

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

***Struktura sądów najwyższych – analiza
prawno-porównawcza***

**dr Piotr Kapusta (Niemcy, Szwajcaria), dr Jędrzej Kondek (Czechy),
Michał Kowalczyk (Węgry), dr Krystian Nowak (Mołdawia),
dr Andrzej Pogłódek (Rosja, Ukraina), dr hab. Paweł Sobczyk
(Francja, Hiszpania, Wielka Brytania, Włochy), Paweł Suski
(Austria), dr Wojciech Kwiatkowski (Stany Zjednoczone)**

redakcja dr Przemysław Sobolewski

Warszawa 2017

Spis treści

I. Sąd Najwyższy Republiki Austrii (Oberster Gerichtshof)	1
1. Podstawy Prawne	1
2. Skład	1
3. Senaty (niem. Senat)	1
4. Biuro Sądu Najwyższego	3
5. Evidenzbüro	4
6. Baza danych JUDOK	4
7. Biblioteka sądowa	5
II. Brytyjski Sąd Najwyższy	6
1. Wprowadzenie	6
2. Pozycja Sądu Najwyższego Zjednoczonego Królestwa	12
III. Sąd Najwyższy Republiki Czeskiej	15
IV. Sąd Najwyższy na Węgrzech	19
1. Wprowadzenie	19
2. Prezes Sądu Najwyższego	22
3. Wiceprezes Sądu Najwyższego	25
4. Sekretarz Generalny Sądu Najwyższego	27
5. Kolegia Sądu Najwyższego	29
5.1. Kolegium Karne	29
5.2. Kolegium Cywilne	29
5.3. Kolegium Administracji i Prawa Pracy	29
6. Pozostałe jednostki Sądu Najwyższego	31
6.1. Sekretariat Prezesa	31
6.2. Sekretariat Prasowy	31
6.3. Biuro Spraw Zagranicznych i Prawa Europejskiego	32
6.4. Ciało Doradcze	32
6.5. Departament Budżetowy i Zaopatrzenia	32
6.6. Kontrola Wewnętrzna	33
V. Sąd Kasacyjny w Republice Francuskiej	34
1. Wprowadzenie	34
2. Pozycja Sądu Kasacyjnego	36
3. Struktura Sądu Kasacyjnego	38
3.1. Uwaga ogólna	38
3.2. Izby	39
3.3. Izby mieszane	40
3.4. Zespoły/zgromadzenia plenarne	40
3.5. Przewodniczący/Prezydent Izby	41

3.6.	Komisje	42
3.7.	Biuro Prokuratora	43
3.8.	Biuro Pomocy Prawnej.....	43
3.9.	Sekretariat Generalny	43
VI.	Najwyższy Trybunał w Republice Hiszpanii	45
1.	Wprowadzenie	45
2.	Pozycja Trybunału Najwyższego	47
3.	Struktura Trybunału Najwyższego	48
3.1.	Uwaga ogólna	48
3.2.	Izby	49
3.3.	Organy zarządzające	50
3.3.1.	Prezes Trybunału Najwyższego	50
3.3.2.	Wiceprezes.....	51
3.3.3.	Izba Rządowa.....	52
VII.	Sąd Najwyższy Republiki Mołdawii	54
VIII.	Niemiecki Trybunał Federalny (Bundesgerichtshof)	57
1.	Trybunał Federalny w strukturze sądownictwa niemieckiego	57
2.	Podstawy prawne działalności Trybunału Federalnego	59
3.	Skład Trybunału Federalnego	59
4.	Organizacja wewnętrzna Trybunału Federalnego.....	60
5.	Przydział spraw w Trybunale Federalnym	63
IX.	Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej	66
1.	Uwagi wprowadzające	66
2.	Przewodniczący Sądu Najwyższego.....	68
3.	Pierwszy Zastępca i Zastępcy Przewodniczącego SN.....	71
4.	Plenum Sądu Najwyższego	72
5.	Prezydium Sądu Najwyższego	73
6.	Kolegia Sądu Najwyższego	74
6.1.	Kolegium Apelacyjne	75
6.2.	Kolegium Dyscyplinarne	76
7.	Organy pomocnicze	77
X.	Sąd Najwyższy Ukrainy	78
1.	Uwagi wprowadzające	78
2.	Organizacja wewnętrzna.....	83
2.1.	Przewodniczący Sądu Najwyższego.....	83
2.2.	Zastępcy Przewodniczącego Sądu Najwyższego	86
2.3.	Plenum Sądu Najwyższego	86
2.4.	Wielka Izba Sądu Najwyższego	88
2.5.	Sądy Kasacyjne Sądu Najwyższego	89

2.6.	Organy pomocnicze Sądu Najwyższego.....	93
2.6.1.	Aparat Sądu Najwyższego	93
2.6.2.	Rada Naukowa.....	94
2.6.3.	Biblioteka Sądu Najwyższego	94
2.6.4.	Asystenci Sędziów Sądu Najwyższego	94
XI.	Szwajcarski Sąd Federalny	96
1.	Sąd Federalny w strukturze sądownictwa szwajcarskiego.....	96
2.	Podstawy prawne działalności Sądu Federalnego.....	98
3.	Skład Sądu Federalnego	98
4.	Organizacja wewnętrzna Sądu Federalnego	100
5.	Przydział spraw w Sądzie Najwyższym	107
XII.	Sąd Kasacyjny Republiki Włoch.....	112
1.	Wprowadzenie	112
2.	Pozycja Sądu Kasacyjnego	115
3.	Struktura Sądu Kasacyjnego.....	116
3.1.	Uwaga wstępna	116
3.2.	Organizacja jurysdykcyjna (wł. Organizzazione dell'attività giurisdizionale)	117
3.2.1.	Primo Presidente	118
3.2.2.	Sekretariat Generalny.....	118
3.2.3.	Rada Dyrektorów/Zarządzająca	120
3.2.4.	Przestrzeń cywilna (wł. Area civile)	120
3.2.5.	Przestrzeń karna (wł. Area Penale).....	121
3.2.6.	Massimario	122
3.2.7.	Centrum Elektroniczne Dokumentacji	123
3.3.	Organizacja administracyjna (wł. Organizzazione dell'attività amministrativa)	125
4.	Podsumowanie	126
XIII.	Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych.....	127
1.	Ogólna charakterystyka sądownictwa w Stanach Zjednoczonych	127
2.	Pozycja federalnego Sądu Najwyższego w systemie władzy w USA. Zakres kompetencji Sądu Najwyższego	129
3.	Finansowanie Sądu Najwyższego USA.....	132
4.	Struktura i metodyka pracy Sądu Najwyższego USA.....	133

I. Sąd Najwyższy Republiki Austrii (Oberster Gerichtshof)

1. Podstawy Prawne

Funkcjonowanie Sądu Najwyższego w Republice Austrii (Oberster Gerichtshof – OGH) regulują:

- 1) art. 92 ust. 1 Federalnej Ustawy Konstytucyjnej Republiki Austrii, zgodnie z którym Sąd Najwyższy jest najwyższą instancją w sprawach cywilnych i karnych;
- 2) ustawa z dnia 19 czerwca 1968 r. – Bundesgesetz vom 19. Juni 1968 über den Obersten Gerichtshof (OGHG)¹;
- 3) regulamin Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2005 r. (Geschäftsordnung des Obersten Gerichtshofes 2005²).

2. Skład

Sąd Najwyższy składa się z przewodniczącego, dwóch wiceprzewodniczących, a także wymaganej liczby innych członków, obecnie jest to 13 przewodniczących senatów i 41 sędziów.

3. Senaty (niem. Senat)

Zgodnie z zasadą ogólną Sąd Najwyższy, zarówno w sprawach cywilnych jak i w sprawach karnych, orzeka w senatach (niem. Senat, wydział, panel) (§ 5 ustawy

¹ BGBl. Nr. 328/1968 idF BGBl. I Nr. 112/2007; <http://www.ogh.gv.at/der-oberste-gerichtshof/rechtsgrundlagen/bundesgesetz-ogh/>

² Präs 2360-1/02 idF Präs 2360-5/02 vom 19. 6. 2002, Präs 2360-1/04 vom 17. 6. 2004, Präs 2360-1/05 vom 25. 1. 2005, Präs 2360-1/07 vom 31. 1. 2007, Präs 2360-3/07 vom 22. 5. 2007, Präs 2360-4/07 vom 7. 11. 2007, 1 Präs 2360-2596/08p vom 28. 5. 2008, 1 Präs 2360-5497/08f vom 19. 12. 2008, 1 Präs 2360-4275/10b vom 1. 9. 2010, 1 Präs 2360-5167/11f vom 17. 11. 2011, 1 Präs 2360-1814/12v vom 14. 6. 2012, 1 Präs 2360-4220/12t vom 21. 11. 2012, 1 Präs 2360-4882/13x vom 16. 12. 2013, 1 Präs 2360-434/14f vom 31. 1. 2014, 1 Präs 2360-2303/14h vom 5. 6. 2014, 1 Präs 2360-2958/14g vom 21. 7. 2014, 1 Präs 2360-5041/14f vom 16. 12. 2014, 1 Präs 2360-5240/15x vom 14. 12. 2015 und 1 Präs 2360-1192/16d vom 17. 3. 2016; <http://www.ogh.gv.at/der-oberste-gerichtshof/rechtsgrundlagen/geschaeftsordnung-ogh-2005/>

o SN). Jeżeli przepisy nie stanowią inaczej, orzeka w tzw. prostych senatach złożonych z przewodniczącego/prezesa Sądu Najwyższego i czterech innych sędziów Sądu Najwyższego, tj. pięciu sędziów zawodowych.

Obecnie Sąd Najwyższy składa się z osiemnastu senatów, z których dziesięć wydaje orzeczenia w sprawie ostatecznych odwołań w sprawach cywilnych (senaty 1-10), sześć w sprawach karnych (senaty 11-15 i 17), a jeden działa jako sąd do spraw prawa konkurencji (senat 16). Ten ostatni senat składa się z trzech profesjonalnych sędziów i dwóch sędziów niezawodowych-ławników. Sędziowie niezawodowi-ławnicy również zasiadają w Sądzie Najwyższym w sprawach gospodarczych i ubezpieczeń społecznych. Zgodnie z ust. 11 ust. 1 austriackiej ustawy o pracy i sądach socjalnych Sąd Najwyższy orzekający jako sąd apelacyjny składa się z trzech sędziów zawodowych i dwóch sędziów niezawodowych-ławników. Od 2014 r. Sąd Najwyższy jest również właściwy w postępowaniu arbitrażowym, takim jak wyznaczenie arbitrów lub skargi na wyroki wyroku arbitrażowego (senat 18).

W niektórych przypadkach Sąd Najwyższy orzeka w składzie trzyosobowym składającym się z przewodniczącego i dwóch sędziów. Są to sprawy wymienione w § 7 ustawy o SN, takie jak np. ustalenie właściwego miejscowo sądu, przeniesienie sprawy z jednego sądu do innego sądu tego samego typu.

Sąd Najwyższy orzeka też w powiększonym senacie w składzie 11 sędziów (*Verstärkter Senat*), jeżeli po złożeniu sprawozdania stwierdzi, że wydane orzeczenie w ważnej kwestii zasadniczej odejdzie od utrwalonej linii orzecznictwa Sądu Najwyższego lub od ostatniego orzeczenia wydanego w tej kwestii w rozszerzonym składzie lub gdy orzecznictwo Sądu Najwyższego nie udzieliło jednolitej odpowiedzi na kwestię prawną o fundamentalnym znaczeniu (§ 8 ust. 1 ustawy o SN).

Orzeczenia wydane w składzie rozszerzonego senatu wiążą składy orzekające w przyszłości i może zostać zmienione jedynie orzeczeniem rozszerzonego senatu. Orzeczenia wydane w rozszerzonym składzie mają zatem podstawowe znaczenie dla orzecznictwa całego wymiaru sprawiedliwości.

Od czasu wejścia w życie z dniem 1 stycznia 1969 r. ustawy w sprawie Sądu Najwyższego wydano ok. 60 orzeczeń w składzie powiększonego senatu.

Sędziowie Sądu Najwyższego obradują również raz w roku w formie zgromadzenia plenarnego i wydają sprawozdania z działalności (§ 9 i 12 ustawy o SN). Ustalenia zawarte w sprawozdaniu mogą zawierać sugestie dotyczące przepisów prawnych. Sprawozdanie składane jest do federalnego ministra sprawiedliwości i może zostać przekazane Prezydentowi pierwszej izby austriackiego parlamentu, Prezydentom Trybunału Konstytucyjnego i Administracyjnego, innym ministrom federalnym i Prezydentom różnych landów.

Oprócz funkcji w systemie sądów powszechnych, Sąd Najwyższy pełni również inne funkcje.

Sąd Najwyższy jest sądem dyscyplinarnym oraz orzeka jako sąd apelacyjny w postępowaniach dyscyplinarnych notariuszy.

Przepisy ustawowe dotyczące postępowań dyscyplinarnych przeciwko adwokatom przewidują także obowiązkowe zaangażowanie Sądu Najwyższego. Najwyższa Izba Odwoławcza i Komisja Dyscyplinarna dla adwokatów radców prawnych i adwokatów-obrońców musi obejmować co najmniej ośmiu i nie więcej niż szesnaścioro sędziów Sądu Najwyższego.

W toku prac ustawodawczych Sąd Najwyższy regularnie wydaje opinie na temat projektu aktu prawnego. Na wniosek Federalnego Ministra Sprawiedliwości lub Prezesa Sądu Najwyższego mogą być powołane specjalne senaty składające się z siedmiu sędziów, które wydają opinie prawne dotyczące projektów aktów prawnych (§ 11 ustawy w sprawie Sądu Najwyższego). Powołano pięć senatów, z których każdy zajmuje się różnymi dziedzinami prawa, trzy prawem cywilnym, jeden prawem karnym, a ostatni kwestiami prawnymi o interdyscyplinarnym znaczeniu.

4. Biuro Sądu Najwyższego

Biuro Sądu Najwyższego, które zapewnia niezbędną obsługę administracyjną, składa się z departamentu prezydenckiego, jednego departamentu dla spraw

cywilnych i jednego dla spraw karnych (dyscyplinarnych i zatrudnionych), a także Biura Finansowego, Biura Dokumentacji i Bazy danych z obsługą doradczą i sekretariatem.

5. Evidenzbüro

Przy Sądzie Najwyższym usytuowane jest biuro zajmujące się gromadzeniem i udostępnianiem orzecznictwa tego sądu (Evidenzbüro³). Składa się ono sędziów – zwykle młodych, często rozpoczynających karierę sędziowską, którzy pracują tam przez 2-2,5 roku zanim powrócą do pracy orzeczniczej. Austriaccy sędziowie Sądu Najwyższego – tak jak sędziowie sądów powszechnych – nie mają asystentów, sędziowie z Evidenzbüro w pewnym zakresie pełnią tego rodzaju rolę. Każda sprawa wpływająca do Sądu Najwyższego najpierw trafia do nich i ich zadaniem jest wyszukanie wszelkich materiałów przydatnych przy jej rozstrzygnięciu (orzeczenia, komentarze itd.), a następnie przedstawienie tych materiałów sędziemu wraz ze sprawozdaniem co do stanu prawnego i faktycznego sprawy. Uczestniczą oni także w pracy sędziów przed wydaniem wyroku i biorą udział w dyskusjach o przedstawianych sprawach.

Problemem jest zbyt mała liczba członków biura, np. w 2012 r. na 11 cywilnych senatów (łącznie z senatem pracy i ubezpieczeń społecznych) przypadało tylko dziewięciu sędziów, a więc mniej niż jeden na senat.

6. Baza danych JUDOK

Sprawy są rejestrowane w specjalnym systemie komputerowym, który jest dostępny nieodpłatnie dla wszystkich w Internecie (w języku niemieckim). W bazie JUDOK jest ponad 95 000 pełnych tekstów orzeczeń Sądu Najwyższego, wprowadzanych w sprawach karnych od 1976 r. a w sprawach cywilnych od 1984 r. oraz ponad 120 000 streszczeń orzeczeń Sądu Najwyższego od 1950 r. Baza danych dostępna jest w internecie <http://www.ris.bka.gv.at/Jus/>

³ <http://www.ogh.gv.at/service/evidenzbuero/>

Liczba osób korzystających z bazy danych jest ogromna i stale wzrasta, w 2010 r. odnotowano ponad 27 milionów odsłon strony, w 2011 r. – 32 miliony, a w 2012 r. ponad 41 milionów.

7. Biblioteka sądowa

Biblioteka sądowa obejmuje ponad 124 000 woluminów.

II. Brytyjski Sąd Najwyższy

1. Wprowadzenie

W Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej występuje niejednolity system sądownictwa, który wyraża się na dwóch płaszczyznach. Pierwszą stanowią systemy sądownictwa, tzn. systemy Anglii i Walii, Szkocji oraz Irlandii Północnej. Drugą płaszczyznę stanowi odmienny system sądownictwa występujący w sprawach cywilnych i karnych oraz w zakresie sądowej kontroli administracji publicznej.

Tytułem przykładu – ze względu na główną problematykę opracowania – zaprezentowana pokrótce zostanie struktura sądów w Anglii i Walii w sprawach cywilnych, z uwzględnieniem różnic występującymi w sprawach karnych, dla ukazania – w dalszej części opracowania – szczególnej pozycji i charakteru nowopowstałego Sądu Najwyższego⁴.

Sprawy cywilne w Anglii i Walii są rozpatrywane przez sądy hrabstw (ang. *country courts*), Wysoki Trybunał (ang. *High Court*) i Wydział Cywilny Sądu Apelacyjnego (ang. *Civil Division of the Court of Appeal*).

Sądy hrabstw rozpoznają większość **spraw cywilnych** w Anglii i Walii. Sprawy cywilne, które są mniej skomplikowane, są rozpoznawane przez sądy hrabstw, a bardziej skomplikowane przez Wysoki Trybunał. Duża liczba spraw, dotyczy dochodzenia wierzytelności, ale także przewłaszczenia nieruchomości (np. w razie braku spłaty kredytu hipotecznego), szkody na osobie, niedbalstwa i upadłości. Sądy hrabstw rozpoznają także sprawy z zakresu prawa rodzinnego, w tym sprawy rozwodowe i opieki nad dziećmi, przy czym sprawy skomplikowane w tym zakresie są rozstrzygane przez Wysoki Trybunał⁵. Sądy hrabstw oferują również wewnętrzną

⁴ Struktura sądów w Anglii i Walii w sprawach cywilnych została opracowana na podstawie https://e-justice.europa.eu/content_ordinary_courts-18-ew-pl.do?member=1

⁵ Co interesujące, w centralnym Londynie wszystkimi sprawami rodzinnymi zajmuje się Główna Kancelaria Wydziału Rodzinnego (ang. *Principal Registry of the Family Division*), a nie miejscowe sądy hrabstw. Podobnie mediacją w sprawach rodzinnych zajmuje się *Children and Family Court Advisory and Support Service* (CAFCASS).

mediację sądową w sprawach dotyczących drobnych roszczeń, natomiast w przypadku innych spornych roszczeń można skorzystać z mediacji zewnętrznej.

Wysoki Trybunał może rozpatrywać sprawy cywilne niemal każdego rodzaju, chociaż w praktyce zajmuje się głównie sprawami bardziej istotnymi lub skomplikowanymi. Sąd składa się z trzech wydziałów:

- Wydziału Ławy Królewskiej (ang. *Queen's Bench Division*) – zajmuje się szerokim zakresem spraw cywilnych, które dotyczą powództw o odszkodowanie wynikających z niedotrzymania warunków umów oraz z czynów niedozwolonych, zniesławienia, sporów handlowych oraz zagadnień z zakresu prawa morskiego (powództw cywilnych związanych ze statkami, np. dotyczących kolizji, uszkodzenia ładunku oraz ratownictwa). Jest to największy Wydział;
- Wydziału Kanclerskiego (ang. *Chancery Division*) – zajmuje się w szczególności sprawami majątkowymi, w tym zarządzaniem majątkiem osób zmarłych, wykładnią testamentów, patentami i własnością intelektualną, upadłością oraz sporami dotyczącymi spółek kapitałowych i osobowych;
- Wydziału Rodzinnego (ang. *Family Division*) – zajmuje się bardziej skomplikowanymi sprawami rozwodowymi i powiązanymi sprawami finansowymi i małżeńskimi. W wydziale tym orzeka się w sprawach dotyczących opieki nad dzieckiem (w szczególności kurateli, przysposobienia i uprowadzeń dzieci), sprawach dotyczących osób objętych opieką Sądu Opiekuńczego (ang. *Court of Protection*), a także sprawach związanych z leczeniem dzieci, w zakresie właściwości sądu.

Sąd Apelacyjny składa się z Wydziału Cywilnego i Wydziału Karnego. Wydział Cywilny Sądu Apelacyjnego rozstrzyga głównie apelacje od orzeczeń Wysokiego Trybunału – w tym Wydziału Kanclerskiego, Wydziału Ławy Królewskiej i Wydziału Rodzinnego – i wszystkich sądów hrabstw Anglii i Walii oraz niektórych trybunałów. Skład orzekający składa się zazwyczaj z trzech sędziów (ang. *Lord Chief Justices*). W trakcie wyrokowania sędziowie mogą wydać dowolne orzeczenie, które – według ich opinii – powinien być wydać sąd, inne od orzeczenia, od którego się odwołano. W niektórych sprawach przekazuje się sprawę do ponownego rozpatrzenia.

Posiedzenia Sądu odbywają się zazwyczaj w Londynie. Prezesem **Wydziału Cywilnego** Sądu Apelacyjnego jest **Master of the Rolls**, czyli trzeci rangą sędzia Anglii i Walii⁶.

Sprawy karne są natomiast w Anglii i Walii rozpoznawane przez sądy pokoju (ang. *magistrates' courts*), Sąd Koronny (ang. *Crown Court*), wydziały i sądy wchodzące w skład Wysokiego Trybunału (ang. *High Court*) oraz Wydział Karny Sądu Apelacyjnego (ang. *Criminal Division of the Court of Appeal*)⁷.

Sądy pokoju zajmują się głównie **sprawami karnymi**, przy czym sprawy dotyczące poważniejszych przestępstw są przekazywane do rozpatrzenia Wysokiemu Trybunałowi. Sądy pokoju rozpatrują także **niektóre sprawy cywilne**, w tym sprawy z zakresu prawa rodzinnego; sprawy dotyczące dochodzenia niektórych rodzajów wierzytelności, np. podatku lokalnego (*council tax*); oraz sprawy dotyczące wydawania zezwoleń (np. zezwolenia na sprzedaż alkoholu), naruszenia warunków zezwoleń lub nakazów sądowych, a także sprawy związane z zakładami i grami losowymi⁸.

Należy odnotować, że większość spraw w sądach pokoju rozpatrywana jest przez **sędziów niezawodowych** (ang. *lay magistrates*) nazywanych również sędziami pokoju (ang. *justices of the peace*), którzy nie mają wykształcenia prawniczego. Zwykle zasiadają w składach trzyosobowych, a w kwestiach prawnych doradza im urzędnik sądu z wykształceniem prawniczym. Bardziej złożone sprawy wniesione do sądów pokoju rozpatrywane są przez sędziów zawodowych znanych jako *district judges* (przy sądzie pokoju), którzy zasiadają w nich w pełnym wymiarze godzin. Zastępcy *district judges* (przy sądzie pokoju) pełnią swoje obowiązki w niepełnym wymiarze godzin.

⁶ W Sądzie Apelacyjnym zazwyczaj nie przesłuchuje się świadków. Orzeczenia są zazwyczaj wydawane na podstawie dokumentów, protokołów z poprzednich rozpraw i argumentów pełnomocników stron.

⁷ Por. A guide to bringing a case to The Supreme Court, <https://www.supremecourt.uk/docs/a-guide-to-bringing-a-case-to-the-supreme-court.pdf>. Por. także P. Sarnecki, System konstytucyjny Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Warszawa 2009, s. 39-41.

⁸ Na temat struktury sądów karnych w Wielkiej Brytanii pisał po polsku m.in. C. Michalczyk, *Struktura sądownictwa karnego w Wielkiej Brytanii*, „Prokuratura i Prawo” 7-8/2005, s. 180-187.

Sądy pokoju mają prawo nakładania grzywien i zatrzymywania (na krótki czas) osób skazanych za przestępstwa – a zatem niektóre sprawy kierowane są do Sądu Koronnego, by ten wydał wyrok⁹.

Sąd Koronny (ang. *Crown Court*) jest sądem krajowym obradującym w różnych ośrodkach Anglii i Walii. Zajmuje się on wszystkimi **poważnymi sprawami karnymi** skierowanymi do niego przez sądy pokoju. Sprawy wymagające rozprawy są rozpoznawane przez sędziego i ławę przysięgłych, w skład której wchodzi 12 przedstawicieli społeczeństwa.

Wysoki Trybunał działa również jako sąd odwoławczy dla spraw rozpoznawanych przez sędziów w sądach pokoju.

Wydział Karny Sądu Apelacyjnego, któremu przewodniczy **Lord Chief Justice**, rozpoznaje apelacje co do winy i wymiaru kary wniesione przez osoby uznane za winne lub skazane przez Sąd Koronny. Wydział Karny może uchylić lub utrzymać w mocy orzeczenie o winie, przekazać sprawę do ponownego rozpatrzenia, a w przypadku apelacji co do wymiaru kary – zmienić (ale nie podwyższyć) wymiar kary. Jednak w przypadkach, w których to prokurator generalny (ang. *attorney general*) kieruje sprawę do Sądu Apelacyjnego, sąd ten może podwyższyć wymiar kary, jeżeli uzna, że jest on zbyt łagodny.

Sąd ten jest właściwy w szerokim zakresie do rozpoznawania apelacji w trybie doraźnym, dotyczących m.in. sprawozdawczości lub ograniczenia publicznego dostępu, apelacji dotyczących orzeczeń niekorzystnych dla prokuratury i różnych środków zaskarżenia na podstawie ustawy o korzyściach pochodzących z przestępstwa z 2002 r.¹⁰ Ponadto sąd rozpatruje apelacje w sprawach wojskowych.

Wydział Karny Sądu Apelacyjnego orzeka zazwyczaj w składzie trzech sędziów, jednak wydaje jeden wyrok (zgodnie ze zdaniem większości).

⁹ Na marginesie wypada odnotować, że niektóre sądy pokoju pełnią osobną funkcję „**sądów dla nieletnich**” lub sądów ds. postępowania w sprawach rodzinnych. W sądach tych zasiadają specjalnie wyszkoleni sędziowie pokoju, którzy rozpatrują zarzuty i wnioski dotyczące dzieci i ludzi młodych lub spraw rodzinnych.

¹⁰ Proceeds of Crime Act 2002.

W Anglii i Walii za administrację wielu sądów odpowiedzialna jest Służba ds. Sądów i Trybunałów Jej Królewskiej Mości (ang. *Her Majesty's Courts and Tribunals Service*). Służba ds. Sądów i Trybunałów podlega Ministerstwu Sprawiedliwości, a zatem organowi rządowemu odpowiadającemu za wymiar sprawiedliwości w Anglii i Walii.

Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa (ang. *Supreme Court of the United Kingdom*) – o którym więcej w następnym punkcie – jest sądem odwoławczym najwyższej instancji zarówno w sprawach karnych, jak i cywilnych, chociaż w Szkocji w sprawach karnych nie przysługuje prawo do wniesienia środka zaskarżenia do Sądu Najwyższego¹¹.

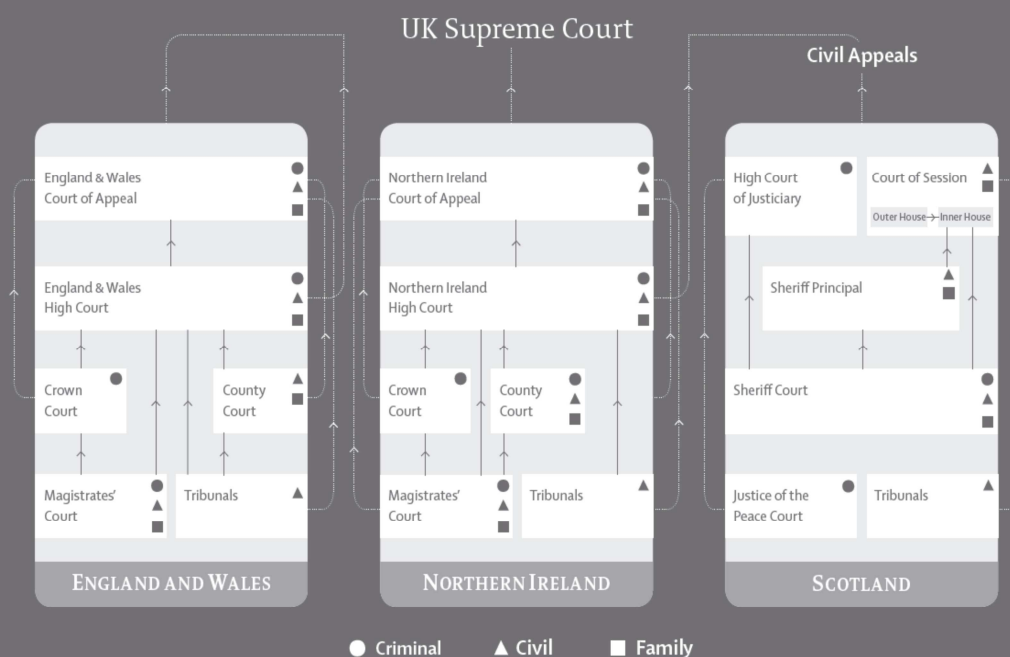
¹¹ https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-ew-pl.do?member=1

Wykres nr 1. Sąd Najwyższy i system wymiaru sprawiedliwości w Wielkiej Brytanii

PANEL 9

The Supreme Court and the United Kingdom's legal system

The Supreme Court sits at the apex of the United Kingdom's legal system, hearing appeals from courts in England and Wales, Scotland and Northern Ireland.

Źródło: <https://www.supremecourt.uk/docs/supreme-court-and-the-uks-legal-system.pdf>

2. Pozycja Sądu Najwyższego Zjednoczonego Królestwa

Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa powstał na podstawie trzeciej części ustawy o reformie konstytucyjnej z 2005 r. (ang. *Constitutional Reform Act 2005*)¹² i rozpoczął działalność 1 października 2009 r.¹³ Ustawa konstytucyjna wprowadziła oddzielenie Komisji Apelacyjnej (poprzez utworzenie odrębnego Sądu Najwyższego) od legislatury (obu izb parlamentu) i egzekutywy (rządu).

Przed utworzeniem Sądu Najwyższego, Komisja Apelacyjna Izby Lordów była bowiem najwyższą instancją odwoławczą w sprawach cywilnych w całym Zjednoczonym Królestwie oraz w sprawach karnych dla Anglii, Walii oraz Irlandii Północnej. „Komisji przysługiwała wyłączność w zakresie sprawowania sądowych funkcji Izby Lordów. Składy orzekające były zazwyczaj pięcioosobowe, a lordowie prawa zasiadali w Izbie dożywotnio. Wymagane były od nich najwyższe kwalifikacje sędziowskie, przy czym orzekali także w Komisji Sądowej Tajnej Rady, stanowiącej najwyższą instancję odwoławczą dla kilku państw brytyjskiej Wspólnoty Narodów (m.in. Barbadosu, Gujany, Jamajki) oraz dla władz lokalnych powołanych w procesie dewolucji”¹⁴.

Sąd Najwyższy przejął zatem kompetencje sądownicze Izby Lordów, a właściwie Komisji ds. Środków Zaskarżenia (ang. *Appellate Committee*) Izby Lordów. Ponadto nowy Sąd Najwyższy pełni funkcje przekazane w następstwie dewolucji przez Sądową Komisję Rady Przybocznej (ang. *Judicial Committee of the Privy Council*), czyli najwyższy sąd odwoławczy w kilku niezależnych państwach Wspólnoty Narodów, terytoriach zamorskich Zjednoczonego Królestwa i terytoriach zależnych Korony Brytyjskiej oraz uprawnienia dotyczące spraw dewolucji wykonywane wcześniej przez Komitet Sądowniczy Tajnej Rady (ang. *Judicial Committee of the Privy Council*)¹⁵.

¹² <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/contents>

¹³ Na temat genezy powstania Sądu Najwyższego Zjednoczonego Królestwa pisała w języku polskim A. Michalak, *Pierwsze pięć lat działalności Sądu Najwyższego Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej*, „Przegląd Sejmowy” 2(127)/2015, s. 120-125.

¹⁴ A. Michalak, *Pierwsze pięć lat...*, s. 124.

¹⁵ Zob. <https://www.supremecourt.uk/about/role-of-the-supreme-court.html>.

Sąd Najwyższy jest najwyższą instancją i sądem apelacyjnym w zakresie prawa angielskiego, walijskiego, północnoirlandzkiego i szkockiego, z wyjątkiem szkockiego prawa karnego, w odniesieniu do którego ostateczną jurysdykcję apelacyjną posiada *the High Court of Justiciary*¹⁶. Posiada on także właściwość do rozstrzygania sporów kompetencyjnych z zakresu dewolucji oraz oceny legalności prawodawstwa wydawanego przez organy powstałe w wyniku procesu dewolucji władzy publicznej. Sąd nie ma uprawnień do uchylania norm brytyjskiego ustawodawstwa parlamentarnego (ang. *primary legislation*), natomiast ma kompetencję do obalania przepisów brytyjskiego prawa delegowanego (ang. *secondary legislation*)¹⁷.

W konsekwencji należy stwierdzić, że przepisy ustawy konstytucyjnej nie wywarły wpływu na istniejące różnice między systemami prawnymi poszczególnych części Wielkiej Brytanii. Systemy prawne nadal pozostają niezależne, a istniejące między nimi różnice zostały utrzymane.

Organ składa się z 12 sędziów (ang. *Justices*), w tym prezesa (ang. *the President*) i zastępcy prezesa (ang. *the Deputy President*).

Poza przywołaną powyżej ustawą, podstawowym aktem prawnym dotyczącym Sądu Najwyższego jest jego Regulamin (ang. *The Supreme Court Rules 2009*)¹⁸, obowiązujący od 1 października 2009 r. Zgodnie z postanowieniami ustawy, do jego opracowania został upoważniony Prezes Sądu Najwyższego, przy czym regulamin miał zagwarantować dostępność, sprawiedliwość i skuteczność SN, a wprowadzone zasady postępowania powinny być proste i w jasny sposób wyrażone¹⁹.

Regulamin Sądu Najwyższego może być na bieżąco uzupełniany za pomocą wytycznych (ang. *practice directions*) dotyczących m.in. zasad postępowania w zakresie rozpatrywania spraw cywilnych, karnych i podatkowych, przyjmowanych

¹⁶ W Szkocji w sprawach karnych nie przysługuje prawo do wniesienia środka zaskarżenia do Sądu Najwyższego. W takich sprawach udziela się zazwyczaj zezwolenia na złożenie środka zaskarżenia do Sądu Najwyższego, jedynie gdy dotyczy on kwestii prawnych istotnych dla społeczeństwa. Por. https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-ni-pl.do?member=1.

¹⁷ Por. *A guide to bringing a case to The Supreme Court*, <https://www.supremecourt.uk/docs/a-guide-to-bringing-a-case-to-the-supreme-court.pdf>.

¹⁸ Supreme Court of the United Kingdom, *The Supreme Court Rules 2009*, 2009 No. 1603 (L. 17), <http://www.legislation.gov.uk/ukSI/2009/1603/contents/made>.

¹⁹ Istotne, że przed uchwaleniem Regulaminu Sąd Najwyższy powinien skonsultować jego treść z Lordem Kanclerzem oraz środowiskiem prawniczym wszystkich części Wielkiej Brytanii oraz z innymi instytucjami, z którymi uważa za stosowne skonsultować ten projekt.

przez Sąd w sposób autonomiczny, a zatem odmiennie od procedur obowiązujących w niższych instancjach, bez zatwierdzenia przez parlament. Dotychczas Sąd Najwyższy wielokrotnie z takiej możliwości korzystał.

Warto odnotować, że Regulamin nie zawiera postanowień dotyczących struktury organizacyjnej Sądu.

3 września 2013 r. został wydany Supreme Court Of The United Kingdom Judicial Appointments And Discipline The Supreme Court (Judicial Appointments) Regulations 2013²⁰.

Siedzibą Sądu Najwyższego Zjednoczonego Królestwa jest Middlesex Guildhall w Londynie.

²⁰ Supreme Court Of The United Kingdom Judicial Appointments And Discipline The Supreme Court (Judicial Appointments) Regulations 2013, <http://www.legislation.gov.uk/ukSI/2013/2193/contents/made>

III. Sąd Najwyższy Republiki Czeskiej

Sąd Najwyższy (*Nejvyšší soud*) Republiki Czeskiej mieści się – podobnie jak Najwyższy Sąd przedwojennej Czechosłowacji od roku 1919 do roku 1939 i Sąd Najwyższy Protektoratu Czech i Moraw – w Brnie. Aktualnie funkcję i organizację Sądu Najwyższego reguluje *zákon č 6/2002 Sb. ze dne 30. listopadu 2001 o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů* (dalej ustawa o sądach – „u.o.s.”). Wewnętrzne urzędowanie Sądu Najwyższego reguluje *Jednací řád Nejvyššího soudu* wydany przez Przewodniczącego Sądu Najwyższego w uzgodnieniu z Plenum Sądu Najwyższego zgodnie z § 22 ust. 1-2 u.o.s. oraz *Organizační řád Nejvyššího Soudu* wydany przez Przewodniczącego Sądu Najwyższego na podstawie § 120 ust. 2 i 124 ust. 1-4 u.o.s.

Czeski Sąd Najwyższy jest naczelnym organem sędziowskim w sprawach należących do właściwości sądów zgodnie z cywilnym i karnym prawem procesowym. Jego celem jest zapewnienie jednolitości orzecznictwa poprzez orzekanie w sprawach nadzwyczajnych środków odwoławczych przewidzianych w przepisach prawa procesowego oraz poprzez wydawanie orzeczeń w sprawach przewidzianych wiążącym Republikę Czeską prawem międzynarodowym ratyfikowanym przez Parlament²¹. Ponadto Sąd Najwyższy orzeka w przedmiocie uznania wykonalności orzeczeń sądów zagranicznych²². Zadaniem Sądu Najwyższego jest też śledzenie orzecznictwa sądów w sprawach cywilnych i karnych oraz zajmowanie stanowisk w sprawach orzeczniczych tych sądów w celu zapewnienia jednolitego orzecznictwa²³.

Sąd Najwyższy składa się z Przewodniczącego Sądu (*přeseda soudu*), wiceprzewodniczących Sądu (*místopřeseda soudu*), przewodniczących kolegiów (*přeseda kolegií*) i przewodniczących senatów (*přeseda senatu*) oraz pozostałych sędziów²⁴. Sędziowie wykonują czynności orzecznicze, Przewodniczący i wiceprzewodniczący sądu wykonują oprócz czynności orzeczniczych także zadania

²¹ § 14 ust. 1 i 2 lit. b u.o.s.

²² § 14 ust. 2 lit. a u.o.s.

²³ § 14 ust. 3 u.o.s.

²⁴ § 15 ust. 1 u.o.s.

wskazane w u.o.s., zaś przewodniczący kolegiów i senatów organizują prace – odpowiednio – kolegiów i senatów²⁵. Każdy sędzia ma prawo do co najmniej jednego asystenta mianowanego przez Przewodniczącego Sądu na wniosek tego sędziego. Asystent jest powoływany na czas pracy określonego sędziego i jego zatrudnienie kończy się wraz z odejściem tego sędziego z Sądu Najwyższego²⁶. Oprócz tego w Sądzie Najwyższym zatrudnieni są radcy (*poradce*), którzy wykonują techniczne (*odborné*) czynności związane z działalnością orzeczniczą oraz inne pomocnicze czynności²⁷.

Plenum Sądu Najwyższego tworzą wszyscy sędziowie Sądu Najwyższego²⁸. Zwołuje je Przewodniczący Sądu Najwyższego, który także przygotowuje jego porządek i mu przewodniczy. Przewodniczący Sądu ma jednak obowiązek zwołać plenum na wniosek 30 sędziów²⁹. Posiedzenia Plenum są niejawne³⁰ (ale może w nich uczestniczyć minister sprawiedliwości, oraz wezwani przewodniczący sądów wyższych [tj. apelacyjnych] i krajowych [tj. wojewódzkich] oraz inne wezwane osoby³¹) i odbywają się w obecności minimom 2/3 sędziów³². Uchwały zasadniczo podejmowane są głosami połowy liczby obecnych, ale uchwała o połączeniu kolegiów cywilnego i handlowego (o czym niżej) wymaga połowy głosów wszystkich członków plenum³³.

Pierwotnie, zgodnie z u.o.s. w Sądzie Najwyższym zostały utworzone kolegia karne (*trestní kolegium*), cywilne (*občanskopravní kolegium*) i handlowe (*obchodní kolegium*)³⁴. Plenum Sądu Najwyższego skorzystało jednak z uprawnienia przyznanego mu przez § 14 ust. 2 u.o.s. i dokonało na wniosek Przewodniczącego Sądu połączenia kolegiów handlowego i cywilnego w jedno kolegium cywilne

²⁵ § 15 ust. 2 u.o.s.

²⁶ § 16 u.o.s. oraz Čl. 10 Organizačního řádu Nejvyššího soudu.

²⁷ Čl. 10 Organizačního řádu Nejvyššího soudu.

²⁸ § 23 ust. 1 u.o.s.; szerzej o Plenum por. Čl. 17-23 *Jednacího řádu Nejvyššího soudu*.

²⁹ § 23 ust. 3 u.o.s.

³⁰ § 23 ust. 4 u.o.s.

³¹ § 23 ust. 5 u.o.s.

³² § 23 ust. 2 zd. 1 u.o.s.

³³ § 23 ust. 2 zd. 2 u.o.s.

³⁴ § 17 ust. 1 u.o.s.

i handlowe (*občanskoprávní a obchodní kolegium*). W każdej chwili na wniosek Przewodniczącego Sądu Plenum Sądu może zdecydować o ich ponownym rozłączeniu³⁵, nawet jednak wówczas kolegia te będą mogły wykonywać swoje czynności na wspólnym posiedzeniu³⁶.

Sąd Najwyższy wykonuje swoje funkcje w senatach, tj. składach orzekających³⁷. Senaty dzielą się na zwyczajne, składające się zasadniczo z przewodniczącego senatu i dwóch członków³⁸ oraz Wielki senat (*velký senát*). W każdym kolegium tworzy się jeden wielki senat³⁹, w skład którego wchodzi 9 sędziów odpowiedniego kolegium, jednak nie mniej niż 1/3 wszystkich sędziów danego kolegium. Jeżeli 1/3 sędziów danego kolegium stanowił liczbę parzystą, w skład Wielkiego senatu wchodzi sędziowie w najbliższej wyższej liczbie nieparzystej następującej po liczbie odpowiadającej 1/3 sędziów danego kolegium⁴⁰.

Zadaniem Wielkiego senatu jest rozstrzyganie w sprawach przekazanych mu przez zwyczajne senaty w sytuacjach, w których zwyczajny senat zamierza odejść od stanowiska prawnego zajętego już przez inny senat Sądu Najwyższego⁴¹. W przypadku, gdy rozbieżność występuje w sprawach prawa materialnego, powyższa norma ma charakter bezwzględny (z zastrzeżeniem, o którym poniżej). W przypadku zagadnień prawa procesowego, ma ona zastosowanie tylko w przypadku spraw o zasadniczym znaczeniu (*zásadní význam*)⁴².

Omawianej normy nie stosuje także wówczas, gdy dana kwestia została już rozstrzygnięta w stanowisku Sądu Najwyższego zajęтым w trybie § 14 ust. 3 u.o.s.⁴³ Stanowiska takie wydaje odpowiednie kolegium większością głosów na wniosek Przewodniczącego Sądu Najwyższego, przewodniczących kolegiów lub wielkiego senatu. Wydawane są one w celu ujednolicenia orzecznictwa w oparciu o analizę

³⁵ § 17 ust. 3 u.o.s.

³⁶ § 18 ust. 1 u.o.s.

³⁷ § 19 ust. 1 u.o.s.

³⁸ § 19 ust. 2 u.o.s.

³⁹ § 19 ust. 4 u.o.s.

⁴⁰ § 19 ust. 3 u.o.s.

⁴¹ § 20 ust. 1 u.o.s.

⁴² § 20 ust. 2 u.o.s.

⁴³ § 20 ust. 3 u.o.s.

wydanych już prawomocnych orzeczeń⁴⁴. Przed zajęciem Stanowiska Sąd Najwyższy może zwrócić się o opinie do organów administracyjnych, sądów i innych osób⁴⁵. W przypadkach, w których zagadnienie dotyczy orzecznictwa więcej niż jednego kolegium, stanowisko zajmuje Plenum Sądu Najwyższego⁴⁶.

⁴⁴ § 21 ust. 1 u.o.s.

⁴⁵ § 21 ust. 3 u.o.s.

⁴⁶ § 21 ust. 2 u.o.s.

IV. Sąd Najwyższy na Węgrzech

1. Wprowadzenie

Sąd Najwyższy (*Kúria*, dawniej *Legfelsőbb Bíróság*) jest najwyższym organem władzy sądowniczej na Węgrzech. Pod przewodnictwem Prezesa Sądu Najwyższego posiada trzy kolegia: karne, cywilne oraz kolegium administracji i prawa pracy. Każdym kolegium zarządza przewodniczący. W ramach tych kolegiów, sędziowie sprawują władzę sądowniczą w poszczególnych Radach. Całkowita liczba personelu węgierskiego SN liczy 328 członków, z czego liczba sędziów wynosi 83, włączywszy w to sędziów funkcyjnych. Sędziowie są wspomagani przez 40 asystentów prawnych. Praca dla SN stanowi dla asystentów przygotowanie do pełnienia zawodu sędziego⁴⁷.

Aktualna oficjalna nazwa węgierskiego Sądu Najwyższego (*Kúria*) nawiązuje do wielowiekowej tradycji sądu najwyższej instancji o tej nazwie. W 1949 roku, po ostatecznym przejęciu władzy przez komunistów, przestała funkcjonować powyższa nazwa, zaś Akt XX nowej Konstytucji Węgierskiej Republiki Ludowej ustanowił nową strukturę sądowniczą. *Kúria* została zatem zastąpiona przez Sąd Najwyższy Węgierskiej Republiki Ludowej (*Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága*)⁴⁸. Wprowadzenie totalitarnego systemu politycznego spowodowało, że kwestia niezawisłości sędziów miała charakter coraz bardziej formalny. Po stłumieniu powstania węgierskiego z 1956 r. niezawisłość została w całości wyeliminowana na kilkuletni okres represji politycznych wobec uczestników wydarzeń, potem była zaś w ograniczonym zakresie przywracana. Dopiero na skutek zmiany systemu politycznego w 1989 r. (tzw. transformacji ustrojowej) istotnie zmodyfikowano Konstytucję, zaś nazwa sądu najwyższej instancji została zmieniona na Sąd Najwyższy Republiki Węgierskiej (*Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága*)⁴⁹. Wraz ze stopniowym ustanawianiem fundamentów dla rządów prawa dokonane zostały w kolejnych latach reformy dotyczące węgierskiego systemu

⁴⁷ *Organigram of the Curia*, <http://www.lb.hu/en/english/organigram-curia> [dostęp 02.09.2017 r.].

⁴⁸ *A Kúria története. A felsőbbíráskodás történeti összefoglalása*, <http://www.lb.hu/hu/kuria-tortenete> [dostęp 02.09.2017 r.].

⁴⁹ *Ibidem*.

sądownictwa. Powołanie sędziów powierzone zostało zatem Prezydentowi Republiki, powołano również Krajową Radę Sądowniczą (*Országos Bírói Tanács*, OBT)⁵⁰.

Po odniesieniu zwycięstwa w wyborach parlamentarnych przez koalicję Fidesz-KDNP przystąpiono do działań mających na celu zmianę ustawy zasadniczej, co stało się możliwe dzięki uzyskaniu większości kwalifikowanej w Parlamencie przez nowy obóz rządzący⁵¹. Uchwalona wiosną 2011 r. Konstytucja weszła w życie z dniem 1 stycznia 2012 r. Co bardzo istotne, zmieniona została nazwa państwa z Republiki Węgierskiej na Węgry, co ma podkreślać odcięcie się od dorobku Węgierskiej Republiki Ludowej i odwołanie się do wielowiekowej tradycji Królestwa Węgier⁵². Za podobny zabieg można uznać zmianę nazwy SN z *Legfelsőbb Bíróság* (po polsku to znaczy dosłownie: Sąd Najwyższy) na *Kúria* (pol. Kuria)⁵³.

W celu wprowadzenia nowej ustawy zasadniczej z dniem 1 stycznia 2012 r., już w 2011 r. podjęte zostały działania prawne mające na celu reformę organizacji oraz administracji sądów (Ustawa CLXI roku 2011)⁵⁴, jak również w sprawie statusu oraz wynagrodzenia sędziów (Ustawa CLXII roku 2011)⁵⁵. Zgodnie z deklaracjami

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Od 2010 roku na Węgrzech większość parlamentarną posiada koalicja Fideszu (partii premiera Viktora Orbána) oraz – o czym często się nie pamięta – niewielkiej formacji zwanej Chrześcijańsko-Demokratyczna Partia Ludowa (*Kereszténydemokrata Néppárt*, KDNP).

⁵² Termin „Republika” (*Köztársaság*) ma na Węgrzech negatywne konotacje związane z rządami skrajnej lewicy oraz komunistów. Węgry tradycyjnie były Królestwem (także jako część Austro-Węgier), po klęsce w pierwszej wojnie światowej i objęciu rządów, zmieniono ustrój oraz powołano (pierwszą) Węgierską Republikę Ludową (*Magyar Népköztársaság*), która istniała od listopada 1918 r. do marca 1919 r. Przekształciła się następnie w Węgierską Republikę Rad (*Magyarországi Tanácsköztársaság*), która rządzona była przez komunistów oraz funkcjonowała do początku sierpnia 1919 r. Wówczas władzę przejęła prawica, która formalnie przywróciła monarchię z adm. Miklósem Horthym jako regentem (Ententa sprzeciwiała się bowiem powrotowi na tron węgierski Karola Habsburga). Oficjalna nazwa państwa brzmiała od tego czasu Królestwo Węgier (*Magyar Királyság*), aż do 1946 r. gdy powołano Republikę Węgierską (*Magyar Köztársaság*). Istniała ona do 1949 r., gdy po objęciu władzy przez komunistów wspieranych przez Związek Sowiecki powstała (druga) Węgierska Republika Ludowa (*Magyar Népköztársaság*). Pod taką nazwą państwo funkcjonowało aż do 1989 r., gdy ponownie przyjęto nazwę Republika Węgierska (*Magyar Köztársaság*). Z dniem 1 stycznia 2012 r. (w wyniku wejścia w życie nowej ustawy zasadniczej) ponownie zmieniono oficjalną nazwę państwa – tym razem na Węgry (*Magyarország*), pozbywając się w ten sposób słowa „Republika”, choć Węgry formalnie pozostają republiką parlamentarną.

⁵³ W niniejszym opracowaniu będzie jednak używane określenie „Sąd Najwyższy” (w skrócie: SN), gdyż najlepiej oddaje w języku polskim istotę tego organu. W dostępnych tłumaczeniach Konstytucji Węgier na język polski również pada sformułowanie „Sąd Najwyższy”, zob. *Ustawa Zasadnicza Węgier z dnia 25 kwietnia 2011 r.* (Tłumaczenie: Jerzy Snopek), <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/wegry2011.html> [dostęp: 02.09.2017 r.].

⁵⁴ Zob. 2011. évi CLXI. törvény: a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról.

⁵⁵ Zob. 2011. évi CLXII. törvény: a bírák jogállásáról és javadalmazásáról.

zawartymi na stronie internetowej SN, zmiany były podyktowane wolą zapewnienia nowoczesnego oraz skutecznego systemu sądownictwa oraz wyeliminowania wcześniejszych wad w jego funkcjonowaniu⁵⁶. Należy podkreślić, że po wprowadzeniu nowej ustawy zasadniczej nastąpiło bardzo jasne rozdzielenie kompetencji administracyjnych i zawodowych: zadanie centralnej administracji sądów sprawuje zatem Prezes Krajowego Biura Sądowego (*Országos Bírószági Hivatal*, OBH), natomiast Prezes SN jest wyłącznie odpowiedzialny za profesjonalne przywództwo. Ważnym elementem ustanowionego systemu jest wspomniana już wyżej Krajowa Rada Sądownicza, wybierana przez sędziów oraz składająca się wyłącznie z sędziów. Sprawuje ona głównie funkcje kontrolne⁵⁷. Pierwszym Prezesem SN został z dniem 1 stycznia 2012 r. Dr. Péter Darák⁵⁸. Siedzibą tego organu jest stolica kraju – Budapeszt.

⁵⁶ *A Kúria története...*, op. cit.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Zob. Dr. Darák Péter, <http://kuria-birosag.hu/hu/dr-darak-peter> [dostęp 04.09.2017 r.].

2. Prezes Sądu Najwyższego

Prezes Sądu Najwyższego (*A Kúria elnöke*) przewodniczy temu organowi. Tak jak inni sędziowie na Węgrzech nie może być on członkiem partii politycznej lub prowadzić działalności politycznej. Jest jedynym sędzią na Węgrzech, który przy sprawowaniu swojego urzędu nie jest ograniczony wiekiem emerytalnym. Prezesa SN na okres dziewięciu lat wybiera Zgromadzenie Krajowe (*Országgyűlés*), po przedstawieniu wniosku z jego kandydaturą przez Prezydenta Węgier. Do wyboru Prezesa SN wymagana jest większość kwalifikowana (2/3) członków Zgromadzenia⁵⁹.

Prezesowi SN podlegają bezpośrednio następujące jednostki: (1) Wiceprezes Sądu Najwyższego; (2) przewodniczący Kolegium Karnego; (3) przewodniczący Kolegium Cywilnego; (4) przewodniczący Kolegium Administracji i Prawa Pracy; (5) Sekretarz Generalny Sądu Najwyższego; (6) Zastępca Sekretarza Generalnego; (7) Sekretariat Prezesa; (8) Sekretariat Prasowy; (9) Biuro Spraw Zagranicznych i Prawa Europejskiego; (10) Ciało Doradcze; (11) Departament Budżetowy i Zaopatrzenia; (12) Przewodniczący Kontroli Wewnętrznej⁶⁰.

Prezes SN ma w zakresie swoich kompetencji wiele zadań, w pełnieniu których pomagają mu m.in. Wiceprezes SN, Sekretarz Generalny SN czy pełniący funkcję przewodniczących danych Kolegiów oraz kierownicy innych organów. Warto wyszczególnić najważniejsze obowiązki Prezesa SN. Kieruje on i reprezentuje SN, a także składa co roku sprawozdania Zgromadzeniu Krajowemu o czynnościach SN mających na celu zapewnienie jednolitości stosowania prawa przez sądy. W imieniu SN opiniuje wniosek budżetu dla sądów oraz opiniuje sprawozdanie o jego wykonaniu, troszczy się też w ramach budżetu o warunki osobowe i przedmiotowe, potrzebne do działalności SN, kieruje działalnością finansową oraz gospodarczą SN. Kontroluje dotrzymywanie terminów przez SN, dba też o przestrzeganie reguł

⁵⁹ Art. 26. Konstytucji Węgier.

⁶⁰ Zob. Tabela 1.

zarządzania oraz administrowania SN. Wykonuje wszelkie inne czynności, które mieszczą się w zakresie jego obowiązków⁶¹.

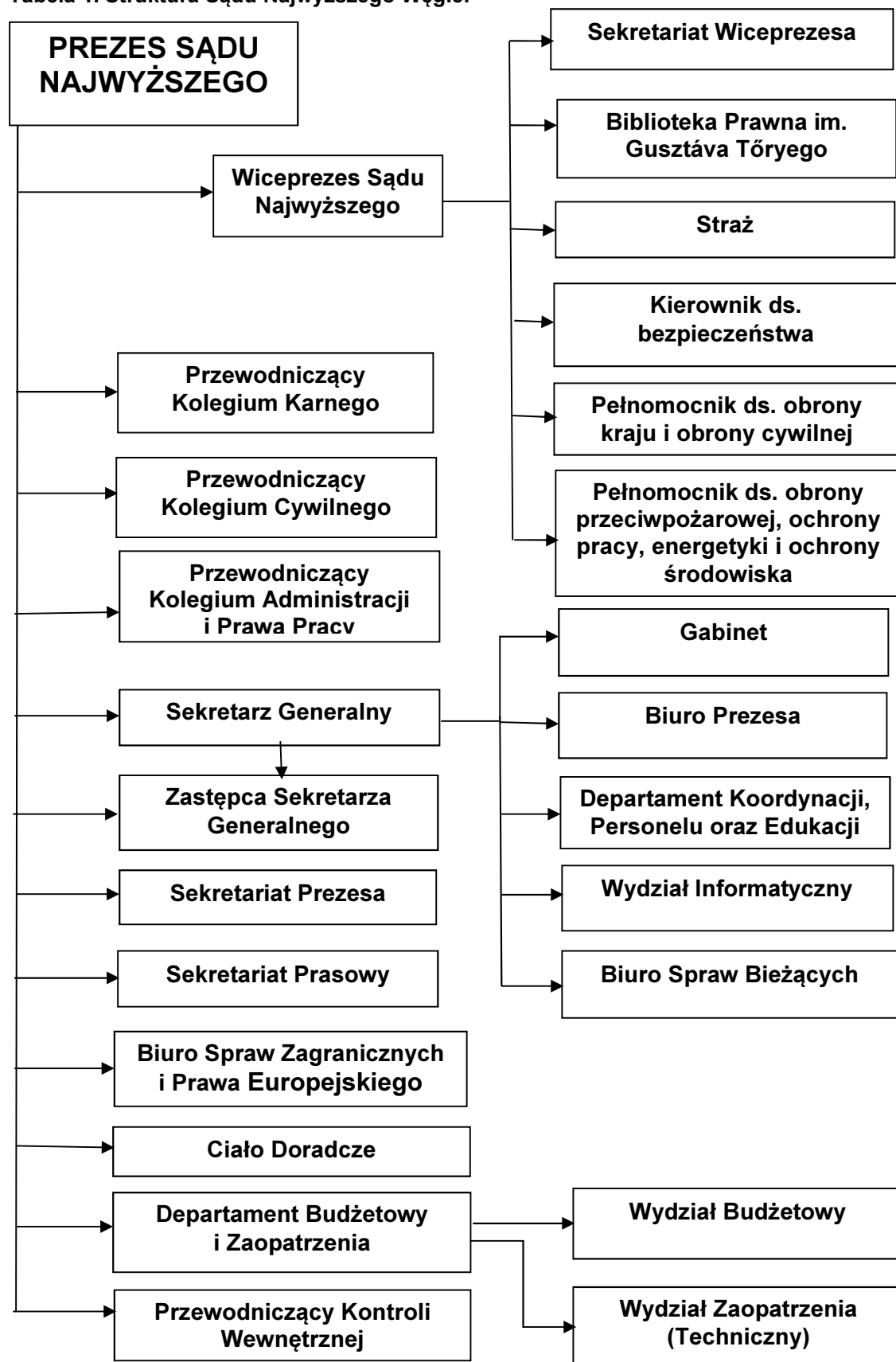
Wśród obowiązków Prezesa SN należy zwrócić szczególną uwagę na konieczność zwołania co najmniej raz w roku Posiedzenia Ogólnego (*Teljes Ülés*)⁶², którego członkami są wszyscy sędziowie SN. Głównym celem jest ustalenie planu pracy, co jest czynione na piśmie nie później niż w ciągu 15 dni. Wśród innych obowiązków Posiedzenia znajduje się m.in. przygotowanie pod kierownictwem Sekretarza Generalnego zadań Departamentu Koordynacji, Personelu oraz Edukacji. Stałe zaproszenie na Posiedzenie ma Prezes OBH oraz Prokurator Generalny. Posiedzenie jest kierowane przez Prezesa SN lub, w przypadku uzasadnionych przeszkód, przez Wiceprezesa SN⁶³.

⁶¹ A Kúria elnökének 2/2016. számú utasítása: a Kúria Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 9/2012. számú elnöki utasítás módosításáról, http://kuria-birosag.hu/sites/default/files/szabalyzatok/szmszmod.2016.03.01._napjato1_0.pdf, s. 10-12. [dostęp: 04.09.2017 r.].

⁶² Dosł. Całkowite/Kompletne Posiedzenie.

⁶³ Ibidem, s. 5-7.

Tabela 1. Struktura Sądu Najwyższego Węgier

Źródło: *Igazgatási szervezet*, <http://kuria-birosag.hu/hu/igazgatasi-szervezet> (tłumaczenie własne) [dostęp: 02.09.2017 r.].

3. Wiceprezes Sądu Najwyższego

Wiceprezes Sądu Najwyższego (*A Kúria elnökhelyettese*) wspiera pracę Prezesa SN, zastępując go w przypadku niemożności uczestniczenia (a także w wypadku nieobsadzenia stanowiska Prezesa SN) i wykonuje wszelkie czynności administracyjne powierzone jurysdykcji Prezesa SN⁶⁴. Do jego zadań należy zastępowanie Prezesa SN na spotkaniach, konferencjach oraz branie udziału we wszelkich innych oficjalnych wydarzeniach, w których Prezes SN nie może uczestniczyć osobiście. W imieniu Prezesa SN Wiceprezes SN może również przyjmować oficjalne delegacje organizacji międzynarodowych oraz krajowych, zaś w razie nieobecności Prezesa SN wykonuje wszelkie oficjalne zadania mu powierzone⁶⁵.

Pod bezpośrednim nadzorem Wiceprezesa SN znajdują się: (1) Sekretariat Wiceprezesa (*Elnökhelyettesi Titkárság*); (2) Biblioteka Prawna im. Gusztáva Tőryego (*Tőry Gusztáv Jogi Szakkönyvtár*)⁶⁶; (3) Straż (*Rendészet*); (4) Kierownik ds. Bezpieczeństwa (*Biztonsági Vezető*); (5) Pełnomocnik ds. obrony kraju i obrony cywilnej (*Honvédelmi és polgárvédelmi megbízott*); (6) Pełnomocnik ds. obrony przeciwpożarowej, ochrony pracy, energetyki i ochrony środowiska (*Tűzvédelmi, munkavédelmi, energetikai és környezetvédelmi megbízott*)⁶⁷.

Wiceprezes SN ma następujące oficjalne obowiązki: (a) zastępowanie z pełnym zakresem uprawnień Prezesa SN, w przypadku niemożności jego uczestniczenia lub gdy to stanowisko jest nieobsadzone, aż do momentu, gdy Zgromadzenie Krajowe nie wybierze nowego Prezesa SN; (b) wypełnianie w ramach obowiązków Prezesa SN przekazanych mu czynności administracyjnych, organizacyjnych oraz koordynacyjnych; (c) zarządzanie sprawami zażaleń; (d) nadzorowanie danymi publicznymi oraz w interesie publicznym udostępnianie danych; (e) kierowanie strażą SN; (f) podejmowanie czynności związanych z obowiązkami dotyczącymi ochrony

⁶⁴ 2011. évi CLXI. Törvény: a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról, Art. 35.

⁶⁵ *Organigram of the Curia...*, op. cit.

⁶⁶ Gusztáv Tőry (1857-1925) – węgierski prawnik, minister sprawiedliwości, prezes Sądu Najwyższego.

⁶⁷ Zob. Tabela 1.

informacji niejawnych, zarządzania danymi, obrony kraju, obrony cywilnej oraz ochrony przeciwpożarowej; (g) kierowanie Biblioteką Prawną SN⁶⁸.

⁶⁸ *A Kúria elnökeinek 2/2016...*, op. cit., s. 12.

4. Sekretarz Generalny Sądu Najwyższego

Sekretarz Generalny Sądu Najwyższego (*A Kúria Főtitkára*) wspiera administracyjną pracę Prezesa SN poprzez nadzorowanie oraz kontrolę działań następujących jednostek: (1) Gabinetu (*Kabinet*); (2) Biura Prezesa (*Elnöki Iroda*); (3) Departamentu Koordynacji, Personelu oraz Edukacji (*Koordinációs, Személyzeti és Oktatási Főosztály*); (4) Wydziału Informatycznego (*Informatikai Osztály*); (5) Biura Spraw Bieżących (*Ügykezelő Iroda*). W razie potrzeby zastępuje go Zastępca Sekretarza Generalnego Sądu Najwyższego (*A Kúria Főtitkár-helyettese*)⁶⁹.

Sekretarz Generalny ma następujące obowiązki: (a) przygotowuje Prezesowi SN do podpisu zarządzenia, sprawozdania oraz projekty odpowiedzi, które są w zakresie kompetencji Prezesa SN; (b) bierze udział przy przygotowywaniu poleceń Prezesa SN, które odnoszą się do regulaminów i projektów, jak również pomaga w zwoływaniu Posiedzenia Ogólnego i narady przewodniczących, a także w ustalaniu porządku dnia; (c) nadzoruje działania w zakresie przedstawicielstwa prawnego; (d) na podstawie polecenia Prezesa SN własnym podpisem wydaje zarządzenia w sprawach leżących w kompetencjach Prezesa SN; (e) uczestniczy w badaniu czynności administracyjnych wykonywanych przez przewodniczących w SN; (f) w razie konieczności, poprzez sędowanie zakresu kompetencji Prezesa SN, wykonuje czynności koordynacyjne w celu zapewnienia skutecznej i terminowej realizacji otrzymanych zadań przez poszczególne organy; (g) kieruje wykonywaniem zadań wynikających z umów dotyczących współpracy naukowej; (h) wspomaga i koordynuje zasady dotyczące administracji i zarządzania, a także kontrolę Prezesa SN nad dotrzymaniem ostatecznych terminów postępowań; (i) wykonuje – na podstawie konkretnego zarządzenia Prezesa SN – potrzebne kontrole, wraz z zaangażowaniem przewodniczących kolegów SN; (j) utrzymuje bieżące kontakty z Krajową Radą Sądowniczą (OBT) oraz odpowiednimi organami przedstawicielskimi; (k) utrzymuje kontakt z Prezesem Krajowego Biura Sądowego (OBH), jego zastępcą, jednostkami organizacyjnymi OBH, jak również z przewodniczącymi regionalnych sądów apelacyjnych (*ítélőtáblák*) i sądów

⁶⁹ Zob. Tabela 1.

powszechnych (*törvényszékek*)⁷⁰; (l) w sprawie wyznaczenia sędziów do SN prowadzi uzgodnienia z przewodniczącymi kolegów SN oraz z przewodniczącymi niższych sądów; (m) zapewnia wsparcie prawne, administracyjne oraz koordynacyjne w zawodowej pracy przewodniczącego Departamentu Budżetowego i Zaopatrzenia; (n) kieruje załatwianiem spraw Prezesa SN; (o) nadzoruje Wydział Informatyczny, Biuro Spraw Bieżących, jak również – wraz z Zastępcą Sekretarza Generalnego SN – funkcjonowanie Departamentu Koordynacji, Personelu oraz Edukacji; (p) pozwala na wstęp do budynku i na wjazd, według zasad wejścia i wyjścia obowiązujących w Pałacu Sprawiedliwości, a także na wynoszenie rzeczy, przedmiotów oraz wyposażenia będącego własnością SN. W zakresie kompetencji Sekretarza Generalnego SN jest również przenoszenie – poprzez pisemne zezwolenie – pracowników na określone funkcje w SN⁷¹.

⁷⁰ Nazwy węgierskie podane w liczbie mnogiej.

⁷¹ *A Kúria elnökének 2/2016...*, op. cit., s. 13-14.

5. Kolegia Sądu Najwyższego

5.1. Kolegium Karne

Kolegium Karne (*Büntető Kollégium*) to jedno z trzech kolegiów Sądu Najwyższego. Kieruje nim podległy Prezesowi SN przewodniczący Kolegium Karnego (*Büntető Kollégium vezetője*), który organizuje pracę. Kolegium składa się z trzech rad (*Tanács*), pracujących pod nadzorem dwóch lub trzech przewodniczących danej rady. W każdej zasiada od trzech do czterech sędziów, jak również kilku innych urzędników wspomagających pracę Kolegium, w zależności od rady: doradców, administratorów rady itd. Każda rada ma wyznaczony konkretny dzień tygodnia na obrady oraz konkretną salę⁷².

5.2. Kolegium Cywilne

Kolegium Cywilne (*Polgári Kollégium*) to kolejny z trzech kolegiów SN. Zarządza nim podległy Prezesowi SN przewodniczący Kolegium Cywilnego (*Polgári Kollégium vezetője*), który organizuje pracę. Posiada on również swojego zastępcę, którym jest wiceprzewodniczący. Kolegium składa się z dwóch działów (cywilnego oraz gospodarczego), w skład których wchodzi łącznie siedem rad (sześć w skład działu cywilnego, tylko jedna w skład działu gospodarczego). W zależności od rady zróżnicowana jest liczebność przewodniczących, sędziów, doradców czy administratorów rady. Każda rada ma wyznaczony konkretny dzień tygodnia na obrady oraz konkretną salę⁷³.

5.3. Kolegium Administracji i Prawa Pracy

Kolegium Administracji i Prawa (*Közigazgatási-Munkaügyi Kollégium*) to ostatnia i zarazem najbardziej rozbudowana jednostka z trzech kolegiów SN. Przewodniczy

⁷² A Kúria elnökének 9/2016. számú utasítása: a Kúria 2017. évi szervezeti és ügyelosztási rendjéről, http://www.lb.hu/sites/default/files/szabalyzatok/szervezeti_es_ugyelosztas_2017.02.01.pdf [dostęp: 04.09.2017 r.], s. 4-6.

⁷³ Ibidem, s. 7-14.

mu podległy Prezesowi SN przewodniczący Kolegium Administracji i Prawa (*Közigazgatási-Munkaügyi Kollégium vezetője*), który organizuje pracę w tym organie. Przewodniczący posiada swojego zastępcę, którym jest wiceprzewodniczący. Kolegium składa się z dwóch działów (administracyjnego oraz prawa pracy), które składają się łącznie z dziesięciu rad (siedem w składzie działu administracyjnego oraz trzy w składzie działu ds. prawa pracy). W zależności od rady zróżnicowana jest liczebność przewodniczących, sędziów, doradców czy administratorów rady. Każda rada ma wyznaczony konkretny dzień tygodnia na obrady oraz konkretną salę⁷⁴.

⁷⁴ Ibidem, s. 15-22.

6. Pozostałe jednostki Sądu Najwyższego

6.1. Sekretariat Prezesa

Sekretariat Prezesa (*Elnöki Titkárság*) zajmuje się sprawami mieszczącymi się w kompetencjach Sekretariatu i podlega bezpośredniemu nadzorowi ze strony Prezesa SN. Działem zarządza kierownik Sekretariatu Prezesa, który dba o spójność organizacyjną. Sekretariat Prezesa współpracuje z Sekretarzem Generalnym SN w ramach wykonywania swoich obowiązków. Wśród obowiązków Sekretariatu znajduje się: (a) ewidencjonowanie programów oraz terminów dotyczących Prezesa SN; (b) organizowanie programów na polecenie Prezesa SN oraz zapewnianie sporządzenia protokołów; (c) wykonywanie innych obowiązków określonych przez Prezesa SN; (d) asystowanie i służenie Sekretarzowi Generalnemu SN przy wykonywanych czynnościach koordynacyjnych oraz organizacyjnych; (e) przedkładanie dokumentów administracyjnych Prezesowi SN poprzez Sekretarza Generalnego SN oraz przygotowywanie innych dokumentów dla Prezesa SN⁷⁵.

6.2. Sekretariat Prasowy

Sekretariat Prasowy (*Sajtótitkárság*) podlega bezpośredniemu nadzorowi ze strony Prezesa SN, zarządza nim zaś kierownik. Sekretariat utrzymuje kontakty z mediami i bierze udział w opracowywaniu strategii komunikacyjnej oraz prasowej, jak również wypracowywaniem stosownych regulacji. Opracowuje propozycje kształtowania wizerunku SN, organizuje inne czynności dotyczące komunikacji oraz dostarczania informacji. Utrzymuje też kontakt z Krajowym Biurem Sądowym oraz odpowiednimi organami prasowymi⁷⁶.

⁷⁵ *A Kúria elnökének 2/2016...*, op. cit., s. 16.

⁷⁶ *Ibidem*.

6.3. Biuro Spraw Zagranicznych i Prawa Europejskiego

Biuro Spraw Zagranicznych i Prawa Europejskiego (*Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Jogi Iroda*) zajmuje się sprawami dotyczącymi spraw zagranicznych i prawa europejskiego. Podlega bezpośredniemu nadzorowi ze strony Prezesa SN. Zarządza nim kierownik Biura. W zakresie kompetencji Biura znajduje się m.in. organizowanie zagranicznych delegacji w celach naukowych dla przedstawicieli SN, współpraca z Krajowym Biurem Sądowym w kwestii szkolenia sędziów w zakresie prawa europejskiego, utrzymywanie kontaktów ze stosownymi instytucjami Rady Europy oraz Unii Europejskiej, jak również – w sprawach międzynarodowych – z Krajowym Biurem Sądowym. Biuro uczestniczy też w przygotowywaniu międzynarodowych konferencji oraz zadaniach dotyczących protokołowania, a także organizuje wizyty zagranicznych gości Prezesa SN⁷⁷.

6.4. Ciało Doradcze

Ciało Doradcze (*Tanácsadói Testület*) jest organem konsultacyjnym utworzonym w celu przygotowywania oraz negocjowania projektów. Podlega bezpośredniemu nadzorowi ze strony Prezesa SN. Członkowie tego organu proszeni są przez Prezesa SN o realizację określonych zadań. W celu ich przeprowadzenia dopuszczani są również zewnątrzni fachowcy (tzn. niewchodzący w skład SN)⁷⁸.

6.5. Departament Budżetowy i Zaopatrzenia

Departament Budżetowy i Zaopatrzenia (*Költségvetési és Ellátási Főosztály*) jest zdecydowanie najbardziej rozbudowaną jednostką ze wszystkich wymienianych w niniejszej części. Zajmuje się sprawami dotyczącymi budżetu SN oraz zaopatrzenia i podlega bezpośredniemu nadzorowi ze strony Prezesa SN. Zarządzany jest przez przewodniczącego Departamentu, który tworzy i aktualizuje Departament. Dzieli się on na dwa wydziały: Wydział Budżetowy (*Költségvetési Osztály*) i Wydział Zaopatrzenia/Techniczny [*Ellátási (Műszaki) Osztály*]. Każdy

⁷⁷ Ibidem, s. 16-17.

⁷⁸ Ibidem, s. 17.

z nich posiada dodatkowo odrębnego kierownika oraz kilkunastu różnych pracowników administracyjnych i fizycznych⁷⁹.

6.6. Kontrola Wewnętrzna

Kontrola wewnętrzna (*Belső ellenőrzés*) jest jednostką mającą na celu kontrolę wewnętrzną funkcjonowania SN i zarządzana jest przez przewodniczącego Kontroli Wewnętrznej (*Belső ellenőrzési vezető*). Jego zadaniem jest kontrolowanie m.in. spraw finansowych (analizy, rozliczania rachunków itd.) oraz systemu informatycznego. Wprowadza systemy kontroli wewnętrznej zgodnie z obowiązującymi przepisami oraz troszczy się o ich skuteczność, jak również wysuwa propozycje wyeliminowania stwierdzonych nieprawidłowości⁸⁰.

⁷⁹ Ibidem, s. 17-20.

⁸⁰ Ibidem, s. 20-21.

V. Sąd Kasacyjny w Republice Francuskiej

1. Wprowadzenie

Podstawową zasadą określającą pozycję ustrojową władzy sądowniczej w Republice Francuskiej jest zasada trójpodziału władzy. Zgodnie z nią, sądy działają niezależnie od organów władzy ustawodawczej i wykonawczej⁸¹.

Konstytucyjna regulacja pozycji ustrojowej władzy sądowniczej w Republice Francuskiej jest niezwykle skromna⁸². Rozdział 8 Konstytucji z dnia 4 października 1958 r.⁸³ „O władzy sądowniczej” składa się tylko z trzech artykułów. Wynika z nich przede wszystkim, że gwarantem niezawisłości sądownictwa jest Prezydent Republiki, który korzysta z pomocy Najwyższej Rady Sądownictwa⁸⁴.

Art. 64 zawiera szczegółowe postanowienia dotyczące Najwyższej Rady Sądownictwa, której przewodniczy Prezydent Republiki, zaś Minister Sprawiedliwości z urzędu jest jej wiceprzewodniczącym. Może on zastępować Prezydenta Republiki.

Najwyższa Rada Sądownictwa składa się z dwu sekcji, z których jedna jest właściwa dla sędziów, druga natomiast dla prokuratorów.

Podstawowym zadaniem Sekcji Najwyższej Rady Sądownictwa właściwej dla sędziów jest przedstawianie wniosków dotyczących powoływania sędziów Sądu Kasacyjnego, pierwszego prezesa Sądu Apelacyjnego i przewodniczącego Trybunału wielkiej instancji. Inni sędziowie są powoływani na podstawie jej akceptującej opinii. Sekcja ta orzeka także jako sąd dyscyplinarny dla sędziów. Działa wówczas pod przewodnictwem pierwszego prezesa Sądu Kasacyjnego. Sekcja właściwa dla sędziów składa się, poza Prezydentem Republiki i Ministrem Sprawiedliwości, z pięciu sędziów i jednego prokuratora, jednego radcy stanu

⁸¹ Zob. <http://www.copernic-avocats.pl/ustroj-sadowy-we-francji/>

⁸² Charakterystyczne, że E. Gdulewicz nawet nie poświęciła rozdziału problematyce władzy sądowniczej. Zob. E. Gdulewicz, *System konstytucyjny Francji*, Warszawa 2000.

⁸³ Tekst polski: Konstytucja Francji, tłum. W. Skrzydło, Wyd. 2 uaktualnione, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2005; http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2015/10/Francja_pol_010711.pdf

⁸⁴ Art. 64 Konstytucji Republiki Francuskiej.

delegowanego przez Radę Stanu, trzech osób nie należących ani do parlamentu, ani do środowiska sędziowskiego, wyznaczonych odpowiednio przez Prezydenta Republiki, przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego i przewodniczącego Senatu⁸⁵.

Sekcja Najwyższej Rady Sądownictwa właściwa dla prokuratorów wydaje natomiast opinie w sprawie powoływania prokuratorów, z wyjątkiem stanowisk prokuratorskich, które są obsadzane na posiedzeniu Rady Ministrów. Ponadto wyraża opinię w sprawie sankcji dyscyplinarnych dotyczących prokuratorów. Działa wówczas pod przewodnictwem Prokuratora Generalnego przy Sądzie Kasacyjnym. Sekcja ta składa się, poza Prezydentem Republiki i Ministrem Sprawiedliwości, z pięciu prokuratorów, jednego sędziego, jednego radcy stanu i trzech osób nie należących ani do parlamentu, ani do środowiska sędziowskiego, wyznaczonych odpowiednio przez Prezydenta Republiki, przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego i przewodniczącego Senatu.

Warunki stosowania art. 65 Konstytucji, dotyczącego Najwyższej Rady Sądownictwa, określa ustawa organiczna.

W art. 64 Konstytucji Republiki Francuskiej potwierdzono także nieusuwalność sędziów oraz zagwarantowano, że ich status określa ustawa organiczna. Ponadto w art. 66 został sformułowany zakaz arbitralnego pozbawienia wolności, z którym wiążą się postanowienia dotyczące władzy sądowniczej, która jako strażnik nietykalności osobistej zapewnia poszanowanie tej zasady w sposób przewidziany w ustawie.

Poza Konstytucją Republiki, podstawowym źródłem prawa dla określenia pozycji ustrojowej Sądu Kasacyjnego jest Kodeks organizacji wymiaru sprawiedliwości (fr. *Code de l'organisation judiciaire*)⁸⁶. Czwarta księga kodeksu zatytułowana „Sąd Kasacyjny” zawiera przepisy określające m.in. kompetencje Sądu Kasacyjnego, jego organizację i obsługę.

⁸⁵ Art. 65 Konstytucji Republiki Francuskiej.

⁸⁶ Code de l'organisation judiciaire. Dernière modification: 23 juillet 2017, http://codes.droit.org/CodV3/organisation_judiciaire.pdf

2. Pozycja Sądu Kasacyjnego

"Il y a, pour toute la République, une Cour de cassation"⁸⁷ (pol. *W całej Republice jest tylko jeden Sąd Kasacyjny*) – to zdanie wyraża ogólną koncepcję i pozycję ustrojową francuskiego Sądu Kasacyjnego.

Poprzednikiem Sądu Kasacyjnego był Trybunał Kasacyjny (fr. *Tribunal de cassation*) utworzony podczas Wielkiej Rewolucji Francuskiej na podstawie ustawy z dnia 27 listopada 1790 r.⁸⁸

Sąd Kasacyjny jest najwyższym organem w porządku sądowym, swoimi kompetencjami obejmuje terytorium całego kraju. Nie jest jednak sądem trzeciej instancji, tylko organem, który wyjaśnia przepisy prawne, gdyż jedną z zasad francuskiego ustroju sądowego jest dwuinstancyjność, czyli funkcjonowanie sądów pierwszej instancji i sądów apelacyjnych. Sąd Kasacyjny nie rozstrzyga zatem ponownie samej istoty sprawy, ani nie analizuje ponownie okoliczności faktycznych. W związku z tym, jego zadaniem jest sprawowanie nadzoru nad zgodnością orzeczeń sądów z zasadami prawa⁸⁹.

Sąd Kasacyjny bada jedynie zgodność z przepisami prawa orzeczeń wydanych przez inne sądy, co oznacza, że nigdy nie analizuje ponownie faktów. Wpływają do niego odwołania, skargi kasacyjne (fr. *pourvoi en cassation*) składane przez osoby, wobec których zapadło orzeczenie sądu lub postanowienie prokuratury. Sąd Kasacyjny wydaje dwa typy rozstrzygnięć. Po pierwsze, może „skasować”/„unieważnić” orzeczenie, wtedy sprawa zostaje przekazana do ponownego rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu lub do sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie, niemniej jednak orzekającemu w innym składzie. Po drugie, Sąd Kasacyjny może oddalić skargę, co jest jednoznaczne z uprawomocnieniem się zaskarżonego orzeczenia⁹⁰.

Na zasadzie wyjątku sąd może dokonać kasacji bez odesłania, gdy nie wiąże się ona z ponownym rozstrzygnięciem merytorycznym. Może również, przy kasacji bez

⁸⁷ Article L411-1. Créé par Ordonnance n°2006-673 du 8 juin 2006 - art. 1 (V) JORF 9 juin 2006.

⁸⁸ https://www.courdecassation.fr/cour_cassation_1/presentation_2845/r_cour_cassation_30989.html.

⁸⁹ Zob. Article L411-2. Créé par Ordonnance n°2006-673 du 8 juin 2006 - art. 1 (V) JORF 9 juin 2006.

⁹⁰ Por. Article L411-3. Créé par Ordonnance n°2006-673 du 8 juin 2006 - art. 1 (V) JORF 9 juin 2006.

odesłania, zakończyć sprawę, gdy okoliczności faktyczne, ustalone i ocenione w sposób niezależny przez sędziów rozstrzygających sprawę, pozwalają mu na zastosowanie odpowiedniej normy prawnej⁹¹.

W skład Sądu Kasacyjnego wchodzi około 120 sędziów procesowych (fr. *conseillers*) i tzw. doradców (fr. *conseillers référendaires*), wskazywanych przez pierwszych prezesów sądów apelacyjnych i prezesa sądu tzw. wielkiej instancji w Paryżu. **Sędziowie Sądu Kasacyjnego we Francji zostają mianowani dekretem prezydenta na wniosek Najwyższej Rady Korpusu Urzędników Sądowych (CSM).**

W skład **Najwyższej Rady Korpusu Urzędników Sądowych**, która przedstawia kandydatów, wchodzi m.in. prezydent, minister sprawiedliwości, prezesi sądów administracyjnych oraz sędziowie i prokuratorzy reprezentujący samorząd zawodowy. CSM przysługuje też prawo do postępowań dyscyplinarnych przeciwko sędziom. Ochronie niezależności sędziów Sądu Kasacyjnego służy zasada, że bez ich zgody nie można ich przenosić ani awansować. Ma to na celu uniknięcie odgórných lub politycznych nacisków na ich decyzje. Są oni wybierani głównie spośród sędziów zawodowych, ale zdarza się, że zostają wybrani profesorowie prawa lub prawnicy z Rady Stanu (fr. *Conseil d'Etat*) – organu opiniującego wszystkie projekty ustaw i dekrétów rządowych). Sąd Kasacyjny składa się z sędziów (pierwszy prezes i prezesi sześciu izb, doradcy) oraz z Biura Prokuratora, w tym prokuratora generalnego i biura administracyjnego. Funkcji doradcy nie można sprawować dłużej niż 10 lat.

Siedziba Sądu Kasacyjnego znajduje się w Paryżu.

⁹¹ <http://wolnosc24.pl/2017/07/18/zobacz-jak-to-robja-we-francji-sedziow-sadu-kasacyjnego-mianuje-prezydent-dekretem/>

3. Struktura Sądu Kasacyjnego

3.1. Uwaga ogólna

W czwartej księdze kodeksu dotyczącego organizacji wymiaru sprawiedliwości we Francji⁹² rozróżniono organizację Sądu Kasacyjnego (fr. *Organisation*) od obsługi/funkcjonowania Sądu Kasacyjnego (fr. *Fonctionnement*).

Kwestie dotyczące „organizacji” Sądu Kasacyjnego zostały zawarte w tytule drugim w art. L421-1 do L421-8. Obejmują one postanowienia dotyczące izb, izb mieszanych oraz zgromadzeń/zespołów plenarnych. Regulacja w tym zakresie jest niezwykle skromna, praktycznie jednozdaniowa.

Z kolei problematyka „obsługi/funkcjonowania” Sądu Kasacyjnego, pomieszczona w tytule trzecim obejmuje przepisy dotyczące izb Sądu (fr. *Les chambres*, Articles L431-1 do L431-10, rozdział 1) oraz Prokuratora Generalnego (fr. *Le parquet général*, Articles L432-1 do L432-5, rozdział 2).

W Kodeksie widnieją także rozdziały poświęcone Serwisowi dokumentacji i studiów (fr. *Le service de documentation et d'études*, rozdział 3), Rejestru (fr. *Le greffe*, rozdział 4) oraz zgromadzeniom/zespołom ogólnym (fr. *Les assemblées générales*, rozdział 5), jednak nie zawierają one obecnie przepisów (fr. *Le présent chapitre ne comprend pas de dispositions législatives*).

Organizacja francuskiego Sądu Kasacyjnego jest związana z realizowanymi przez ten sąd zadaniami, a przede wszystkim z zachowaniem spójności orzecznictwa. Jako organ wyjaśniający przepisy prawne i gwarantujący zgodność orzeczeń z prawem, Sąd Kasacyjny ma rozbudowaną strukturę administracyjną umożliwiającą realizację konstytucyjnych i ustawowych kompetencji⁹³.

⁹² Code de l'organisation judiciaire.

⁹³ https://www.courdecassation.fr/cour_cassation_1/presentation_2845/r_cour_cassation_30989.html.

3.2. Izby

Francuski Sąd Kasacyjny dzieli się na sześć izb (fr. *Chambres*) o ściśle określonych kompetencjach, tzn. trzy izby cywilne, izbę handlową, izbę społeczną (pracy) oraz izbę karną. Pierwotnie istniały trzy izby, tzn. cywilna, karna i zapytań, która została zlikwidowana w 1947. Podział sądu na izby jest uznawany za wyraz ewolucji i przejaw dostosowania do rozwoju prawa.

Pierwsza Izba Cywilna (fr. *Première chambre civile*) zajmuje się prawem cywilnym, w tym m.in. prawem spadkowym, międzynarodowym prywatnym, sprawami dotyczącym opieki nad dziećmi, prawami człowieka, umowami, zobowiązaniami (fr. *Séparation des pouvoirs, Nationalité, Droit des personnes et de la famille, Mariage et PACS, Successions, Propriété mobilière, Ordres professionnels, Protection des consommateurs, Associations, Propriété intellectuelle, Presse, Droit international privé...*).

Druga Izba Cywilna (fr. *Deuxième chambre civile*) zajmuje się rozwodami, zabezpieczeniem społecznym oraz prawem wyborczym (!) (fr. *Procédure civile, Sécurité sociale, Surendettement des particuliers, Honoraires d'avocats, Élections...*)

Trzecia Izba Cywilna (fr. *Troisième chambre civile*) – zajmuje się prawem rzeczowym, prawem budowlanym, służebnościami (fr. *Propriété immobilière, Construction, Copropriété, Baux d'habitation, Environnement et pollution...*).

Izba Handlu, Finansów i Ekonomii (fr. *Chambre commerciale, financière et économique*) zajmuje się prawem handlowym, bankowym, prawem patentowym (fr. *Banque et bourse, Assurance crédit, Concurrence, Fonds de commerce, Transport de marchandises, Procédure collective, Propriété industrielle (brevets, marques)...*).

Izba Karna (*Chambre criminelle*) zajmuje się prawem karnym materialnym i formalnym (fr. *Infraction pénales (crimes, délits, contraventions), Procédure pénale*)

Izba Pracy/Socjalna (*Chambre sociale*) zajmuje się prawem pracy i opieki społecznej, „prawem związków zawodowych (fr. *Droit du travail, Emploi et formation, Relations collectives du travail, Représentation du personnel, Licenciement...*).

W skład każdej wchodzi zawodowi sędziowie (fr. *magistrats professionnels du siege*), prezes i sędziowie-doradcy. Sąd Kasacyjny, w zależności od charakteru sprawy, może orzekać w połączonych izbach (przynajmniej trzy izby) lub na zgromadzeniu plenarnym (pierwszy prezes, prezesi izb i sędziowie).

3.3. Izby mieszane

Sąd Kasacyjny może obradować w ramach izb mieszanych (fr. *chambre mixte*)⁹⁴.

Rozpatrzenie sprawy przez izbę mieszaną Sądu kasacyjnego musi być uzasadnione. Oznacza to, że izba mieszana rozpatruje sprawę w przypadku, gdy sprawa rodzi pytanie pozostające zwykle w gestii kilku izb lub gdy problem może otrzymać przed izbami rozbieżne rozstrzygnięcia.

Izba mieszana składa się hipotetycznie z trzech izb, a zatem w skład izby mieszanej, oprócz pierwszego prezesa lub jego zastępcy, wchodzi czterech referendarzy/sędziów z każdej z izb (prezesa, przewodniczący/dziekana i dwóch referendarzy/doradców), co daje w sumie trzynastu członków. Ten rodzaj kształtowania składu jest zasadniczo używany do rozwiązywania sprzecznych orzeczeń sądowych pomiędzy izbami⁹⁵.

3.4. Zespoły/zgromadzenia plenarne

Podstawowa regulacja kodeksowa, dotycząca zespołów/zgromadzeń plenarnych (fr. *les assemblées plénières*) znajduje się w art. L. 421-5 Kodeksu. Zespoły plenarne składają się ze wszystkich prezesów i przewodniczących/dziedkanów izb, a także z doradcy wybranego z każdej z izb, stanowiących łącznie dziewiętnastu członków.

⁹⁴ Article L421-3. Créé par Ordonnance n°2006-673 du 8 juin 2006 - art. 1 (V) JORF 9 juin 2006.

⁹⁵ Na temat składu izby mieszanej Article L421-4.

O powstaniu takiego składu decyduje pierwszy prezes lub w określonych sytuacjach przewodniczący izby najstarszy wiekiem⁹⁶. Zespół plenarny może być zwołany w przypadku, gdy sprawa rodzi pytanie o zasady prawa. Zespół musi być zwołany w sytuacji, gdy po uchyleniu pierwszego orzeczenia lub wyroku, decyzja sądu jest zaskarżana przy pomocy tych samych środków, a także wtedy, gdy zwraca się o to prokurator generalny przed otwarciem rozprawy.

Decyzja Sądu Kasacyjnego podjęta na sesji plenarnej ma tę ważną cechę, że orzecznictwo sądu krajowego musi być zgodne z decyzją Sądu Kasacyjnego w sprawie kwestii prawnych rozstrzyganych przez niego.

3.5. Przewodniczący/Prezydent Izby

Każda Izba Sądu Kasacyjnego ma swojego Przewodniczącego/Prezydenta (fr. *Président*). Pierwszy Prezes/Przewodniczący Sądu Kasacyjnego przydziela im doradców w liczbie nierównej, uwzględniając w ten sposób ważność i trudność rozważanych odwołań. Następnie w zakresie każdej izby o podziale pracy decyduje ilość odwołań, jakie mają być rozpatrywane. W efekcie każda izba dzieli się na podgrupy, w obrębie których zespoły wydające wyrok są zmienne.

Sprawa jest sądzona przez trzech referendarzy/urzędników (fr. *magistrats*) w przypadku, gdy odwołanie jest niemożliwe do przyjęcia lub nie jest oparte na poważnych argumentach, co prowadzi do jej określenia jako „nie przyjęta” lub gdy rozwiązanie sprawy „wydaje się samo narzucać się”. W innych przypadkach, musi być oceniana przez skład obejmujący co najmniej pięciu członków do głosowania.

Jeśli tak zdecyduje prezes, izba może też odbywać sesje plenarne, na przykład dlatego, że decyzja może doprowadzić do odwrócenia linii orzeczniczej, lub dlatego, że ma dotyczyć delikatnej kwestii.

Sąd kasacyjny tworzy również składy (fr. *formations*), które nie są stałe, składające się z członków każdej izby (zespół/sesja plenarna), lub co najmniej trzech członków izb (izby mieszane), które procedują pod przewodnictwem pierwszego prezesa lub najstarszego przewodniczącego izby Sądu Kasacyjnego.

⁹⁶ Article L421-5, Créé par Ordonnance n°2006-673 du 8 juin 2006 - art. 1 (V) JORF 9 juin 2006.

3.6. Komisje

Szczególnymi organami są komisje, które mają charakter prawny i są ściśle przypisane do Sądu Kasacyjnego, z tym, że Sąd zapewnia im referendarzy/sędziów, infrastrukturę administracyjną i pomieszczenia niezbędne do ich funkcjonowania. Na stronie internetowej francuskiego Sądu Kasacyjnego zostały – tytułem przykładu – wskazane następujące komisje⁹⁷:

- Komisja Narodowa Odszkodowań Zatrzymanych (fr. *la Commission nationale de réparation des détentions*), która działa jako sąd odwoławczych pierwszych prezesów sądów apelacyjnych do naprawy szkodliwych skutków tymczasowego aresztowania w postępowaniu ostatecznie „zamkniętym” przez orzeczenie o braku tymczasowego aresztowania, zwolnieniu, lub uniewinnieniu;
- Komisja Rewizyjna Wyroków Karnych (fr. *la Commission de révision des condamnations pénales*), która rozpatruje wnioski o dokonanie rewizji i wnosi do Izby Karnej Sądu Najwyższego, jeżeli uzna, że wniosek o dokonanie rewizji może być dopuszczony;
- Komisja ds. Sprawdzenia Doręczenia Decyzji Karnej po Wyroku ETPC (fr. *la Commission de réexamen d'une décision pénale consécutif au prononcé d'un arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme*), ustanowiona przez ustawę z dnia 15 czerwca 2000 r., która spełnia rolę filtru zaznaczając, że wniosek o dokonanie rewizji jest dopuszczalny i zasadny, przed wysłaniem sprawy do sądu tego samego rodzaju i stopnia niż ten, który wydał decyzję z naruszeniem Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności;
- Krajowa Komisja Zwolnienia Warunkowego (fr. *la Commission de réexamen d'une décision pénale consécutif au prononcé d'un arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme*), stworzona również przez ustawę z dnia 15 czerwca 2000 r., która rozpatruje odwołania od orzeczeń sądów

⁹⁷

https://www.courdecassation.fr/cour_cassation_1/presentation_2845/organisation_cour_cassation_30990.html

okręgowych w przedmiocie zwolnienia warunkowego przez tymczasowo aresztowanych.

3.7. Biuro Prokuratora

Biuro Prokuratora (fr. *Le Parquet général*) jest kierowane przez prokuratora generalnego (fr. *procureur général*), który posiada dwóch zastępców (fr. *premier avocat général*). Ponadto jest on wspierany przez grupę około 22 adwokatów generalnych (fr. *avocats généraux*), 2 asystentów oraz 12 tzw. słuchaczy (fr. *auditeurs*). Ich zadaniem jako urzędników sądowych jest zaprezentowanie sprawy przed sądem oraz pomoc w postępowaniu np. poprzez odpowiadanie na pytania sądu czy wydawanie opinii⁹⁸.

3.8. Biuro Pomocy Prawnej

Przy Sądzie Kasacyjnym istnieje Biuro Pomocy Prawnej (fr. *Bureau d'aide juridictionnelle*), które zrzesza referendarzy, adwokatów, prawników i użytkowników. Biuro, którego przewodniczący jest powoływany przez pierwszego prezesa, jest odpowiedzialne za podejmowanie decyzji w sprawie zarządzania wnioskami o opłatach adwokackich zgłoszonych przez powoda lub oskarżonych w związku z odwołaniem, zapewniając w ten sposób swobodny dostęp do Sądu dla wszystkich podsądnych i to niezależnie od ich sytuacji finansowej⁹⁹.

3.9. Sekretariat Generalny

Pierwszy Prezes Sądu Kasacyjnego oraz Prokurator Generalny realizują szereg zadań o charakterze administracyjnym przy pomocy Sekretariatu Generalnego (fr. *Secrétariat général*). Sekretariat Generalny składa się z referendarzy/sędziów (fr. *magistrats*).

⁹⁸ [http://www.met-rab.pl/page/S%C4%85d_Kasacyjny_\(Francja\).HTML](http://www.met-rab.pl/page/S%C4%85d_Kasacyjny_(Francja).HTML)

⁹⁹

https://www.courdecassation.fr/cour_cassation_1/presentation_2845/organisation_cour_cassation_30990.html

Wśród pracowników Sekretariatu Generalnego wyróżnia się bezpośrednich współpracowników prezesa, wśród nich m.in. dyrektora zarządzającego zasobami ludzkimi oraz oficera łączności. Ponadto Sekretariat jest odpowiedzialny za eksploatację i konserwację oprogramowania i sprzętu oraz pomoc techniczną i szkolenia dla członków Sądu¹⁰⁰.

100

https://www.courdecassation.fr/cour_cassation_1/presentation_2845/organisation_cour_cassation_30990.html

VI. Najwyższy Trybunał w Republice Hiszpanii

1. Wprowadzenie

Problematyce władzy sądowej został poświęcony VI rozdział Konstytucji Królestwa Hiszpanii z dnia 27 grudnia 1978 r.¹⁰¹ zatytułowany „O władzy sądowej”. Wynika z niego m.in., że „Wymiar sprawiedliwości pochodzi od ludu i jest wykonywany w imieniu Króla przez sędziów, stanowiących władzę sądową, niezawisłych, nieusuwalnych, odpowiedzialnych i podległych jedynie władzy ustawy (art. 117 ust. 1). Ponadto, w tym samym artykule postanowiono, że zasada jedności władzy sądowej jest podstawą organizacji i funkcjonowania sądów (ust. 5). Hiszpańskie sądy należą do jednego systemu sądownictwa składającego się z sądów powszechnych.

Na podstawie art. 122 ust. 1 Konstytucji Królestwa Hiszpanii, tworzenie, funkcjonowanie i zarząd sądów, jak również status prawny sędziów zawodowych, którzy tworzą jednolitą korporację oraz personelu pomocniczego administracji wymiaru sprawiedliwości, określa ustawa organiczna o władzy sądowej.

Kierowniczym organem konstytucyjnym władzy sądowej w Hiszpanii – na podstawie art. 122 ust. 2 Konstytucji – jest Rada Główna Władzy Sądowej. Jej status określa ustawa, podobnie jak ustala jej status i system niepołączalności członkostwa w Radzie z innymi funkcjami oraz jej funkcje, w szczególności w zakresie powoływania, awansów, nadzoru i odpowiedzialności dyscyplinarnej.

W kolejnym ustępie przywołanego artykułu Konstytucji został określony skład Rady Główniej Władzy Sądowej. Składa się ona z Prezesa Trybunału Najwyższego, który jej przewodniczy, oraz z dwudziestu członków powoływanych przez Króla na okres pięciu lat. Dwunastu z nich powołuje się spośród sędziów wszystkich kategorii, na zasadach ustalonych przez ustawę organiczną; czterech na wniosek Kongresu Deputowanych i czterech na wniosek Senatu, wybranych w obu wypadkach większością trzech piątych ich członków, spośród adwokatów i innych

¹⁰¹ Tekst: Konstytucja Hiszpanii z 27 grudnia 1978, Tłum. Tadeusz Mołdawa. Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe, 1993. Tekst wraz z ostatnią zmianą z 27 sierpnia 1992 r.; <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>

prawników o uznanej kompetencji i ponad piętnastoletniej praktyce w swoim zawodzie.

Struktura wymiaru sprawiedliwości w Hiszpanii jest rozbudowana. Istnieją liczne sądy, które rozstrzygają spory zgodnie z zakresem swojej właściwości ustalonym na podstawie pewnych kryteriów, są to: zakres przedmiotowy, wartość przedmiotu sporu, osoba objęta postępowaniem, właściwość funkcjonalna sądu lub jego właściwość miejscowa. Jedność systemu sądownictwa hiszpańskiego nie jest sprzeczna z istnieniem różnych sądów o różnym zakresie właściwości.

Do cech charakterystycznych hiszpańskiego wymiaru sprawiedliwości zalicza się trzy elementy, tzn. aspekt terytorialny, jednoosobowy lub kolegialny charakter sądu oraz zakres właściwości.

Na mocy art. 122 Konstytucji hiszpańskiej z 1978 r., sądami powszechnymi w Hiszpanii są organy, o których mowa w ustawie organicznej o władzy sądowniczej. Ustawa ta ma fundamentalne znaczenie nie tylko w odniesieniu do sądów powszechnych *in genere*, ale także w odniesieniu do Najwyższego Trybunału *in specie*. Mowa o ustawie organicznej o władzy sądowniczej z 1 lipca 1985 r. (hiszp. Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, dalej LOPJ)¹⁰².

Z art. 123 Konstytucji – o którym bardziej szczegółowo poniżej – wynika jednoznacznie, że na czele systemu sądownictwa został umieszczony Trybunał Najwyższy, który posiada uprawnienia jurysdykcyjne rozciągające się na całą Hiszpanię¹⁰³.

¹⁰² Zob. <http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666&tn=1&p=20141030&vd=#aquinientosochentaycinco>

¹⁰³ Zob. <http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Tribunal-Supremo/Informacion-institucional/Historia-del-TS/>

2. Pozycja Trybunału Najwyższego

Sąd Najwyższy (Trybunał) został utworzony w 1812 r. przez Kortezy obradujące w Kadyksie¹⁰⁴, w celu realizacji uprawnień przewidzianych w art. 261 Konstytucji z Kadyksu¹⁰⁵.

Fundamentalne znaczenie dla określenia współczesnej pozycji ustrojowej hiszpańskiego Trybunału Najwyższego posiada przywołany powyżej art. 123 ust. 1 Konstytucji. Wynika z niego przede wszystkim, że Trybunał Najwyższy ma uprawnienia jurysdykcyjne rozciągające się na całą Hiszpanię oraz, że jest najwyższym organem sądowym w zakresie wszystkich rodzajów postępowania, poza dziedziną gwarancji konstytucyjnych. Znaczenie tych postanowień należy interpretować zarówno z perspektywy systemu konstytucyjnego współczesnej Hiszpanii, ale także z perspektywy historycznej i geograficzno-politycznej.

W art. 123 ust 2 ustrojodawca postanowił, że Prezes Trybunału Najwyższego jest powoływany przez Króla, na wniosek Rady Głównej Władzy Sądowniczej, w trybie określonym przez ustawę. Poza Prezesem – co nie ma rangi konstytucyjnej – w **Trybunale Najwyższym** zasiadają: prezesi izb (hiszp. *presidentes de sala*) oraz sędziowie (hiszp. *magistrados*) kierowani do izb na podstawie przepisów prawnych. Sąd Najwyższy składa się z pięciu izb: cywilnej, karnej, administracyjnej, pracy oraz wojskowej¹⁰⁶.

Z Konstytucji Królestwa Hiszpanii – zarówno z formalnego, jak i materialnego punktu widzenia – wynika, że Najwyższy Trybunał posiada pozycję analogiczną do Kortezów Generalnych (parlament) i Rządu. Pozycja ta wpisuje się w koncepcję podziału władzy.

Trybunał Najwyższy zarządza (kieruje) systemem sądownictwa i dlatego ponosi największą odpowiedzialność za jednomyślność orzecznictwa (jednolite orzecznictwo) w Hiszpanii. Do najważniejszych kompetencji Trybunału Najwyższego

¹⁰⁴ Rozporządzenie Kortezy z dnia 17 kwietnia 1812 r.

¹⁰⁵ Konstytucję przyjęto 19 marca 1812 r., zaś 17 kwietnia dekretem ustanowiono Sąd Najwyższy, choć trwała wojna o niepodległość i oblężenie Kadyksu, co w praktyce uniemożliwiało jego działanie.

¹⁰⁶ https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-es-pl.do?member=1

należy rozstrzyganie skarg kasacyjnych, rewizyjnych i innych środków zaskarżenia określonych przez ustawy.

Przed Trybunałem Najwyższym odpowiedzialność cywilną i karną ponoszą najwyżsi funkcjonariusze państwowi, tzn. premier i inni członkowie Rządu, przewodniczący izb parlamentu (Kongres Deputowanych i Senat) i ich członkowie, prezesi i sędziowie Trybunału Najwyższego i Trybunału Konstytucyjnego, prezesi innych trybunałów i audiencji, radcowie Trybunału Obrachunkowego i Rady Senatu, obrońca Ludu oraz członkowie najwyższych władz wspólnot autonomicznych¹⁰⁷.

Poza Trybunałem Najwyższym drugim sądem ogólnopaństwowym jest w Hiszpanii Sąd Krajowy (hiszp. *Audiencia Nacional*). Sąd ten jako jedyna instancja rozpatruje i rozstrzyga sprawy o przestępstwa skierowane przeciwko Koronie i najwyższym instytucjom państwa, w tym m.in. o fałszowanie pieniędzy godzące w bezpieczeństwo obrotu handlowego. Sąd Krajowy jest także jedyną instancją rozpatrującą skargi na akty ministrów i sekretarzy stanu oraz zaskarżone układy zbiorowe lub sprawy wynikające z konfliktów zbiorowych pracy, w przypadku gdy ich zasięg wychodzi poza granice jednej wspólnoty autonomicznej.

Siedziba Trybunału Najwyższego znajduje się w Madrycie.

3. Struktura Trybunału Najwyższego

3.1. Uwaga ogólna

Struktura Trybunału Najwyższego została określona przez przywołaną ustawę organiczną o władzy sądowniczej. Ustawodawca w sposób niezwykle szczegółowy określił w niej zarówno rodzaj organów wewnętrznych o charakterze jurysdykcyjnym, jak i organizacyjno-administracyjnym. Wskazał także na sposób powoływania sędziów, organów, kompetencje oraz wzajemne zależności.

¹⁰⁷ Por. T. Mołdawa, *System konstytucyjny Hiszpanii*, Warszawa 2012, s. 125.

3.2. Izby

Trybunał Najwyższy został podzielony na pięć izb (hiszp. ***Salas Jurisdiccionales***), wśród których znajdują się: Izba Pierwsza – Cywilna (art. 56 LOPJ), Izba Druga – Karna (art. 57 LOPJ), Izba Trzecia – Administracyjna (art. 58 LOPJ), Izba Czwarta – Socjalna (art. 59 LOPJ) oraz Izba Piąta – Wojskowa (art. 23 de la Ley Órganica 4/1987¹⁰⁸).

Ponadto, w ramach Trybunału Najwyższego działają organy jurysdykcyjne specjalne, do których zalicza się:

- Trybunał do spraw Sporów Jurysdykcyjnych (hiszp. *Un Tribunal de Conflictos de Jurisdicción*) – art. 38 LOPJ – rozwiązuje pozytywne i negatywne spory jurysdykcyjne między sądami a władzą administracyjną. Składa się z Prezesa Trybunału Najwyższego, dwóch sędziów Izby Trzeciej – Administracyjnej i trzech stałych członków z Rady Państwa.
- Izba do spraw Sporów Jurysdykcyjnych (hiszp. *Una Sala de Conflictos de Jurisdicción*) – art. 39 LOPJ – rozwiązuje pozytywne i negatywne spory jurysdykcyjne między organami sądowymi należącymi do sądów powszechnych i do sądownictwa wojskowego. Składa się z Prezesa Trybunału Najwyższego; dwóch sędziów z Izby, która odpowiada przedmiotowo rodzajowi konfliktu i dwóch sędziów Izby Piątej - Wojskowej.
- Izba Specjalna do spraw Sporów Kompetencyjnych - (hiszp. *Una Sala especial de Conflictos de Competencia*) – art. 42 LOPJ – rozwiązuje pozytywne i negatywne spory kompetencyjne między organami sądowymi należącymi do różnych rodzajów. Składa się z Prezesa Najwyższego Trybunału, jednego sędziego z każdej Izby związanej merytorycznie z konfliktem.

Izba „nienazwana” - (hiszp. *Una Sala innominada*) – art. 61 LOPJ – zajmuje się m.in. delegacją partii politycznych, błędów popełnianych przez wymiar sprawiedliwości oraz odpowiedzialnością sędziów z izb Trybunału. Składa się z Prezesa

¹⁰⁸ <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1987-16791>

Najwyższego Trybunału, Prezesów Izb oraz sędziego najstarszego i najmłodszego stażem z każdej z Izb.

3.3. Organy zarządzające

Organy zarządzające Najwyższego Trybunału (hiszp. *Órganos gubernativos*) są odpowiedzialne za prawidłowe funkcjonowanie Trybunału oraz rozwiązywanie problemów związanych z jego działalnością. Organy zarządzające działają w ramach Trybunału, jednak w specyficzny sposób „uzależnione” są od Rady Głównej Władzy Sądowniczej.

3.3.1. Prezes Trybunału Najwyższego

Prezes Trybunał Najwyższego (hiszp. *El Presidente del Tribunal Supremo*) i Rady Głównej Władzy Sądowniczej jest najwyższym autorytetem sądowym w kraju i reprezentuje władzę sądową i sąd przed rządem. Przysługują mu przywileje odpowiednie do jego pozycji¹⁰⁹.

W ustawie organicznej określono, kto może być prezesem: sędzia Najwyższego Trybunału spełniający warunki do bycia prezesem izby albo prawnik posiadający szeroką wiedzę – ekspert mający co najmniej 25 lat doświadczenia zawodowego. Natomiast w art. 586 znalazły się postanowienia dotyczące wyboru Prezesa Trybunału: po spotkaniu, na którym przedstawia się kandydatów, pomiędzy 3 a 7 dniem następuje głosowanie. Głosowanie jest imienne, a kandydat musi uzyskać 3/5 głosów plenum. Jeśli w pierwszym głosowaniu nikt nie uzyska wymaganej większości, to następuje wybór pomiędzy dwoma kandydatami z najwyższą liczbą uzyskanych wcześniej głosów.

Prezes Trybunału Najwyższego powoływany jest przez króla dekretem królewskim podpisanym przez Prezesa Rady Ministrów.

Ślubowanie/przysięgę składa się przed królem.

¹⁰⁹ Art. 585 LOPJ.

Funkcje Prezesa zostały określone w art. 160 ustawy organicznej. Do najważniejszych należy zaliczyć m.in: zwołuje i przewodniczy obradom Rady Izby, ustanawia porządek posiedzenia Zgromadzenia Ogólnego, podpisuje akty Zgromadzenia Ogólnego i dba o ich aplikację, na wniosek Rady Głównej Władzy Sądowniczej, przedstawia jej raporty z działalności Trybunału Najwyższego, zajmuje się bieżącymi sprawami, kieruje kontrolą sądową na zasadach określonych w ustawie organicznej, ustala podział spraw między izbami Trybunału Najwyższego i sekcjami zgodnie z zasadami zatwierdzonymi przez Zgromadzenie Ogólne, codziennie przewodniczy spotkaniu prezesów izb oraz sędziów oraz dba o skład izb i sekcji na podstawie art. 19 ustawy, informuje o wakatach sądowych Zgromadzenie Ogólne i o ofertach pracy dla personelu pomocniczego danego Trybunału lub Najwyższego Trybunału oraz rozpatruje skargi.

3.3.2. Wiceprezes

Urząd Wiceprezesa Trybunału Najwyższego został utworzony na podstawie ustawy organicznej o reformie Rady Głównej Władzy Sądowniczej z 28 czerwca 2013 r. (hiszp. Ley Orgánica 4/2013, de 28 de junio, de reforma del Consejo General del Poder Judicial¹¹⁰).

Według nowej regulacji, Wiceprezes Trybunału Najwyższego posiada wszelkie uprawnienia do zastępowania Prezesa Trybunału Najwyższego i Rady Głównej Władzy Sądowniczej, w przypadkach przewidzianych prawem wcześniejszej emerytury przewodniczącego i do czasu powołania nowego prezesa¹¹¹.

Oprócz działania w zastępstwie Prezesa Trybunału Najwyższego, Wiceprezes posiada swoje własne kompetencje, które zostały określone w ustawie organicznej. I tak, może na podstawie delegacji Prezesa kierować Gabinetem Technicznym oraz wykonywać wszystkie inne funkcje delegowane mu przez Prezesa w sposób wyraźny i uzasadniony¹¹².

¹¹⁰ Ustawą z 2013 r. zostały przeprowadzone zmiany w ustawie organicznej z 1985 r.

¹¹¹ Zob. art. 590 LOPJ.

¹¹² Zob. art. 591 LOPJ.

Ponadto, na podstawie art. 592 LOPJ, Wiceprezes Trybunału Najwyższego jest z urzędu członkiem Izby Rządowej i odpowiednio proponuje jej i jej przewodniczącemu sprawy mające na celu zagwarantowanie właściwego funkcjonowania Trybunału. Wśród nich znajdują się także sprawy mające na celu realizację uchwał przyjętych przez Izbę Rządową Trybunału Najwyższego.

Podobnie, jak w przypadku Prezesa Trybunału Najwyższego, zasady wyboru Wiceprezesa zostały określone w ustawie organicznej, a zwłaszcza czterech pierwszych ustępach art. 589.

Mandat Wiceprezesa Trybunału Najwyższego – na podstawie art. 593 ust. 2 LOPJ – trwa pięć lat. Wiceprezes może jednak zostać odwołany przez Zgromadzenie Plenarne Rady Głównej Władzy Sądowniczej w drodze uchwały podjętej większością trzech piątych członków Plenum (art. 589 ust. 5 LOPJ).

Należy odnotować, że Wiceprezes Trybunału Najwyższego, na podstawie art. 593 LOPJ obok funkcji sędziego pełni funkcje o charakterze administracyjnym w Trybunale Najwyższym.

Zgodnie z art. 593, oprócz tego, że jest sędzią, uczestniczy również w służbie administracyjnej.

3.3.3. Izba Rządowa

Izba Rządowa Najwyższego Trybunału (*hiszp. La Sala de Gobierno del Tribunal Supremo*) składa się z Prezesa, Prezesów Izb i po równej liczbie sędziów z każdej Izby wybranych zgodnie z ustawą. Po upływie pięcioletniej kadencji, stara Izba, zgodnie z art. 150 LOPJ, kontynuuje swoje obowiązki do momentu wyboru nowej Rady.

Izba Rządowa jest najwyższym organem kolektywnym. Sprawuje funkcje zarządcze, a zwłaszcza – zgodnie z art. 152 LOPJ – zatwierdza normy podziału spraw pomiędzy sekcjami w Izbach, corocznie ustanawia obiektywne kryteria dotyczące składu i funkcjonowania Izb i Sekcji, prezentuje sędziom orzeczenia, które powinny zostać zmienione, przyjmuje środki niezbędne, które mają wpływ na kadencyjność, dobre obyczaje w Trybunale oraz jego działalność administracyjną, okazjnie uzupełnia

składy izb w szczególnych okolicznościach jeśli jest to niezbędna dla prawidłowego funkcjonowania izby (przy zachowaniu specyfiki każdej izby i sędziów), ma prawo do podejmowania działań o charakterze dyscyplinarnym w stosunku do sędziów, ale tylko zgodnie z ustawą, może proponować Prezesowi przeprowadzenie kontroli, odbiera ślubowanie od sędziów przed objęciem urzędu. Ogólnie rzecz biorąc może wykonywać każdą inną funkcję w stosunku do innych organów, jeśli nie jest to zastrzeżone dla Prezesa Izby.

VII. Sąd Najwyższy Republiki Mołdawii

W Republice Mołdawii wymiar sprawiedliwości sprawują: Sąd Najwyższy, sądy apelacyjne i sądy I instancji. Sędziowie sądów mianowani są przez Prezydenta Republiki Mołdawii, na wniosek Najwyższej Rady Sądownictwa. Sędziowie wyłonieni w wyniku konkursu są mianowani po raz pierwszy na okres 5 lat. Po upływie tego okresu, mianowani są na okres do osiągnięcia granicy wieku określonej w ustawie. Prezesi i wiceprezesi sądów są mianowani przez Prezydenta Republiki, na wniosek Najwyższej Rady Sądownictwa, na okres 4 lat.

Zgodnie z ustawą o SN, Sąd Najwyższy Republiki Mołdawii jest najwyższym organem sądowym w sprawach cywilnych, administracyjnych i karnych. Sąd Najwyższy może, z własnej inicjatywy lub na wniosek sądów, złożyć wniosek do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie konstytucyjności aktów normatywnych. Sąd Najwyższy wykonuje swoją działalność w oparciu o zasady: praworządności i jawności, oddzielenia władzy sądowniczej od ustawodawczej i wykonawczej, niezawisłości władzy sądowniczej oraz innych zasad przewidzianych w ustawach o sądownictwie i statusie sędziów.

Zgodnie z ustawą o Sądzie Najwyższym Republiki Mołdawii, Sąd Najwyższy składa się z Prezesa, dwóch wiceprezesów i sędziów SN. W płaszczyźnie organizacyjnej działają w Sądzie Najwyższym następujące organy:

- Prezes Sądu Najwyższego,
- dwóch wiceprezesów SN,
- Kolegium ds. cywilnych, handlowych i administracyjnych,
- Kolegium ds. karnych,
- Plenum Sądu Najwyższego,
- Rada Naukowa,
- Sekretariat Sądu Najwyższego.

Prezesi, wiceprezesi i sędziowie Sądu Najwyższego są mianowani przez Parlament Republiki Mołdawii na wniosek Najwyższej Rady Sądownictwa. Powinni oni wykazywać się co najmniej dziesięcioletnim doświadczeniem w pracy na stanowisku

sędziego. Stanowisko sędziego jest niepołączalne z pełnieniem jakiejkolwiek innej funkcji wiążącej się z wynagrodzeniem, z wyjątkiem działalności dydaktycznej i naukowej.

Prezes Sądu Najwyższego kieruje Sądem Najwyższym, reprezentuje Sąd Najwyższy w swoich relacjach z innymi organami publicznymi i instytucjami publicznymi, zarówno w kraju jak i za granicą, zwołuje posiedzenia plenum Sądu Najwyższego i im przewodniczy. W przypadku nieobecności Prezesa Sądu Najwyższego jego obowiązki wykonuje jeden z wiceprezesów wskazany przez Prezesa SN. Jeżeli Prezes nie wyznaczy swego zastępcy, to w razie jego nieobecności obowiązki wykonywane są przez wiceprezesa z najdłuższym doświadczeniem pracy w Sądzie Najwyższym.

Wiceprezesi Sądu Najwyższego są przewodniczącymi kolegiów, tj. Kolegium ds. cywilnych, handlowych i administracyjnych oraz Kolegium ds. karnych.

W skład Plenum Sądu Najwyższego wchodzi: Prezes SN, Wiceprezesi i sędziowie SN. W posiedzeniach Plenum, w zależności od przedmiotu posiedzenia, może brać udział Minister Sprawiedliwości i Prokurator Generalny. Plenum Sądu Najwyższego funkcjonuje pod przewodnictwem Prezesa SN, a w przypadku jego nieobecności pod przewodnictwem jednego z wiceprezesów.

Plenum Sądu Najwyższego Prezes zwołuje w miarę potrzeby, jednak nie rzadziej niż raz na kwartał. Informacja o dacie posiedzenia Plenum oraz o wykazie spraw rozpatrywanych na posiedzeniu informowani są członkowie Plenum oraz (jeśli to konieczne) przewodniczący Parlamentu, Minister Sprawiedliwości oraz Prokurator Generalny. Informacja ta przekazywana jest nie później niż 15 dni przed datą planowanego posiedzenia Plenum Sądu Najwyższego. Posiedzenia Plenum są prawomocne, jeżeli brało w nim udział co najmniej 2/3 jego członków. Uchwały podejmowane są większością głosów obecnych członków i podpisywane przez Prezesa Sądu Najwyższego.

W Sądzie Najwyższym działa również Rada Naukowa, w skład której wchodzi naukowcy i praktycy z zakresu nauk prawnych.

Sekretariat Sądu Najwyższego stanowi organizacyjne i administracyjne wsparcie dla działalności Prezesa SN, wiceprezesów, sędziów, Plenum SN i Rady Naukowej. Szef Sekretariatu Sądu Najwyższego mianowany jest przez Prezesa Sądu Najwyższego

VIII. Niemiecki Trybunał Federalny (Bundesgerichtshof)

1. Trybunał Federalny w strukturze sądownictwa niemieckiego

Zgodnie z art. 20 ust. 2 niemieckiej Ustawy Zasadniczej (*Grundgesetz*; dalej: UZ) wszelka władza państwowa pochodzi od narodu¹¹³. Naród sprawuje ją poprzez wybory i głosowania oraz przez specjalne organy ustawodawcze, władzy wykonawczej i wymiaru sprawiedliwości¹¹⁴. Niemiecki ustrojodawca powierza władzę sądowniczą sędziom; jest ona sprawowana przez Federalny Trybunał Konstytucyjny, przez przewidziane w UZ sądy federalne oraz przez sądy krajów związkowych (art. 92 UZ).

W zakresie sądownictwa powszechnego, administracyjnego, finansowego, pracy i spraw socjalnych Federacja tworzy jako sądy najwyższe: Trybunał Federalny, Federalny Sąd Administracyjny, Federalny Trybunał Obrachunkowy, Federalny Sąd Pracy i Federalny Sąd Socjalny (art. 95 ust. 1 UZ). W myśl przepisu art. 95 ust. 2 UZ o powołaniu sędziów tych trybunałów decyduje właściwy dla danego zakresu spraw minister federalny wraz z komisją do spraw powoływania sędziów, składającą się z właściwych dla danego zakresu spraw ministrów krajowych i członków wybieranych w równej liczbie przez Bundestag.

Federacja może powołać sąd federalny do spraw ochrony prawnej w zakresie działalności gospodarczej (art. 96 ust. 1 UZ). Dla sił zbrojnych Federacja może powołać karne sądy wojskowe jako sądy federalne. Mogą one orzekać tylko w przypadkach stanu obrony oraz w stosunku do członków sił zbrojnych, wysłanych za granicę lub zaokrętowanych na okrętach wojennych. Szczegóły określa ustawa federalna. Sądy te należą do zakresu działalności federalnego ministra sprawiedliwości. Ich zawodowi sędziowie muszą posiadać kwalifikacje wymagane do piastowania urzędu sędziowskiego (art. 96 ust. 2 UZ). W powyższych sprawach sądem najwyższym dla wyżej wymienionych sądów jest Trybunał Federalny (art. 96

¹¹³ W opracowaniu stosowania jest terminologia w oparciu o tłumaczenia zawarte w: B. Banaszak (red.), *Słownik prawa i gospodarki. Rechts- und Wirtschaftswörterbuch. Tom II*, Warszawa 2005.

¹¹⁴ Tłumaczenie Ustawy Zasadniczej za: B. Banaszak, A. Malicka, *Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, Warszawa 2011; http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2016/02/Niemcy_pol_010711.pdf

ust. 3 UZ). Federacja może dla osób, które pozostają wobec niej w publicznoprawnym stosunku służbowym utworzyć federalne sądy rozstrzygające w postępowaniu dyscyplinarnym i zażaleniowym (art. 96 ust. 4 UZ). Dla postępowania karnego w sprawach z następujących zakresów ustawa federalna za zgodą Bundesratu może przewidywać, że federalny wymiar sprawiedliwości sprawowany będzie przez sądy krajów związkowych:

- a) ludobójstwo;
- b) międzynarodowe zbrodnie przeciwko ludzkości;
- c) zbrodnie wojenne;
- d) inne działania, które mogą doprowadzić do zakłócenia pokojowego współistnienia narodów (art. 26 ust. 1) i są podejmowane z tym zamiarem;
- e) ochrona państwa (art. 96 ust. 5 UZ).

Trybunał Federalny (dalej: TF) sprawuje nadzór judykacyjny w sprawach cywilnych i karnych nad orzecznictwem sądów rejonowych (*Amtsgerichte*), sądów krajowych, zwanych w polskiej literaturze także sądami apelacyjnymi (*Landgerichte*) i wyższych sądów krajowych (*Oberlandesgerichte*). Federalny charakter RFN znajduje odzwierciedlenie w normatywnych uregulowaniach dotyczących organizacji władzy sądowniczej. Organizacja sądownictwa powszechnego należy do właściwości krajów związkowych (*Bundesländer*). TF jest z kolei sądem o właściwości terytorialnej obejmującej całą RFN. Nadzór administracyjny nad TF sprawuje Federalny Minister Sprawiedliwości i ds. Ochrony Konsumentów (*Bundesminister der Justiz und Verbraucherschutz*).

Oprócz sądownictwa powszechnego rozwinięta została w RFN struktura sądownictwa szczególnego w sprawach administracyjnych, finansowych, z zakresu prawa pracy i sprawach socjalnych. W obszarze sądownictwa szczególnego – odpowiednio do poszczególnych gałęzi prawa, działają na poziomie federalnym cztery sądy federalne: Federalny Trybunał Administracyjny (*Bundesverwaltungsgericht*), Federalny Trybunał Obrachunkowy (*Bundesfinanzhof*), Federalny Sąd Pracy (*Bundesarbeitsgericht*) oraz Federalny Sąd Socjalny (*Bundessozialgericht*). Wszystkie trybunały są od siebie organizacyjnie i personalnie niezależne. W wykonaniu przepisu art. 95 ust. 3 UZ celem zagwarantowania jednolitości orzecznictwa utworzono Wspólny Senat Najwyższych Sądów Federacji (*Gemeinsamer Senat der obersten Gerichtshöfe des Bundes*). Jego powstanie

związane było z odejściem od pierwotnej koncepcji powołania na poziomie federalnym Najwyższego Sądu Federalnego (*Oberstes Bundesgericht*). Wspólny Senat rozstrzyga w sytuacji, kiedy jeden z sądów federalnych chce odstąpić od orzecznictwa Wspólnego Senatu lub jednego z sądów federalnych.

Pośród organów władzy sądowniczej działa w RFN również Federalny Sąd Konstytucyjny (*Bundesverfassungsgericht*). W związku z członkostwem RFN w UE, a także w Radzie Europy wpływ na system prawa niemieckiego, jego stosowanie, jak i możliwość udzielenia ochrony prawnej mają odpowiednio także Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Luksemburgu oraz Trybunał Sprawiedliwości w Strasburgu.

2. Podstawy prawne działalności Trybunału Federalnego

Działalność TF znajduje zakotwiczenie już na poziomie konstytucyjnym. Jak już wyżej wskazano, zgodnie z art. 95 UZ w zakresie sądownictwa powszechnego, administracyjnego, finansowego, pracy i spraw socjalnych Federacja tworzy jako trybunały najwyższe: Trybunał Federalny, Federalny Sąd Administracyjny, Federalny Trybunał Obrachunkowy, Federalny Sąd Pracy i Federalny Sąd Socjalny. O powołaniu sędziów tych trybunałów decyduje właściwy dla danego zakresu spraw minister federalny wraz z komisją do spraw powoływania sędziów, składającą się z właściwych dla danego zakresu spraw ministrów krajowych i członków wybieranych w równej liczbie przez Bundestag.

Dla działalności TF zasadnicze znaczenie ma niemiecka ustawa federalna o ustroju sądów z 9 maja 1975 r. (*Gerichtsverfassungsgesetz*). Jej tytuł dziewiąty reguluje ustrój TF. Dla funkcjonowania TF, oprócz przepisów ustaw procesowych i szczególnych, należy przede wszystkim uwzględnić Regulamin TF.

3. Skład Trybunału Federalnego

W niemieckim TF orzeka 129 sędziów. W liczbie tej uwzględnia się już Prezesa TF oraz Przewodniczących Senatów (*Vorsitzende*). Funkcję orzeczniczą wykonują oni

w 12 senatach ds. cywilnych, 5 senatach ds. karnych, 8 senatach specjalnych oraz jako sędziowie śledczy (*Ermittlungsrichter*).

Sędziowie TF wybierani są przez Komisję Wyborczą Sędziów (*Richterwahlausschuss*)¹¹⁵ i powoływani przez Prezydenta Federalnego (*Bundespräsident*). Wybrany może być każdy, kto spełnia wymogi dla wykonywania funkcji sędziego i ukończył 35 rok życia. Powołanie na funkcję sędziego TF jest dożywotnie.

4. Organizacja wewnętrzna Trybunału Federalnego

Wewnętrzna organizacja TF pozwala na wyodrębnienie dwóch zasadniczych obszarów działalności. Pierwszym z nich jest orzecznictwo. Drugi tworzą sprawy administracyjno-informacyjne, które związane są z bieżącym zarządzaniem TF, dokumentacją, opracowaniem i udostępnianiem orzecznictwa. Całość działalności TF – w obu obszarach, podlega zwierzchnictwu Prezesa TF. Dla prawidłowego funkcjonowania TF i wypełniania przez niego przypisanych jemu kompetencji konieczne jest odpowiadające przepisom obowiązującego prawa działanie wszystkich organów TF. Bieżące sprawne zarządzanie TF z poszanowaniem zasad niezawisłości sędziowskiej jest warunkiem dla wykonywania przez TF jego funkcji orzeczniczej.

Prezes TF

TF kieruje Prezes (*Präsident*). Jest on przełożonym (zwierzchnikiem) sędziów, urzędników sądowych (zarówno *Beamten*, jak i *Tarifbeschäftigten*). Ponadto Prezes wykonuje również funkcję orzeczniczą wynikającą ze statusu sędziego. Z mocy ustawy Prezes przewodniczy Senatowi ds. Adwokackich, Wielkiemu Senatowi ds. Cywilnych, Wielkiemu Senatowi ds. Karnych oraz Zjednoczonym Wielkim Senatom. Prezes TF odpowiada również za kontakty z innymi organami wymiaru sprawiedliwości oraz organizacjami prawniczymi w kraju i za granicą.

¹¹⁵ Komisja Wyborcza Sędziów stanowi organ kolegialny składający się z 32 członków, który jest powoływany przez Federalnego Ministra Sprawiedliwości. Członkami Komisji jest 16 ministrów sprawiedliwości krajów związkowych oraz kolejnych 16 członków wybieranych przez Bundestag. Przewodniczącym Komisji jest Federalny Minister Sprawiedliwości. Komisja podejmuje uchwały zwykłą większością głosów.

Prezydium

Niezależnym organem w TF jest Prezydium (*Präsidium*). W jego skład wchodzi Prezes oraz 10 sędziów wybranych spośród wszystkich sędziów TF. Do zadań Prezydium należy podejmowanie uchwał o przedmiotowym podziale spraw oraz obsadzie senatów.

Sędziowie TF

Każdy z sędziów TF jest członkiem senatu ds. cywilnych lub senatu ds. karnych. Wielu spośród sędziów pełni ponadto dalsze funkcje, zwłaszcza jako członkowie senatów specjalnych, sędziowie śledczy albo w administracji TF. Obsada personalna senatów odbywa się zgodnie z Planem podziału zadań (*Geschäftsverteilungsplan*), który uchwała Prezydium TF na każdy kolejny rok, zaś w razie potrzeby wprowadza w nim zmiany. Każdy z senatów ds. cywilnych i ds. karnych kierowany jest przez przewodniczącego, będącego jednocześnie sędzią, oraz 6-7 sędziów. Poszczególne orzeczenia wydawane są kolegiałnie przez najczęściej 5-osobowe składy (stanowią one zasadę), w tym znajduje się w takim składzie przewodniczący senatu. Sposób ustalenia składu właściwego do rozpoznania danej sprawy określa się z góry dla danego senatu w uchwalanym wewnętrznym planie podziału zadań.

Senaty w TF

Właściwość rzeczowa i skład osobowy poszczególnych senatów określa Plan podziału zadań. Jak już wyżej wskazano, orzecznictwo w TF sprawowane jest w 12 senatach ds. cywilnych, 5 senatach ds. karnych, 8 senatach specjalnych, przez 2 sędziów śledczych oraz w 3 wielkich senatach. W ogólności wskazać można, że poszczególne senaty ds. cywilnych mają w swojej właściwości:

- a) I Senat ds. Cywilnych – prawo autorskie i prawna ochrona działalności gospodarczej;
- b) II Senat ds. Cywilnych – prawo spółek;
- c) III Senat ds. Cywilnych – odpowiedzialność za niezgodne z prawem działanie organów władzy państwowej i prawo umów o świadczenie usług;
- d) IV Senat ds. Cywilnych – prawo spadkowe i prawo ubezpieczeń;
- e) V Senat ds. Cywilnych – prawo nieruchomości;
- f) VI Senat ds. Cywilnych – prawo czynów niedozwolonych;

- g) VII Senat ds. Cywilnych – prawo umów o roboty budowlane i prawo architektoniczne;
- h) VIII Senat ds. Cywilnych – prawo kupna-sprzedaży i prawo najmu lokali mieszkalnych;
- i) IX Senat ds. Cywilnych – prawo upadłościowe i odpowiedzialność adwokacka;
- j) X Senat ds. Cywilnych – prawo patentowe;
- k) XI Senat ds. Cywilnych – prawo bankowe i prawo rynku kapitałowego;
- l) XII Senat ds. Cywilnych – prawo rodzinne i prawo najmu lokali gospodarczych.

W przypadku senatów ds. karnych ich właściwość opiera się przede wszystkim o kryterium właściwości miejscowej. Każdy z senatów ds. karnych ma przypisane do swej właściwości rozpoznawanie rewizji nadzwyczajnych (*Revision*) z obszaru poszczególnych wyższych sądów krajowych. Kryterium terytorialne następująco określa właściwość senatów ds. karnych:

- a) I Senat ds. Karnych – rewizje nadzwyczajne z obszaru właściwości Wyższych Sądów Krajowych w Bambergu, Monachium, Norymberdze, Stuttgarcie i Karlsruhe, o ile nie jest właściwy IV Senat ds. Karnych;
- b) II Senat ds. Karnych – rewizje nadzwyczajne z obszaru właściwości Wyższych Sądów Krajowych we Frankfurcie nad Menem, Jenie, Kolonii i Rostoku;
- c) III Senat ds. Karnych – rewizje nadzwyczajne z obszaru właściwości Wyższych Sądów Krajowych w Celle, Düsseldorfie, Oldenburgu i Koblencji;
- d) IV Senat ds. Karnych – rewizje nadzwyczajne z obszaru właściwości Wyższych Sądów Krajowych w Hamm, Naumburgu i Zweibrücken, jak też z okręgu Wyższego Sądu Krajowego w Karlsruhe należące do właściwości sądów krajowych w Baden-Baden, Fryburgu Bryzgowijskim, Konstancji, Offenburgu i Waldshut-Tiengen;
- e) V Senat ds. Karnych¹¹⁶ – rewizje nadzwyczajne z obszaru właściwości Wyższego Sądu Krajowego w Berlinie oraz Wyższych Sądów Krajowych w Brandenburgii, Brunszwiku, Bremie, Dreźnie, Hamburgu, Saarbrücken i Szleswiku.

¹¹⁶ Z siedzibą w Lipsku.

Poza właściwością wyznaczaną obszarem właściwości miejscowej poszczególnych wyższych sądów krajowych (z modyfikacjami) drugą z wykorzystywanych jest właściwość rzeczowa. I tak:

- a) I Senat ds. Karnych rozpoznaje sprawy o przestępstwa wojskowe, przestępstwa przeciwko obronności kraju oraz przestępstwa karne skarbowe (podatkowe i celne);
- b) II Senatowi ds. Karnych powierzono rozpoznawanie spraw niepowierzonych do rozpoznania innym Senatom;
- c) III Senat ds. Karnych orzeka w sprawach bezpieczeństwa kraju;
- d) IV Senat ds. Karnych właściwy jest w sprawach przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w ruchu drogowym.

Specjalne senaty powołane są obecnie w sprawach:

- a) kartelowych;
- b) dyscyplinarnych (dla Federacji);
- c) notarialnych;
- d) adwokackich;
- e) doradców patentowych;
- f) rolnych;
- g) (biegłych) rewidentów gospodarczych;
- h) doradców podatkowych i pełnomocników podatkowych.

Do grupy trzech wielkich senatów należą:

- a) Wielki Senat ds. Cywilnych;
- b) Wielki Senat ds. Karnych;
- c) Zjednoczone Wielkie Senaty.

5. Przydział spraw w Trybunale Federalnym

Władza sądownicza w RFN nie dysponuje pełną (nieograniczoną) samorządnością. Jej pewne ograniczenia przejawiają się w sferze finansowania, ustawowego określenia organizacji sądownictwa oraz współudziału innych władz w kształtowaniu składu osobowego władzy sądowniczej. Wewnątrz zorganizowanie pracy sądu powierzono już jednak wyłącznie władzy sądowniczej. To ona odpowiada

za przydział sędziów do wydziałów, rozdział spraw pomiędzy wydziały i wreszcie podział spraw między sędziów. Powyższe jest konsekwencją przyjętej na poziomie konstytucyjnym zasady prawa do ustawowego sędziego (*das Recht auf den gesetzlich bestimmten Richter*). Zakotwiczona jest ona w przepisie art. 101 ust. 1 zd. 2 UZ, zgodnie z którym nikogo nie można pozbawić jego ustawowego sędziego (*Niemand darf seinem gesetzlichen Richter entzogen werden*). Prawo do ustawowego sędziego uznaje się również za element składowy prawa do rzetelnego procesu wyrażonego w art. 6 EKPC.

Prawo do ustawowego sędziego odnosić należy do trzech sfer działalności niemieckiego wymiaru sprawiedliwości. Chodzi bowiem nie tylko o sąd w znaczeniu organizacyjnym – jako sąd określonego rodzaju. Należy mieć też na uwadze i sąd orzekający, ale właśnie również konkretnego sędziego orzekającego. Stąd nakaz poszanowania art. 101 ust. 1 zd. 2 UZ wymaga opracowania i przyjęcia obiektywnych kryteriów przydziału spraw, które nie pozwolą wpływać na personalną obsadę składu rozpoznającego sprawę. Przekazaniem podziału spraw samej władzy sądowniczej ustrojodawca niemiecki wzmacnia niezawisłość sędziów i niezależność sądownictwa nie tylko od władzy ustawodawczej i wykonawczej, ale również od niepożądanych wpływów z wewnątrz samej władzy sądowniczej. Przyjęcie unormowań mających wyłączyć wpływ na obsadę składu orzekającego pozwala tym samym ograniczyć wpływ na orzecznictwo.

Unormowanie z art. 101 ust. 1 zd. 2 UZ zawiera w swej treści nakaz skierowany do ustawodawcy, który zresztą przepis konstytucji w dosłownym brzmieniu powtarza w § 16 ustawy o ustroju sądów. W TF określenie składów orzekających jest konsekwencją przyjmowanych rokrocznie planów podziałów czynności (*Geschäftsverteilungsplan*), co należy do kompetencji Prezydium, któremu powierzono zadanie konkretyzacji abstrakcyjnie wyrażonego w UZ prawa do ustawowego sędziego. Powierzenie ustalenia planu podziału czynności Prezydium jest istotne z punktu widzenia poszanowania niezawisłości sędziowskiej.

Obowiązek ustanawiania z góry na rok kalendarzowy planów podziału czynności wynika z § 21e ust. 1 ustawy o ustroju sądów. Zgodnie z przywołanym przepisem Prezydium określa obsadę wydziałów, powołuje sędziów śledczych, reguluje reprezentację oraz rozdziela czynności (zadania). Wydaje ono w tym celu

zarządzenia przed rozpoczęciem roku budżetowego na cały okres jego trwania. Prezes określa, których obowiązków sędziowskich się podejmuje. Każdy sędzia może należeć do więcej niż jednego wydziału. Przed dokonaniem podziału czynności każdy sędzia, który nie jest członkiem Prezydium, powinien mieć możliwość zajęcia stanowiska w tej sprawie. Plan podziału czynności może być zmieniony w ciągu roku, kiedy dochodzi do przeciążenia lub niedociążenia pracą któregoś z wydziałów lub sędziego, albo też gdy jest to konieczne wskutek zmiany lub długotrwałej nieobecności któregoś z sędziów. Przed dokonaniem zmiany należy umożliwić zajęcie stanowiska przełożonemu sędziemu z wydziału, do którego został on pierwotnie przypisany. Prezydium może równocześnie zarządzić, że sędzia lub wydział, który był właściwy, pozostaje nadal właściwy w tego rodzaju rozpoczętych sprawach również po dokonaniu zmiany. Jeżeli sędzia ma zostać oddelegowany do pracy w administracji sądowej w częściowym lub w pełnym zakresie, to najpierw należy wysłuchać opinii Prezydium. Plan podziału czynności wyklada do wglądu we wskazanym miejscu w sądzie jego Prezes lub wskazany sędzia; nie jest wymagana publikacja planu.

Przynależność do wydziałów większej liczby sędziów niż wymagana do utworzenia składu orzekającego sprawia, że poszczególne wydziały, analogicznie do zarządzeń Prezydium, również uchwalają roczne plany podziału czynności. Służą one abstrakcyjnemu określeniu, który sędzia ma być właściwy do rozstrzygnięcia określonej sprawy. Plany podziału czynności w poszczególnych senatach TF określa się po niemiecku jako *Mitwirkungsgrundsätze* (zasady uczestnictwa). Zasady te podejmowane są przez poszczególne senaty i niejednokrotnie różnią się między sobą. Stąd też, w zależności od senatu, obowiązują różne kryteria rozdziału spraw między sędziów. W zasadach tych posługuje się kryterium rzeczowym, numerem sygnatury akt czy datą wpływu. Dokładna analiza tych kryteriów jest niemożliwa do przeprowadzenia bez osobistej wizyty w TF. Wszystkie wydziały skorzystały bowiem z regulacji § 21e ust. 9 w zw. z art. 21g ust. 7 ustawy prawo o ustroju sądów i nie publikują tych podziałów. Można się z nimi zapoznać jedynie w siedzibie sądu. Wniosek o udostępnienie drogą elektroniczną choćby jednego z nich spotkał się z odmowną decyzją referatu informacji TF.

IX. Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej

1. Uwagi wprowadzające

Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej w obecnym kształcie istnieje od przyjęcia Konstytucji Federacji Rosyjskiej z 12 grudnia 1993 roku¹¹⁷. Jednakże, aż do zmian wprowadzonych do Konstytucji Federacji Rosyjskiej z 5 lutego 2014 r.¹¹⁸ stanowił jedynie najwyższą instancję sądową dla sądów powszechnych, podczas gdy sądownictwo arbitrażowe rozpoznające sprawy gospodarcze podlegało Najwyższemu Sądowi Arbitrażowemu. W wyniku wprowadzonych w 2014 r. zmian sądy arbitrażowe zostały podporządkowane Sądowi Najwyższemu. Obecnie uprawnienia, tryb tworzenia i organizację Sądu Najwyższego określa Federalna Ustawa Konstytucyjna z 5 lutego 2014 r. „O Sądzie Najwyższym Federacji Rosyjskiej” (dalej: „FUK o Sądzie Najwyższym”)¹¹⁹. Nie przedstawiając szczegółowo kognicji tego organu należy wskazać, że stanowi najwyższą instancję sądową w sprawach cywilnych, gospodarczych, karnych, administracyjnych i innych należących do sądów podległych mu instancyjnie zgodnie z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej. Sądowi Najwyższemu powierzono sprawowanie nadzoru nad działalnością orzeczniczą sądów poprzez rozpatrywanie spraw cywilnych, gospodarczych, karnych, administracyjnych i innych jako instancja nadzorcza, a w zakresie przewidzianym przez prawo jako sąd apelacyjny i instancja kasacyjna. Oprócz tego w niektórych przypadkach Sąd Najwyższy może rozpatrywać sprawy jako sąd pierwszej instancji oraz w trybie wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem. Powierzono mu także dbanie o jednolite stosowanie ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej, w związku z czym wydaje on wiążące sądy wytyczne w sprawach praktyki sądowej. Siedzibą Sądu Najwyższego, zgodnie z wymienioną federalną ustawą konstytucyjną, ma być Sankt Petersburg, jednakże

¹¹⁷ "Конституция Российской Федерации" (принята всенародным голосованием 12.12.1993).

¹¹⁸ Закон РФ о поправке к Конституции РФ от 05.02.2014 N 2-ФКЗ "О Верховном Суде Российской Федерации и прокуратуре Российской Федерации".

¹¹⁹ Федеральный конституционный закон от 05.02.2014 N 3-ФКЗ "О Верховном Суде Российской Федерации".

w związku z trwającymi pracami nad budową tamtejszej siedziby Sądu Najwyższego obecnie wciąż urzęduje on w Moskwie¹²⁰.

W Federacji Rosyjskiej ustawodawca sztywno określił liczbę sędziów Sądu Najwyższego – jest to stu siedemdziesięciu (170) sędziów¹²¹. Sędziowie SN są powoływani przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Prezydent nie jest tu jednak w pełni samodzielny, bowiem listę kandydatów, których drugiej izbie przedstawia Prezydent, przygotowuje dla niego Przewodniczący SN. Oprócz tego kandydaci muszą posiadać pozytywną opinię Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów. W Regulaminie Rady Federacji przewidziano, że kandydatury na stanowiska sędziego SN są wnoszone do tej izby przez Prezydenta lub w jego imieniu przez Pełnomocnego Przedstawiciela Prezydenta w Radzie Federacji. Wniosek Prezydenta jest rozpatrywany w ciągu trzydziestu dni od dnia następującego po dniu złożenia wniosku. Wstępnego rozpatrzenia kandydatur dokonuje Komitet Rady Federacji ds. Ustawodawstwa Konstytucyjnego i Ustroju Państwowego, który może także zaprosić kandydata na swoje posiedzenie¹²². W wyniku wstępnego rozpatrzenia Komitet przyjmuje opinię o kandydacie. Na posiedzeniu Rady Federacji kandydaci są powoływani w głosowaniu tajnym¹²³. Do powołania wymagana jest bezwzględna większość ogólnego składu Rady Federacji (tj. głosów). W przypadku odrzucenia przedstawionego kandydata Rada Federacji może przyjąć postanowienie, w którym zwróci się do Prezydenta Federacji Rosyjskiej o przeprowadzenie konsultacji w celu wyjaśnienia różnic¹²⁴.¹²⁵ Taka procedura jest jednak fakultatywna i stanowi wyraz dążenia do współdziałania władz w procesie obsady ważnych organów władzy

¹²⁰ А. Михайлова, *Переезд Верховного суда в Петербург отложили до 2020 года*, <http://www.rbc.ru/politics/24/09/2015/5603de339a7947de33ec4ffb> [dostęp: 30.07.2017 r.]. Od 2008 r. w Sankt Petersburgu rezyduje Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej.

¹²¹ Art. 3 ust. 1 FUK „O Sądzie Najwyższym”

¹²² Komitet może także występować do innych organów o przedstawienie dodatkowej informacji o kandydacie.

¹²³ Na karcie do głosowania są umieszczani w porządku alfabetycznym.

¹²⁴ Postanowienie takie jest w ciągu trzech dni przekazywane Prezydentowi FR. W celu przeprowadzenia konsultacji tworzona jest grupa spośród członków Rady Federacji lub powierza się ich przeprowadzenie Przewodniczącemu Rady Federacji.

¹²⁵ Patrz: Art. 173 – 176 Regulaminu Rady Federacji (Постановление от 30 января 2002 г. N 33-СФ „О Регламенте Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации” <http://www.consultant.ru/law/review/lawmaking/reglsovet/>).

sądowniczej¹²⁶. Taka sama procedura stosowana jest dla powołania Przewodniczącego SN, przy czym w tym przypadku termin na rozpatrzenie wniosku Prezydenta Federacji Rosyjskiej wynosi 14 dni od dnia jego złożenia. Sędziowie SN sprawują swój urząd bezterminowo do osiągnięcia siedemdziesiątego roku życia.

Struktura organizacyjna Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej została rozstrzygnięta w ustawie. Stanowią ją: Plenum Sądu Najwyższego; Prezydium Sądu Najwyższego; Kolegium Apelacyjne Sądu Najwyższego; Kolegium Sądowe ds. Administracyjnych; Kolegium Sądowe ds. Cywilnych; Kolegium Sądowe ds. Karnych; Kolegium Sądowe ds. Gospodarczych; Kolegium Sądowe ds. Wojskowych; Kolegium Dyscyplinarne. Zmiany w powyższej strukturze wymagają wniesienia zmian do FUK „O Sądzie Najwyższym”¹²⁷.

Organem samorządu sędziowskiego w Sądzie Najwyższym jest Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego i Rada Sędziów Sądu Najwyższego. Szczegółowo ich uprawnienia, tryb tworzenia i organizację pracy reguluje statut przyjmowany przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego¹²⁸.

2. Przewodniczący Sądu Najwyższego

Przewodniczący SN jest powoływany spośród sędziów Sądu Najwyższego na sześcioletnią kadencję przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Przy czym kandydatura musi być pozytywnie zaopiniowana przez Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów. Ustawodawca nie przewidział żadnych ograniczeń ilości kadencji. Co więcej, wyłączył wobec Przewodniczącego SN obowiązujący sędziów SN wiek graniczny dla sprawowania urzędu (70 lat). Sędzia sprawujący urząd Przewodniczącego SN wykonuje w związku z tym szereg funkcji odnoszących się do organizacji wewnętrznej tego organu. Przede wszystkim dokonuje on rozdziału obowiązków między swoich zastępców oraz innych sędziów SN. Organizuje prace związane z analizą praktyki orzeczniczej

¹²⁶ W tym samym trybie obsadzany jest Sąd Konstytucyjny FR.

¹²⁷ Art. 3 ust. 3 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

¹²⁸ Art. 18 FUK „O Sądzie Najwyższym”; Patrz: Положение об органах судейского сообщества в Верховном Суде Российской Федерации (Принято общим собранием судей Верховного Суда Российской Федерации от 21.10.2014).

sądów (w celu zapewnienia jednolitości orzecznictwa) oraz analizą statystyki sądowej. Ustanawia zasady porządku wewnętrznego w Sądzie Najwyższym. Przewodniczący SN zwołuje i przewodniczy obradą dwóch organów kolegialnych SN (Plenum oraz Prezydium). W przypadku Plenum – zgodnie z ustawą – odpowiada także za planowanie jego prac oraz ustala porządek dzienny. Przedstawia Plenum SN do zatwierdzenia kandydaturę na stanowisko sekretarza Plenum SN oraz skład Rady Naukowej przy Sądzie Najwyższym. Przedstawia także kandydatury spośród sędziów SN do wyboru przez Plenum w skład Kolegium Apelacyjnego oraz Kolegium Dyscyplinarnego. W przypadku pozostałych Kolegiów Przewodniczącemu SN powierzono tworzenie ich składów sądzących oraz powoływanie przewodniczących tych składów. Oprócz tego Przewodniczący SN posiada istotne uprawnienia związane z organizacją prac Aparatu Sądu Najwyższego. Katalog tych uprawnień organizacyjnych jest otwarty, bowiem Przewodniczący SN „wykonuje także inne uprawnienia związane z organizacją pracy Sądu Najwyższego”.

Przewodniczący SN posiada także znaczące uprawnienia o charakterze zewnętrznym. Po pierwsze powierzono mu reprezentowanie Sądu Najwyższego w stosunkach z organami państwowymi oraz organizacjami międzynarodowymi i międzyrządowymi. Współdziała także z Rządem przy pracach nad budżetem w części dotyczącej finansowania sądów. Po drugie, przedstawia on Prezydentowi kandydatów do powołania przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta na stanowiska sędziów SN oraz pierwszego zastępcy i zastępców Przewodniczącego SN, a także wybieranych spośród sędziów nie funkcyjnych członków Prezydium SN. Podobnie przedstawia Prezydentowi do powołania w przewidzianym przez prawo trybie kandydatury na sędziów sądów federalnych, w tym na przewodniczących i zastępców przewodniczących wyższych sądów podmiotów Federacji Rosyjskiej, sądów wojskowych, sądów arbitrażowych, Sądu Własności Intelektualnej. Przedstawia także Prezydentowi do zatwierdzenia wnioski o określenie liczebności prezydiów wymienionych sądów. Ustawodawca powierzył także Przewodniczącemu SN wnoszenie do Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów wniosków o kwalifikacyjną atestację¹²⁹ sędziów nie tylko Sądu Najwyższego, ale także

¹²⁹ Zgodnie z ustawą „O statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej” kwalifikacyjna atestacja obejmuje ocenę poziomu umiejętności zawodowych sędziego oraz jego zdolności do stosowania ich przy orzekaniu, wyników jego orzecznictwa, cech zawodowych i moralnych sędziego oraz tego, czy wypełnia on wymogi przewidziane w wymienionej ustawie oraz Kodeksie Etyki Sędziowskiej.

przewodniczących i zastępców przewodniczących wymienionych sądów. Jest także uprawniony do przedstawiania Najwyższemu Kolegium Kwalifikacyjnemu wniosków o zawieszenie ich w sprawowaniu urzędu lub o zakończenie przez nich czynnego sprawowania urzędu sędziowskiego¹³⁰. Wreszcie Przewodniczący SN przedstawia Prezydentowi wnioski o nagrodzenie nagrodami państwowymi sędziów SN, sędziów sądów powszechnych i sądów arbitrażowych na podstawie decyzji Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów. Przy czym wymieniony organ podejmuje tą decyzję na wniosek Przewodniczącego SN.

Oprócz tego do tego typu uprawnień Przewodniczącego SN należy kierowanie wniosków do Kolegium Dyscyplinarnego SN o usunięciu sędziego SN, sędziów sądów powszechnych oraz sądów arbitrażowych za dokonanie występku dyscyplinarnego w przypadku, gdy Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne lub kolegium kwalifikacyjne podmiotów Federacji odmówiło uwzględnienia wniosku Przewodniczącego SN w tej sprawie. Na Przewodniczącym SN spoczywa także obowiązek sprawdzenia informacji o postępowaniu sędziów SN i wymienionych sądów, które byłoby niezgodne z ustawą Federacji Rosyjskiej „O statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej” oraz Kodeksem Etyki Sędziowskiej¹³¹ i w ten sposób godziło w autorytet władzy sądowniczej.

Istotnym uprawnieniem Przewodniczącego SN jest prawo do powoływania i odwoływania za zgodą Rady Sędziów Federacji Rosyjskiej Dyrektora Generalnego Departamentu Sądowego przy Sądzie Najwyższym¹³². Oprócz tego Przewodniczący

W wyniku tej oceny sędzia może otrzymać jedną z rang kwalifikacyjnych (ogółem jest ich dziesięć, najwyższa oraz od pierwszej (druga pod względem znaczenie) do dziewiątej (najniższa)). Przy czym najwyższą mogą otrzymać tylko sędziowie SN. Ta jest nadawana bezterminowo (wcześniej jednak osobie powoływanej na sędziego SN nadaje się pierwszą rangę klasową i najwyższa może otrzymać dopiero po czterech latach). W przypadku pozostałych sędziów nabywają oni kolejne rangi klasowe po kolejnych pozywanych ocenach. W przypadku, gdy dana ranga klasowa jest na danym poziomie sądownictwa najwyższą do osiągnięcia, sędzia posiada ją bezterminowo. W związku z tym, że w Federacji Rosyjskiej w systemie sądowniczym są także sędziowie pokoju, także ci sędziowie zapewniający udział czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości przechodzą ocenę, w wyniku której przyznaje im się kolejno rangi klasowe od dziewiątej do siódmej. Podkreślić trzeba, że przechodzenie tych ocen jest obligatoryjne.

¹³⁰ Obejmuje to zarówno przypadki, w wyniku których sędzia przechodzi w stan spoczynku, jak też te ustawowe przyczyny, które w ogóle wykluczają go ze stanu sędziowskiego.

¹³¹ Patrz: Кодекс судейской этики (Утвержден VIII Всероссийским съездом судей 19 декабря 2012 года).

¹³² Departament Sądowy przy Sądzie Najwyższym Federacji Rosyjskiej (dalej: Departament Sądowy; <http://www.cdep.ru>) jest organem związanym z władzą sądowniczą, którego zadaniem jest dbanie o zabezpieczenie działalności organizacyjnej federalnych sądów powszechnych (w tym wojennych

SN na wniosek Dyrektora Generalnego Departamentu Sądowego powołuje i odwołuje jego zastępców. Przewodniczący SN ma także znaczący wpływ na obsadę Kolegium Departamentu Sądowego, bowiem zatwierdza wszystkich jego członków, poza wchodzącymi w jego skład *ex officio*. Przewodniczący SN jest także uprawniony do przedstawiania Prezydentowi Federacji Rosyjskiej wniosku o przyznanie Dyrektorowi Generalnemu Departamentu Sądowego kolejnych rang klasowych w Państwowej Służbie Cywilnej¹³³ oraz o nagrodzenie go przez głowę państwa nagrodą państwową Federacji Rosyjskiej.

W granicach swoich uprawnień Przewodniczący SN wydaje polecenia i zarządzenia (приказы и распоряжения)¹³⁴.

3. Pierwszy Zastępca i Zastępcy Przewodniczącego SN

Pierwszy Zastępca Przewodniczącego oraz Zastępcy Przewodniczącego w liczbie sześciu – Przewodniczący Kolegiów Sądu Najwyższego są wybierani na sześcioletnią kadencję przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Przy czym wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej jest oparty na wniosku Przewodniczącego SN. Oprócz tego o kandydacie musi być wydana pozytywna opinia przez Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów. Podobnie jak w przypadku Przewodniczącego SN nie przewidziano ograniczenia liczby sprawowanych kadencji. W tym przypadku obowiązuje jednak granica wieku, tj. 70 lat, jako moment zakończenia sprawowania urzędu. Poza Pierwszym Zastępcą Przewodniczącego¹³⁵, pozostali Zastępcy Przewodniczącego kierują pracami

i wyspecjalizowanych); sądów arbitrażowych (w tym wyspecjalizowanych), organów samorządu sędziowskiego, finansowanie sędziów pokoju, a także tworzenie jednej przestrzeni prawnej wymienionych sądów i sędziów pokoju (poprzez system informacji prawnej „Правосудие”; <https://sudrf.ru/>). Organ ten jest także głównym rozporządzającym środków budżetowych przeznaczonych w Federacji Rosyjskiej na sądownictwo. Szczegółowo status prawny oraz organizację Departamentu Sądowego określa ustawa federalna z 8 stycznia 1998 r. № 7-UF «О Департаменте Судов при Суде Najwyższym Federacji Rosyjskiej». Trzeba podkreślić, że Sąd Konstytucyjny oraz Sąd Najwyższy w zakresie swojej działalności administracyjnej oraz budżetu są niezależne od Departamentu Sądowego.

¹³³ Patrz: статья 11 Федерального закона от 27 июля 2004 г. N 79-ФЗ "О государственной гражданской службе Российской Федерации" и статья 13 Федерального закона от 27 мая 2003 г. N 58-ФЗ "О системе государственной службы Российской Федерации".

¹³⁴ Art. 12 FUK „О Суде Najwyższym”.

¹³⁵ Zadania Pierwszego Zastępcy zostały określone w pkt. 2.2. Regulaminu Sądu Najwyższego FR, http://www.supcourt.ru/Show_pdf.php?id=9423.

jednego z Kolegiów Sądu Najwyższego. Oprócz tego Przewodniczący SN może im delegować wykonywanie niektórych swoich uprawnień związanych z organizacją działalności Sądu Najwyższego, co wyklucza możliwość delegowania uprawnień mających wymiar „zewnątrzny”. W ustawie przewidziano także, że w przypadku, gdy Przewodniczący SN nie może sprawować swojego urzędu, jego obowiązki wykonuje jeden z Zastępców Przewodniczącego SN¹³⁶.

4. Plenum Sądu Najwyższego

W skład Plenum Sądu Najwyższego wchodzi Przewodniczący, Pierwszy Zastępca Przewodniczącego, Zastępcy Przewodniczącego – Przewodniczący Kolegiów oraz sędziowie Sądu Najwyższego¹³⁷. Korum wymagane dla ważności obrad wynosi dwie trzecie sędziów SN w stanie czynnym. Postanowienia przyjmowane są bezwzględną większością głosów obecnych na posiedzeniu oraz podpisywane przez Przewodniczącego Sądu Najwyższego i Sekretarza Plenum SN. Szczegółowo działalność tego organu jest uregulowana w Regulaminie Sądu Najwyższego.

Ustawodawca przyznał temu ciału istotne uprawnienia do których należy: a) dbanie o jednolitość stosowania obowiązującego w Federacji Rosyjskiej prawa poprzez wydawania sądom wiążących je wytycznych; b) wykonywanie prawa inicjatywy ustawodawczej, które SN zgodnie z art. 104 Konstytucji FR posiada „w sprawach swojej właściwości”; c) występowanie do Sądu Konstytucyjnego na podstawie art. 125 ust. 2 Konstytucji FR z wnioskiem o kontrolę konstytucyjności; d) wybór na wniosek Przewodniczącego SN spośród sędziów SN sekretarza Plenum na trzyletnią kadencję; e) zatwierdzanie składów kolegiów sądowych SN (administracyjne; cywilne; karne; gospodarcze; wojskowe), a także przenoszenie sędziów SN między kolegiami; f) wybieranie na wniosek Przewodniczącego SN sędziów Kolegium Apelacyjnego oraz Kolegium Dyscyplinarnego spośród sędziów SN; g) zatwierdzanie w związku z wnioskiem Prezydenta Federacji Rosyjskiej składu kolegium sędziów SN, przyjmującego zgodnie z Kodeksem Postępowania Karnego Federacji Rosyjskiej opinię o istnieniu w działaniach Prokuratora Generalnego i (lub)

¹³⁶ Art. 13 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

¹³⁷ Na zaproszenie Przewodniczącego SN w posiedzeniach Plenum mogą uczestniczyć Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego, Minister Sprawiedliwości, Prokurator Generalny oraz ich zastępcy, sędziowie Sądu Konstytucyjnego, sędziowie innych sądów i inne osoby.

Przewodniczącego Komitetu Śledczego znamion przestępstwa w celu wszczęcia sprawy karnej wobec wymienionych osób albo decyzji o pociągnięciu tych osób do odpowiedzialności jako oskarżonych, jeśli początkowo sprawa karne była wszczęta wobec innych osób lub ze względu na fakt dokonania czynu o znamionach przestępstwa; h) zatwierdzanie na wniosek przewodniczących wymienionych w ustawie sądów składu ich prezydiów¹³⁸; i) zatwierdzenie na wniosek Przewodniczącego SN składu Rady Naukowej przy Sądzie Najwyższym oraz jej statutu; j) wysłuchiwanie informacji Przewodniczącego SN o pracy Sądu Najwyższego oraz jego zastępców i o pracy poszczególnych Kolegiów SN; k) coroczne przedstawianie na wniosek Przewodniczącego SN do zatwierdzenia Najwyższemu Kolegium Kwalifikacyjnemu Sędziów składu (składów) kolegium (kolegiów) SN, uprawnionych do podejmowania decyzji w sprawie wyrażenia zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności administracyjnej sędziego Sądu Konstytucyjnego, sędziego SN, sędziów wyższych sądów Federacji Rosyjskiej; sędziów Sądu Wojskowego; sędziów sądów arbitrażowych i sędziów Sądu Własności Intelektualnej a także w innych sprawach przewidzianych w ustawie FR „O statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej”; l) zatwierdzanie Regulaminu Sądu Najwyższego; m) wykonywanie innych uprawnień przewidzianych w obowiązującym ustawodawstwie¹³⁹.

5. Prezydium Sądu Najwyższego

W tym przypadku można wyróżnić członków *ex officio*, tj. Przewodniczącego SN oraz jego zastępców oraz członków wybranych spośród sędziów SN zatwierdzanych przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej, na podstawie wniosku Przewodniczącego SN. Przy czym kandydat musi także posiadać pozytywną opinię Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów. Ustalenie liczby

¹³⁸ W ustawie mowa o sądach stanowiących najwyższą instancję w ramach podmiotu Federacji Rosyjskiej. Przy czym nazewnictwo jest zróżnicowane zależnie od podmiotu. I tak, w republice będzie to Sąd Najwyższy, w kraju – Sąd Krajowy, w obwodzie – Sąd Obwodowy itd. Niezależnie jednak od nazwy, która może być myląca – szczególnie „Sąd Najwyższy” – organy te są instancyjnie podległe Sądowi Najwyższemu FR. Nie istnieje odrębny system sądowniczy Federacji i podmiotów Federacji. Pewien wyjątek stanowi istnienie w podmiotach sądownictwa konstytucyjnego oraz zaliczanie formalnie sędziów pokoju do „sądów podmiotów Federacji Rosyjskiej”. Oprócz tego do sądów, których skład prezydiów zatwierdza Plenum SN, należą sąd wojskowy, sądy arbitrażowe wszystkich instancji oraz powołanego w 2013 roku Sądu Własności Intelektualnej.

¹³⁹ Art. 5 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

reprezentantów sędziów SN ustawodawca pozostawił Regulaminowi SN, który przesądził, że organ ten liczy ogółem 13 członków, co oznacza, że spośród niefunkcyjnych członków Sądu Najwyższego wybiera się 5 członków Prezydium. Zgodnie z ustawą Prezydium zbiera się co najmniej raz w miesiącu, kworum wymagane dla ważności obrad to obecność większości członków tego organu. Postanowienia zapadają większością głosów obecnych i są podpisywane przez Przewodniczącego SN (jako przewodniczącego Prezydium)¹⁴⁰.

Także temu organowi zostały przyznane istotne uprawnienia: a) zgodnie z ustawodawstwem w celu zapewnienia jednolitości praktyki sądowej i zapewnienia praworządności może kontrolować w trybie nadzoru, poprzez wznowienie postępowania ze względu na nowe lub nowo ujawnione okoliczności prawomocne akty sądowe; b) na podstawie art. 125 ust. 4 może występować z pytaniem prawnym do Sądu Konstytucyjnego w celu zainicjowania kontroli ustawy podlegającej zastosowaniu w konkretnej sprawie; c) zapewnia koordynację prac kolegiów Sądu Najwyższego, składów sędziowskich tych kolegiów i Aparatu Sądu Najwyższego; d) zatwierdza tryb kontroli oświadczeń majątkowych składanych przez sędziów SN, sądów powszechnych, sądów arbitrażowych oraz sędziów pokoju oraz ich żon (mężów) i niepełnoletnich dzieci¹⁴¹; e) zatwierdza statut Aparatu, jego strukturę organizacyjną, oraz stan etatowy; f) powierza tymczasowe wykonywanie obowiązków Przewodniczącego SN jednemu ze swoich zastępców; g) rozpatruje poszczególne sprawy praktyki sądowej; h) wykonuje inne uprawnienia przewidziane przez prawo¹⁴².

6. Kolegia Sądu Najwyższego

W tym przypadku ustawodawca odmiennie uregulował status Kolegium Apelacyjnego, Kolegium Dyscyplinarnego oraz pozostałych kolegiów Sądu Najwyższego. W przypadku Kolegiów przewidziano, że ich pracami kieruje jeden z Zastępców Przewodniczącego SN. W wyjątkowych przypadkach Przewodniczący SN ma prawo swoim zarządzeniem delegować sędziego z jednego kolegium

¹⁴⁰ Art. 6 Ibidem.

¹⁴¹ Dodać należy, że wyżej wymienione oświadczenia są jawne. Każdy obywatel Federacji Rosyjskiej może się z nimi zapoznać w Internecie.

¹⁴² Art. 7 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

do innego do rozpatrzenia sprawy w składzie innego kolegium. Składy sądzące poszczególnych kolegiów są tworzone przez Przewodniczącego SN na trzy lata. Składami sądzącymi kierują przewodniczący składów sądzących, powoływani na tę funkcję przez Przewodniczącego SN na trzy lata¹⁴³.

Kolegia Sądu Najwyższego: a) rozpatrują jako sąd pierwszej instancji oraz w związku z nowymi lub nowo ujawnionymi okolicznościami sprawy należące do Sądu Najwyższego jako sądu pierwszej instancji; b) rozpatrują w granicach swoich uprawnień zgodnie z ustawodawstwem procesowym sprawy w trybie apelacji i kasacji; c) zwracają się do Sądu Konstytucyjnego zgodnie z art. 125 ust. 4 Konstytucji Federacji Rosyjskiej z pytaniem prawnym o kontrolę konstytucyjności ustawy podlegającej zastosowaniu w konkretnej sprawie; d) uogólniają praktykę sądową; e) wykonują inne przewidziane przez prawo obowiązki¹⁴⁴.

6.1. Kolegium Apelacyjne

Kolegium Apelacyjne SN funkcjonuje w składzie Przewodniczącego, Zastępcy Przewodniczącego i dziesięciu członków Kolegium wybranych na pięcioletnią kadencję przez Plenum Sądu Najwyższego na wniosek Przewodniczącego SN w trybie przewidzianym przez Regulamin SN. Prace Kolegium Apelacyjnego organizuje jego przewodniczący, który przewodniczy posiedzeniom sądowym oraz informuje Plenum i Prezydium Sądu Najwyższego o pracy Kolegium Apelacyjnego oraz wykonuje inne obowiązki przewidziane przez prawo.

Do uprawnień Kolegium Apelacyjnego należy: a) rozpatrywanie w charakterze sądu drugiej (apelacyjnej) instancji zgodnie z ustawodawstwem procesowym, spraw podległych Sądowi Najwyższemu, w których zostało wydane orzeczenie przez jedno z kolegiów Sądu Najwyższego działające jako sąd pierwszej instancji; b) rozpatrywanie w granicach swoich uprawnień spraw w przypadku pojawienia się nowych lub nowo ujawnionych okoliczności; c) występowanie do Sądu Konstytucyjnego zgodnie z art. 125 ust. 4 Konstytucji FR z pytaniem prawnym

¹⁴³ Art. 9 Ibidem.

¹⁴⁴ Art. 10 Ibidem.

o kontrolę konstytucyjności ustawy podlegającej zastosowaniu w konkretnej sprawie;
d) wykonywanie innych przewidzianych przez prawo obowiązków¹⁴⁵.

6.2. Kolegium Dyscyplinarne

Kolegium Dyscyplinarne SN funkcjonuje w składzie Zastępcy Przewodniczącego SN – Przewodniczącego Kolegium Dyscyplinarnego i sześciu członków kolegium wybranych spośród sędziów SN przez Plenum Sądu Najwyższego na trzyletnią kadencję na wniosek Przewodniczącego SN w głosowaniu tajnym z wykorzystaniem kart do głosowania oraz zachowaniem „podejścia konkursowego”¹⁴⁶. Prace Kolegium organizuje jego Przewodniczący, który przewodniczy posiedzeniom sądowym oraz informuje Plenum i Prezydium Sądu Najwyższego o pracy Kolegium Dyscyplinarnego oraz wykonuje inne obowiązki przewidziane przez prawo. Co interesujące, organizację działalności Kolegium Dyscyplinarnego reguluje Statut Kolegium Dyscyplinarnego¹⁴⁷ zatwierdzany przez Plenum Sądu Najwyższego.

Kolegium Dyscyplinarne rozpatruje sprawy: a) skarg na orzeczenia Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów Federacji Rosyjskiej i kolegium kwalifikacyjnych podmiotów Federacji Rosyjskiej o usunięciu sędziego ze stanu sędziowskiego za dokonanie występku dyscyplinarnego i wniosków Przewodniczącego SN o usunięciu sędziego ze stanu sędziowskiego za popełnienie przez niego występu dyscyplinarnego w przypadkach, gdy Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów lub kolegium kwalifikacyjne podmiotów Federacji odmówiło uwzględnienia wniosku przewodniczących sądów federalnych o usunięciu sędziego za popełnienie przez niego występu dyscyplinarnego; b) skarg na decyzje Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów o orzeczeniu wobec sędziego kary dyscyplinarnej; c) skarg na decyzje Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów na wyniki oceny kwalifikacyjnej sędziów¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Art. 8 Ibidem.

¹⁴⁶ Szczegółowo o wyborze członków Kolegium Dyscyplinarnego patrz pkt. 3.3.3. Regulaminu Sądu Najwyższego.

¹⁴⁷ Patrz: Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 07.08.2014 № 5 "Об утверждении Положения о Дисциплинарной коллегии Верховного Суда Российской Федерации".

¹⁴⁸ Art. 11 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

7. Organy pomocnicze

Aparat Sądu Najwyższego ma za zadanie zabezpieczenie jego działalności od strony organizacyjnej, informacyjnej, dokumentacyjnej, finansowej oraz materialno-technicznej. Stan etatowy Aparatu jest określany w budżecie państwowym. W budżecie na 2017 rok przewidziano zatrudnienie w Aparacie Sądu Najwyższego – 1392 osób¹⁴⁹. Podział etatów jest zaś zatwierdzany przez Prezydium Sądu Najwyższego. Ogólne kierownictwo nad działalnością Aparatu sprawuje Przewodniczący SN. W ramach tego jest uprawniony w szczególności do zatrudniania i zwalniania pracowników Aparatu oraz występowania do Prezydenta Federacji Rosyjskiej o nadanie pracownikowi Aparatu kolejnej rangi klasowej lub nagrodzenie go przez Prezydenta FR nagrodą państwową. Niższe rangi klasowe pracownikom nadaje sam Przewodniczący SN. Szczegółowo struktura, zadania, funkcje i tryb działalności tej jednostki są określone w Statucie Aparatu Sądu Najwyższego¹⁵⁰ zatwierdzanym przez Prezydium Sądu Najwyższego¹⁵¹. Przy Sądzie Najwyższym istnieje także Rada Naukowa¹⁵².

¹⁴⁹ Patrz: O. Дорохина, М. Иванов, *Судейским оставляют общий порядок несения службы*, <https://www.kommersant.ru/doc/3219326> [dostęp: 30.07.2017 r.].

¹⁵⁰ Patrz: "Положение об аппарате Верховного Суда Российской Федерации" (утв. Постановлением Президиума Верховного Суда РФ от 04.03.2015).

¹⁵¹ Art. 17 FUK „О Сądzie Najwyższym”.

¹⁵² Patrz: Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 07.08.2014 N 8 "Об утверждении Положения о Научно-консультативном совете при Верховном Суде Российской Федерации".

X. Sąd Najwyższy Ukrainy

1. Uwagi wprowadzające

Obecnie na Ukrainie trwa reforma ustrojowa, która objęta także władzę sądowniczą. W dniu 29 czerwca 2016 roku weszły w życie zmiany w Konstytucji Ukrainy dotyczące sądownictwa¹⁵³. Głównym celem zmian było odpolitycznienie sądownictwa, zapewnienie niezależności władzy sądowniczej, a także szerokie zmiany kadrowe w sądownictwie („перезавантаження судового корпусу”). Przedstawiając zmiany konstytucyjne, krótko należy wskazać, że kwestie związane z powoływaniem sędziów wszystkich ukraińskich sądów zostały podzielone między Najwyższą Radę Sprawiedliwości i Prezydenta Ukrainy. Pierwszy z wymienionych organów ma na zasadzie konkursu przeprowadzać wybór kandydatów do powołania na sędziego. Organowi temu przekazano także rozstrzyganie spraw związanych z wyrażeniem zgody na zatrzymanie lub aresztowanie sędziego. Także wnioski o utworzenie i likwidację sądów będą wnoszone do Rady Najwyższej przez Prezydenta na podstawie wniosku Najwyższej Rady Sprawiedliwości. Zgodnie z konstytucją, w skład Najwyższej Rady Sprawiedliwości wchodzi dwudziestu jeden członków, z których: dziesięciu wybiera zjazd sędziów, po dwóch członków – Prezydent Ukrainy, Rada Najwyższa, Zjazd Adwokatów, Wszechukraińska Konferencja Pracowników Prokuratury, a także zjazd przedstawicieli prawniczych uczelni i instytucji naukowych spośród pracowników nauki.

Zmiany w Konstytucji ograniczyły immunitet sędziowski. Obecnie ukraińscy sędziowie posiadają jedynie immunitet materialny, gwarantujący im nietykalność za decyzje związane ze sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości, o ile w związku z tym nie popełnili przestępstwa lub występku dyscyplinarnego. We wszystkich innych przypadkach ponoszą odpowiedzialność tak jak inni obywatele. W Konstytucji przewidziano także, że podstawą zaprzestania sprawowania przez sędziego urzędu jest: a) niezdolność do wykonywania obowiązków ze względu na stan zdrowia; b) naruszenie wymogów dotyczących niepołączalności; c) popełnienie znaczącego

¹⁵³ Закон України від 2 червня 2016 року №1401-VIII "Про внесення змін до Конституції України (относительно правосуддя)". Jednolity tekst Konstytucji Ukrainy patrz: <http://www.president.gov.ua/documents/constitution> [dostęp: 23.08.2017 r.].

występkę dyscyplinarnego, poważne lub systematyczne zaniedbywanie obowiązków niezgodne ze statusem sędziego lub ujawnienie, że nie odpowiada on wymogom zajmowanego urzędu; d) złożenie oświadczenia o przejściu w stan spoczynku lub rezygnacji z urzędu sędziego; e) niewyrażenie zgody na przeniesienie do innego sądu w przypadku likwidacji lub reorganizacji sądu, w którym sędzia sprawuje urząd; f) naruszenie obowiązku weryfikacji legalności źródeł majątku. Piastowanie urzędu sędziego jest zakończone w przypadku: a) osiągnięcia wieku sześćdziesięciu pięciu lat; b) utraty obywatelstwa Ukrainy lub nabycia innego obywatelstwa; c) wydania prawomocnego wyroku uznającego sędziego za zmarłego, zaginionego albo jego całkowite lub częściowe ubezwłasnowolnienie; d) śmierć sędziego; e) uprawomocnienie się wyroku skazującego wobec sędziego.

Zmiany w Konstytucji przewidziano także w przepisach przejściowych, m.in. zakładające przeprowadzanie oceny kwalifikacyjnej sędziów z uwzględnieniem trzech kryteriów: kompetencji, etyki zawodowej i uczciwości. Stwierdzenie, że sędzia powołany do sprawowania urzędu przed 29 czerwca 2016 roku nie odpowiada tym kryteriom lub odmowa sędziego poddania się ocenie stanowi podstawę do usunięcia go z urzędu. Sędziom sądów istniejących przed 29 czerwca 2016 roku zagwarantowano w przypadku ich reorganizacji lub likwidacji prawo do przejścia w stan spoczynku lub uczestniczenia w konkursie na sędziego w nowo tworzonego sądzie.

Wprowadzone w czerwcu 2016 roku zmiany konstytucyjne objęły także Prokuraturę. W wyniku tych zmian podstawowym zadaniem Prokuratury będzie rola oskarżyciela publicznego w sądzie. Z innych istotnych zmian, obywatele Ukrainy uzyskali możliwość zwrócenia się do Sądu Konstytucyjnego ze skargą konstytucyjną.

Tego samego dnia co zmiany w Konstytucji (tj. 2 czerwca 2016 roku), Rada Najwyższa przyjęła także związaną z nimi ustawę „O ustroju sądów i statusie sędziów”¹⁵⁴. Jednym z głównych zadań wymienionej ustawy jest zmiana ustroju i organizacji władzy sądowniczej oraz odnowienie korpusu sędziowskiego, stworzenie władzy sądowniczej, która będzie odpowiadać społecznym oczekiwaniom sprawiedliwego Sądu. W ustawie przewidziano, że utworzenie, reorganizacja

¹⁵⁴ Закон України від 2 червня 2016 року №1402 VIII „Про судоустрій і статус суддів”, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> [dostęp: 23.08.2017 r.]

i likwidacja sądów będą należeć do Rady Najwyższej. Podwyższone zostały w stosunku do obowiązujących przedtem wymogi wobec kandydatów na sędziów. Sędzią może być obywatel Ukrainy w wieku od 30 do 65 lat mający wyższe wykształcenie prawnicze oraz co najmniej pięcioletnie doświadczenie zawodowe w obszarze prawa. Ograniczony został także immunitet sędziowski. To jest sędziowie nie mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności sądowej za orzekanie, ale mogą np. za łapownictwo. Uproszczony został ustrój sądownictwa. Tworzyć go będą sądy lokalne, sądy apelacyjne oraz Sąd Najwyższy. Przewidziano także utworzenie dwóch sądów specjalistycznych, tj. Wyższego Sądu Własności Intelktualnej oraz Wyższego Sądu Antykorupcyjnego. W związku z tym zlikwidowane zostaną Wyższy Sąd Gospodarczy, Wyższy Sąd Administracyjny oraz Wyższy Sąd ds. Cywilnych i Karnych. Jedynym sądem wyższej instancji na Ukrainie będzie sformowany od nowa – stary Sąd Najwyższy bowiem także podlega likwidacji – Sąd Najwyższy, w składzie którego będzie zasiadać nie więcej niż 200 sędziów¹⁵⁵. W samym „starym” Sądzie Najwyższym zasiada 330 sędziów. Nowy Sąd Najwyższy będzie składał się z: Wielkiej Izby Kasacyjnej Sądu Administracyjnego, Kasacyjnego Sądu Gospodarczego; Kasacyjnego Sądu Karnego oraz Kasacyjnego Sądu Cywilnego. Utworzona została także Najwyższa Rada Sprawiedliwości, która będzie oprócz uczestniczenia w powoływaniu sędziów rozpatrywać sprawy dyscyplinarne oraz wyrażać zgodę na zatrzymanie lub aresztowanie sędziego. Przeprowadzanie oceny kwalifikacyjnej i konkursów na wakaty sędziowskie zostało powierzone Najwyższej Komisji Kwalifikacyjnej Sędziów. Wreszcie przewidziano stopniowe podwyższanie wynagrodzeń sędziów. Przy czym przewidziano także, że sędziowie powołani przed przyjęcie zmian w Konstytucji w obszarze sądownictwa muszą przejść ocenę kwalifikacyjną w trybie przewidzianym w ustawie "O ustroju sądów i statusie sędziów"¹⁵⁶. Stwierdzenie w jej wyniku, że sędzia nie odpowiada wymogom przewidzianym dla zajmowane urzędu, biorąc po uwagę kryteria kompetencji, etyki zawodowej lub uczciwości lub odmowa przejścia przez sędziego oceny kwalifikacyjnej stanowi podstawę do usunięcia sędziego z urzędu decyzją Najwyższej Rady Sprawiedliwości na podstawie wniosku kolegium Najwyższej Komisji

¹⁵⁵ Por. Art. 37 ust. 1 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

¹⁵⁶ Z wyjątkiem ocen kwalifikacyjnych rozpoczętych przed dniem wejścia w życie wymienionej ustawy, które są kończone wedle zasad, na podstawie których zostały rozpoczęte. Sędziowie, którzy zakończą je pozytywnie, nie przechodzą oceny kwalifikacyjnej.

Kwalifikacyjnej Sędziów Ukrainy. Zarówno sędziowie, którzy pozytywnie przejdą ocenę kwalifikacyjną, jak też osoby nowo powołane na sędziów będą także otrzymywać wynagrodzenie według nowych przewidzianych w ustawie zasad. W przedmiocie utworzenia nowego Sądu Najwyższego przewidziano, że w dniu jego powstania ulegnie likwidacji dotychczasowy Sąd Najwyższy¹⁵⁷ i wymienione uprzednio wyższe sądy. Szczegółowo przewidziano, że nowy Sąd Najwyższy rozpocznie swoją pracę najwcześniej po powołaniu przez Prezydenta 65 sędziego SN. Nie później niż piątego dnia po powołaniu 65 sędziego SN powstanie Komitet Organizacyjny na zasadzie równego przedstawicielstwa poszczególnych Sądów Kasacyjnych, który w ciągu trzydziestu dni zwoła Plenum Sądu Najwyższego. Także nie później niż dziesięć dni od dnia rozpoczęcia pracy przez Sąd Najwyższy sędziowie każdego z sądów kasacyjnych zbiorą się w celu rozstrzygnięcia spraw dotyczących wewnętrznej działalności sądu kasacyjnego oraz wyboru sędziów do Wielkiej Izby Sądu Najwyższego. Sędziom likwidowanych sądów zagwarantowano prawo do uczestniczenia w konkursie na sędziego SN w wybranych przez siebie sądach kasacyjnych. Przewidziano także w ich przypadku, że jeśli kandydaci spośród sędziów posiadają jednakową pozycję w rankingu sporządzonym w wyniku oceny kwalifikacyjnej przeprowadzanej w ramach konkursu na sędziego SN, pierwszeństwo w przypadku równości wszystkich innych wskaźników, ma sędzia z dłuższym stażem

¹⁵⁷ „Stary” Sąd Najwyższy kwestionuje konstytucyjność swojej likwidacji oraz pozostałych sądów wyższej instancji, złożył także wniosek o stwierdzenie niekonstytucyjności do Sądu Konstytucyjnego. Oprócz tego „stary” SN kwestionuje konstytucyjności procedury konkursowego wyboru sędziów do nowego Sądu Najwyższego. Za niezgodne z konstytucyjną uznaje także wprowadzenie wymogu uczestniczenia w konkursie na urząd sędziego dla sędziów powołanych zgodnie ze starymi rozwiązaniami na pięcioletni okres próbny oraz zróżnicowanie wynagrodzeń między nowo powoływanymi sędziami oraz sędziami, którzy przeszli ocenę kwalifikacyjną, a tymi którzy jeszcze jej nie przeszli (Patrz: *Верховный суд решил обжаловать в КС свой перезапуск*, https://lb.ua/news/2016/10/03/346783_verhovniy_sud_reshil_obzhalovat_ks.html [dostęp: 23.08.2017 r.]. Prezes „starego” SN Jarosław Romaniuk twierdzi także, że Rada Najwyższa nie miała prawa zwykłą ustawą zlikwidować konstytucyjnego organu, jakim jest Sąd Najwyższy. Podkreśla także, że organ państwowy może być zlikwidowany tylko, gdy jest istnienie lub wypełnianie przez niego powierzonych mu zadań stało się zbędne albo gdy jego uprawnienia zostaną przekazane innemu organowi. Tymczasem zdaniem J. Romaniuk w przypadku SN zmiana ulega tylko nazwa, w miejsce Sądu Najwyższego Ukrainy jest Sąd Najwyższy, za to uregulowanie konstytucyjne poza tym pozostało bez zmian. Także zarówno w poprzednio obowiązującej, jak też w nowo przyjętej ustawie główne zadania Sądu Najwyższego pozostały bez zmian. Przewidziano jedynie zmiany w strukturze organizacyjnej Sądu Najwyższego, liczbie sędziów SN, mechanizmach procesowych rozpatrywania spraw. Jednakże zdaniem Prezesa „starego” SN to jedynie reorganizacja a nie likwidacja. J. Romaniuk kwestionuje także prawo Rady Najwyższej do likwidacji pozostałych wyższych sądów, na tej podstawie, że do 31 grudnia 2017 roku uprawnienie takie posiada wciąż Prezydent Ukrainy, a dopiero od 1 stycznia 2018 r. Rada Najwyższa (Patrz: *Політичні домовленості сьогодні переважають правові аргументи*, - голова Верховного Суду, https://lb.ua/news/2016/12/20/353913_politichni_domovlenosti_sogodni.html [dostęp: 23.08.2017 r.]).

w sądach instancji kasacyjnej lub Sądzie Najwyższym. Wymieniona ustawa weszła w życie we wrześniu 2016 roku. Potem zostały przyjęte inne akty ustawodawcze rozwijające tą ustawę np. ustawa z 21 grudnia 2016 r. „O Najwyższej Radzie Sprawiedliwości”¹⁵⁸. Niektóre akty ustawodawcze np. dotyczące Wyższego Sądu Antykorupcyjnego nie zostały jeszcze wydane¹⁵⁹. Podobnie nie został jeszcze zorganizowany i nie ogłoszono konkursu na obsadzenie stanowisk sędziowskich w Wyższym Sądzie Własności Intelektualnej. Ogólnie rzecz biorąc, odnowienie składu korpusu sędziowskiego na Ukrainie przewidziano na dłuższy okres czasu np. na powołanie nowych sądów apelacyjnych jest czas do września 2019 roku.

Konkurs na obsadzie 120 miejsc w nowym Sądzie Najwyższym rozpoczął się 7 listopada 2016 roku. W każdym z Sądów Kasacyjnych w ramach Sądu Najwyższego przewidziano obsadzenie 30 miejsc. Zainteresowanie uczestniczeniem w konkursie między 9 a 15 listopada 2016 roku byli obowiązani powiadomić o tym Najwyższą Komisję Kwalifikacyjną Sędziów (dalej – Najwyższa Komisja) za pośrednictwem jej strony internetowej – uczyniło tak 1436 osób. Między 17 listopada a 9 grudnia 2016 roku można było składać wymagane dokumenty, które ostatecznie złożyło 846 osób, spośród których do uczestniczenia w konkursie zostały dopuszczone 653 osoby. Ostatecznie do etapu oceny kwalifikacyjnej przeszło 625 osób. Do drugiego etapu oceny kwalifikacyjnego, którym była rozmowa, przeszło 381 kandydatów¹⁶⁰. Ostatecznie po drugim etapie w dniu 27 lipca 2017 roku Najwyższa Komisja wyłoniła 120 kandydatów do powołania na sędziów nowego Sądu Najwyższego. Odnośnie ostatecznych wyników, to skład Sądu Najwyższego zostanie odnowiony w 96 procentach, bowiem jedynie 4 procent stanowią osoby, które sprawowały urząd sędziego w „starym” Sądzie Najwyższym. Szczegółowo 94 kandydatów (78 procent) – to sędziowie albo sędziowie w stanie spoczynku, w tym 6

¹⁵⁸ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> [dostęp: 23.08.2017 r.].

¹⁵⁹ W przypadku Wyższego Sądu Antykorupcyjnego w Radzie Najwyższej Ukrainy trwają prace nad projektem ustawy „O Sądach Antykorupcyjnych”. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61038 [dostęp: 23.08.2017 r.] oraz projekt zmian w podstawowej ustawie http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61934 [dostęp: 23.08.2017 r.]. W przypadku sądów antykorupcyjnych przyjęcie ustawy jest zapowiadane na koniec 2017 roku.

¹⁶⁰ В конкурсе на должности в Верховный Суд осталось 320 человек, https://lb.ua/news/2017/07/18/371732_konkurse_dolzhnosti_verhovniy.html [dostęp: 23.08.2017 r.].

sędziów starego Sądu Najwyższego¹⁶¹, 49 sędziów sądów wyższej instancji, 27 sędziów sądów apelacyjnych i 12 sędziów sądów lokalnych. 17 kandydatów (14 procent) stanowią pracownicy naukowcy, a jedynie 9 kandydatów (8 procent) – adwokaci. Odnosząc się do tych danych trzeba mieć świadomość, że w „starym” SN w ogóle nie było osób, które nie były poprzednio sędziami. Pośród wybranych 120 kandydatów, 30 kandydatów (25 procent) których Najwyższa Komisja uznała za odpowiednich do orzekania w nowym Sądzie Najwyższym, zostało negatywnie ocenionych przez Społeczną Radę Uczciwości. Wymienionych 120 kandydatur zostało przekazanych do rozpatrzenia Najwyższej Radzie Sprawiedliwości, a potem organ ten wystąpi do Prezydenta Ukrainy z wnioskiem o powołanie ich na sędziów Sądu Najwyższego.

2. Organizacja wewnętrzna

2.1. Przewodniczący Sądu Najwyższego

Przewodniczący SN: a) reprezentuje SN jako najwyższą instancję sądowniczą Ukrainy w stosunkach z organami władzy państwowej, organami samorządu terytorialnego, osobami fizycznymi i prawnymi, a także organami sądowymi innych państw oraz organizacjami międzynarodowymi; b) określa uprawnienia administracyjne Zastępców Przewodniczącego SN; c) zwołuje Plenum SN; przedstawia Plenum SN kandydaturę na urząd sekretarza Plenum; wnosi do rozpatrzenie przez Plenum SN poszczególne sprawy i przewodniczy na jego posiedzeniach; d) kontroluje efektywność działalności Aparatu SN, uzgadnia powołanie danej osoby na kierownika Aparatu SN, a także wnioskuje o nagrodzenie lub zastosowanie sankcji dyscyplinarnej wobec niego zgodnie z ustawodawstwem; e) informuje Plenum SN o działalności SN; wykonuje inne obowiązki przewidziane w ustawie. Oprócz tego Przewodniczący SN jest *ex officio* członkiem Najwyższej Rady Sprawiedliwości. W zakresie swoich uprawnień administracyjnych Przewodniczący SN wydaje polecenia i zarządzenia. W przypadku nieobecności

¹⁶¹ Ogółem w konkursie zdecydowało się uczestniczyć tylko 18 sędziów „starego” Sądu Najwyższego. Grupa sędziów ze „starego” SN byłaby większa, jednak w dniu ogłoszenia wyników rezygnację z uczestnictwa w konkursie złożył Przewodniczący „starego” SN Jarosław Romaniuk, który zajął 25 miejsce w rankingu kandydatów do Kasacyjnego Sądu Cywilnego w składzie Sądu Najwyższego (na 30 miejsc do obsadzenia).

Przewodniczącego SN jego uprawnienia administracyjne wykonuje Zastępca Przewodniczącego SN. W przypadku braku Zastępcy Przewodniczącego SN uprawnienia te są wykonywane przez sędziego SN, który ma najdłuższy staż sędziowski w SN¹⁶².

Przewodniczący Sądu Najwyższego jest wybierany spośród sędziów Sądu Najwyższego na czteroletnią kadencję przez Plenum Sądu Najwyższego większością głosów sędziów Sądu Najwyższego w stanie czynnym w tajnym głosowaniu. Ustanowiono także ograniczenie sprawowania urzędu Przewodniczącego SN do dwóch kadencji z rzędu. Przewodniczący SN nie może jednocześnie sprawować innej funkcji administracyjnej. Plenum SN, którego przedmiotem obrad jest wybór Przewodniczącego SN jest zwoływane najpóźniej na miesiąc po dni zakończenia sprawowania urzędu przez poprzedniego Przewodniczącego SN.

Przewodniczący SN jest odwoływany w tym samym trybie, w jakim został wybrany. Sprawowanie urzędu Przewodniczącego SN może zostać zakończone przed upływem kadencji w wyniku wyrażenia mu wotum nieufności (patrz: następny akapit). Kadencja Przewodniczącego SN wygasa także w przypadku, gdy w okresie sprawowania kadencji przestanie on być sędziom SN lub w okresie kadencji przejdzie w stan spoczynku. Szczegółowo procedura wyboru Przewodniczącego SN oraz odwołania go z urzędu uregulowana będzie w Regulaminie Plenum SN. Co interesujące, ustawodawca zabronił wprowadzania zmian w tym zakresie do Regulaminu Plenum SN w ciągu ostatnich sześciu miesięcy do upływu kadencji Przewodniczącego SN¹⁶³.

Przewodniczący SN może przedterminowo zakończyć sprawowanie urzędu z powodów przewidzianych w ustawie. Ustawodawca do wyłącznej regulacji ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów” zastrzegł tryb odwołania Przewodniczącego SN w procedurze wyrażenia mu wotum nieufności przez Plenum SN. Wykluczył w tym względzie wyrażnie dopuszczalność rozwijania tej procedury w Regulaminie Plenum SN. Wniosek o wyrażenie wotum nieufności jest rozpatrywany przez Plenum SN

¹⁶² Art. 39 Ibidem.

¹⁶³ Art. 40 Ibidem.

na wniosek¹⁶⁴ jednej trzeciej jego członków. Wymieniony wniosek musi zawierać uzasadnienie. W celu przeprowadzenia Plenum SN, które rozpatrzy wniosek o wotum nieufności wobec Przewodniczącego SN, tworzony jest komitet organizacyjny oraz wybierani są jego przewodniczący i zastępcy przewodniczącego, co potwierdza się protokołem. Zadaniem komitetu organizacyjnego jest przygotowanie i przeprowadzenie Plenum SN, którego przedmiotem jest rozpatrzenie wniosku o wotum nieufności w ciągu dwudziestu dni od dnia powstania komitetu organizacyjnego. Komitet organizacyjny określa także tryb przeprowadzenia posiedzenia i procedurę głosowania w zakresie nie uregulowanym w ustawie i czuwa nad ich przestrzeganiem. O dniu i godzinie przeprowadzenia Plenum SN osoby uprawnione do uczestniczenia w nim są powiadamiane – wraz z przekazaniem im związanych ze sprawą materiałów – na co najmniej pięć dni roboczych przed jego przeprowadzeniem. Przedmiotem obrad zwołanego Plenum SN jest wyłącznie kwestia wyrażenia Przewodniczącemu SN wotum nieufności. Korum wymagane dla ważności obrad stanowi ponad połowa sędziów SN. Posiedzeniu przewodniczy przewodniczący komitetu organizacyjnego, a w przypadku jego nieobecności – zastępca przewodniczącego komitetu organizacyjnego. Na początku obrad przewodniczący przedstawia do zatwierdzenia Plenum SN wnioski dotyczące wyboru sekretarza posiedzenia Plenum SN, składu osobowego komisji obrachunkowej, a także wzór karty do głosowania i protokołu posiedzenia. We wszystkich wymienionych sprawach decyzja zapada w jawnym głosowaniu, po czym z udziałem lub bez udziału Przewodniczącego SN, rozpatrywany jest wniosek o wyrażenie wotum nieufności. Przewodniczący SN ma prawo co do istoty zarzutów przedstawić swoje pisemne wyjaśnienia, które przedstawiane są na posiedzeniu Plenum SN przez niego lub osobę, której udzielił pełnomocnictwa. Decyzja o wyrażeniu wotum nieufności Przewodniczącemu SN zapada w tajnym głosowaniu większością głosów składu Plenum SN (tj. ogółu sędziów w stanie czynnym). Postanowienie o wyrażeniu wotum nieufności Przewodniczącemu SN jest podpisywane przez przewodniczącego posiedzenia i sekretarza posiedzenia. Przewodniczący SN, któremu wyrażono wotum nieufności, pozostaje sędziom SN. Wniosek o wyrażenie wotum nieufności Przewodniczącemu SN nie może być ponowiony w ciągu roku od dnia rozpatrzenia na posiedzeniu Plenum SN poprzedniego wniosku. Inne przypadki

¹⁶⁴ Do wniosku jest załączona obowiązkowa imienna lista wnioskodawców.

przedterminowego zakończenia kadencji Przewodniczącego SN oraz tryb postępowania w sprawach z nimi związany są uregulowane w ustawie oraz Regulaminie Plenum SN¹⁶⁵.

2.2. Zastępcy Przewodniczącego Sądu Najwyższego

Plenum SN może wybrać Zastępcę Przewodniczącego SN na wniosek Przewodniczącego SN. Zastępca Przewodniczącego SN wybierany jest na czteroletnią kadencję w głosowaniu tajnym większością głosów Plenum SN (licząc od ogólnej liczby sędziów SN w stanie czynnym). Taka sama większość wymagana jest dla odwołania Zastępcy Przewodniczącego SN. Przy czym szczegóły procedury odwoławczej ma ustalić Regulamin Plenum SN. Sprawowanie urzędu Zastępcy Przewodniczącego SN, oprócz upływu kadencji oraz odwołania, kończy się także w przypadku, gdy dana osoba przestanie być sędziom SN lub przejdzie w stan spoczynku (w tym ze względu na wiek)¹⁶⁶.

2.3. Plenum Sądu Najwyższego

W strukturze organizacyjnej SN istnieje także Plenum SN, któremu powierzono rozstrzyganie szeregu istotnych spraw, których zakres wykracza poza typowo organizacyjno-nominacyjne uprawnienia. Plenum SN jest organem kolegialnym, w skład którego wchodzi wszyscy sędziowie Sądu Najwyższego. Ustawodawca powierzył mu:

- a) wybór i odwoływanie Przewodniczącego SN i Zastępców Przewodniczącego SN w trybie przewidzianym w ustawie „O ustroju sądów i statusie sędziów”;
- b) wybór spośród sędziów SN na wniosek Przewodniczącego SN i odwoływanie Sekretarza Plenum Sądu Najwyższego¹⁶⁷;

¹⁶⁵ Art. 41 Ibidem.

¹⁶⁶ Art. 43 ust. 1 -2 Ibidem.

¹⁶⁷ Sekretarz Plenum SN organizuje pracę sekretariatu Plenum, przygotowuje posiedzenia Plenum, zapewnia prowadzenie protokołu i kontroluje wykonywanie postanowień przyjętych przez Plenum Sądu Najwyższego.

- c) wysłuchiwanie informacji Przewodniczącego SN o jego działalności, Sekretarza Wielkiej Izby SN o działalności Wielkiej Izby;
- d) wydawanie opinii w sprawie projektów aktów ustawodawczych w obszarze ustroju sądów, statusu sędziów, wykonywania decyzji sądowych i innych spraw związanych z funkcjonowaniem systemu sądowego Ukrainy;
- e) przyjmowanie decyzji o wystąpieniu do Sądu Konstytucyjnego w przedmiocie konstytucyjności ustaw i innych aktów prawnych, a także dokonywanie oficjalnej wykładni Konstytucji Ukrainy;
- f) wydawanie opinii o istnieniu lub braku w czynach, o które oskarża się Prezydenta Ukrainy, znamion zdrady państwa lub innego przestępstwa; wydawanie na wniosek Rady Najwyższej pisemnego wniosku o niezdolności Prezydenta Ukrainy do wypełniania swoich obowiązków ze względu na stan zdrowia;
- g) zatwierdzanie Regulaminu Plenum SN;
- h) zatwierdzenie Statutu Rady Naukowej przy Sądzie Najwyższym i jej składu;
- i) zatwierdzanie składu kolegium redakcyjnego oficjalnego organu publikacyjnego SN;
- j) zatwierdzanie wniosku budżetowego SN;
- k) rozpatrywanie i rozstrzyganie innych spraw przekazanych przez ustawę do jego właściwości.

Plenum SN jest zwoływane przez Przewodniczącego SN w przypadku konieczności lub na żądanie jednej czwartej sędziów SN, jednakże nie rzadziej niż raz na trzy miesiące. Korum wymagane dla ważności posiedzenia Plenum SN wynosi dwie trzecie składu Plenum, oprócz przypadku, gdy inne korum wyraźnie przewidziano w ustawie „O ustroju sądów i statusie sędziów”. W przypadku nieobecności Przewodniczącego SN, Plenum SN jest zwoływane przez Zastępcę Przewodniczącego SN. O dniu i godzinie zwołania Plenum SN i porządku dziennym (tj. sprawach, które będą przedmiotem rozpatrzenia) uczestnicy posiedzenia są

informowani co najmniej na pięć dni roboczych przed dniem posiedzenia. W tym samym terminie przesyłane są im także materiały związane ze sprawami, które będzie rozpatrywać Plenum SN. Pod nieobecność Przewodniczącego SN posiedzenie prowadzi Zastępca Przewodniczącego SN. Na posiedzenie Plenum SN mogą być zaproszeni przedstawiciele organów władzy państwowej, instytucji naukowych, zrzeszeń społecznych, środków masowego przekazu oraz inne osoby. Plenum SN przyjmuje w rozpatrywanych sprawach postanowienia. Postanowienia Plenum SN są podpisywane przez przewodniczącego posiedzeniu oraz Sekretarza Plenum i publikowane w oficjalnych organach publikacyjnych SN, a także zamieszczane na stronie internetowej SN. Szczegółowo tryb prac Plenum SN będzie określał Regulamin Plenum Sądu Najwyższego. Odrębności związane z prowadzeniem Plenum SN w związku z rozpatrywaniem niektórych spraw, w tym także dotyczące procedury zwołania, quorum na posiedzeniu, trybu prac, procedury głosowania, trybu przyjęcia decyzji i podpisywania postanowień przyjętych przez Plenum SN zostały zastrzeżone do regulacji w drodze ustawy¹⁶⁸.

2.4. Wielka Izba Sądu Najwyższego

Wielka Izba stanowi stale funkcjonujący organ kolegialny Sądu Najwyższego, w skład którego wchodzi dwudziestu jeden sędziów Sądu Najwyższego. Każdy z Sądów Kasacyjnych wchodzących w skład Sądu Najwyższego wybiera ze swojego składu pięciu sędziów do Wielkiej Izby. Sędziowie są wybierani w skład Wielkiej Izby na trzyletnią kadencję. Nie mogą też wchodzić w jej skład więcej niż dwa razy z rzędu. Oprócz tego, w skład Wielkiej Izby *ex officio* wchodzi Przewodniczący Sądu Najwyższego. Sędzia SN wybrany do Wielkiej Izby, a także Przewodniczący SN nie sprawują wymiaru sprawiedliwości w sądzie kasacyjnym, w skład którego wchodzi. Sędzia SN wybrany w skład Wielkiej Izby nie może zostać wybrany na jakąkolwiek funkcję administracyjną w SN, oprócz urzędu Sekretarza Wielkiej Izby¹⁶⁹. Quorum

¹⁶⁸ Art. 46 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

¹⁶⁹ Sekretarz Wielkiej Izby SN wybierany jest spośród sędziów Wielkiej Izby na trzyletnią kadencję. Może zostać odwołany w tajnym głosowaniu większością głosów członków Wielkiej Izby. Uprawnienia Sekretarza Wielkiej Izby kończą się, oprócz upływu kadencji, na którą został wybrany, także w przypadku, gdy przestanie być sędziom SN lub przejdzie w stan spoczynku (w tym ze względu na wiek).

na posiedzeniu Wielkiej Izby stanowi dwie trzecie jej składu, tj. co najmniej 14 sędziów. Wielka Izba:

- a) w określonych w ustawie przypadkach działa jako sąd kasacyjny w celu zapewnienia jednakowego stosowania norm prawnych przez sądy kasacyjne;
- b) działa jako sąd apelacyjny w sprawach rozpatrywanych przez Sąd Najwyższy jako sąd pierwszej instancji;
- c) analizuje statystykę sądową i badania praktyki sądowej, dokonuje uogólnienia praktyki sądowej;
- d) wykonuje inne uprawnienia przewidziane ustawą¹⁷⁰.

2.5. Sądy Kasacyjne Sądu Najwyższego

W ramach Sądu Najwyższego funkcjonują: Kasacyjny Sąd Administracyjny, Kasacyjny Sąd Gospodarczy, Kasacyjny Sąd Karny oraz Kasacyjny Sąd Cywilny. W skład każdego z wymienionych sądów wchodzi sędziowie danej specjalizacji¹⁷¹.

Każdym z wchodzących w skład Sądu Najwyższego Sądów Kasacyjnych kieruje przewodniczący. Przewodniczący Sądu Kasacyjnego wybierany jest na czteroletnią kadencję w tajnym głosowaniu przez zgromadzenie sędziów danego sądu kasacyjnego spośród sędziów tego sądu. Piastować urząd przewodniczącego można nie więcej niż dwa razy z rzędu. Przewodniczący Sądu Kasacyjnego może zostać odwołany z inicjatywy jednej trzeciej sędziów tego sądu w głosowaniu tajnym większością głosów sędziów sądu kasacyjnego (w obu przypadkach liczy się od liczby sędziów w stanie czynnym w danym sądzie kasacyjnym). Przewodniczący Sądu Kasacyjnego przestaje także pełnić tę funkcję w przypadku, gdy przestanie być sędziom SN (w tym ze względu na wiek przejdzie w stan spoczynku) oraz

Sekretarz Wielkiej Izby: a) organizuje pracę Wielkiej Izby i przewodniczy jej posiedzeniom plenarnym; b) organizuje analizę statystyki sądowej, badanie i uogólnianie praktyki sądowej; c) informuje Plenum SN o działalności Wielkiej Izby; d) wykonuje inne obowiązki przewidziane w ustawie.

¹⁷⁰ Art. 45 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

¹⁷¹ Art. 37 ust. 2 -3 ibidem.

w przypadku upływu kadencji, na którą został wybrany. Przewodniczący Sądu Kasacyjnego:

- a) reprezentuje Sąd Kasacyjny przed organami władzy państwowej, organami samorządu lokalnego, osobami fizycznymi i prawnymi w sprawach związanych z jego działalnością;
- b) określa uprawnienia administracyjne zastępców przewodniczącego Sądu Kasacyjnego (w przypadku ich wyboru);
- c) kontroluje efektywność funkcjonowania jednostki organizacyjnej Aparatu SN, która odpowiada za zabezpieczenie działalności organizacyjnej danego Sądu Kasacyjnego, uzgadnia powołanie i odwołanie z urzędu kierownika tej jednostki organizacyjnej będącego zastępcą kierownika Aparatu SN, w trybie przewidzianym przez ustawodawstwo przedstawia wnioski o przyznanie mu nagród lub nałożenie na niego sankcji dyscyplinarnej;
- d) zawiadamia Najwyższą Komisję Kwalifikacyjną Sędziów i Państwową Administrację Sądową o wakacie na urzędzie sędziowskim w Sądzie Kasacyjnym w terminie trzech dni od dnia jego powstania;
- e) zwołuje zgromadzenie sędziów Sądu Kasacyjnego; przedstawia mu sprawy do rozpatrzenia oraz przewodniczy mu;
- f) informuje zgromadzenie sędziów Sądu Kasacyjnego o stanie praworządności w danej specjalizacji sądowej oraz o praktyce rozstrzygania poszczególnych kategorii spraw;
- g) zapewnia wykonywanie decyzji zgromadzenia sędziów Sądu Kasacyjnego;
- h) organizuje prowadzenie i analizę statystyki sądowej w Sądzie Kasacyjnym, badanie praktyki sądowej, zabezpieczenie informacyjno-analityczne sędziów w celu podwyższenia jakości postępowań sądowych;
- i) sprzyja wypełnianiu wymogów dotyczących utrzymania kwalifikacji sędziów Sądu Kasacyjnego, zwiększeniu poziomu ich profesjonalizmu;
- j) wykonuje inne uprawnienia przewidziane w ustawie.

W sprawach należących do jego uprawnień administracyjnych Przewodniczący Sądu Kasacyjnego wydaje polecenia (ukr. *наказу*) i zarządzenia (ukr. *розпорядження*). Obowiązki Przewodniczącego Sądu Kasacyjnego wykonywane są w przypadku jego nieobecności przez jednego z jego zastępców zgodnie z delegacją udzieloną przez niego, w przypadku jej braku przez tego z zastępców, który ma najdłuższy staż pracy sędziowskiej, a w przypadku, gdy w danym Sądzie Kasacyjnym nie wybrano zastępcy przewodniczącego przez tego sędziego, który ma najdłuższy staż pracy sędziowskiej¹⁷².

Zgromadzenie Sędziów Sądu Kasacyjnego może wybrać Zastępcę Przewodniczącego Sądu Kasacyjnego. Zastępca Przewodniczącego wykonuje uprawnienia administracyjne przekazane mu przez Przewodniczącego Sądu Kasacyjnego. Kandydat przedstawiany jest przez Przewodniczącego Sądu Kasacyjnego spośród sekretarzy izb sądowych danego Sądu Kasacyjnego. Wybór na czteroletnią kadencję następuje większością głosów sędziów danego Sądu Kasacyjnego w głosowaniu tajnym. Zastępca Przewodniczącego może zostać odwołany na wniosek Przewodniczącego lub co najmniej jednej piątej sędziów Sądu Kasacyjnego większością głosów sędziów danego Sądu Kasacyjnego w głosowaniu tajnym. Sprawowanie urzędu Zastępcy Przewodniczącego ustaje, oprócz upływu kadencji, także w przypadku, gdy dany sędzia przestanie być sekretarzem izby sądowej lub przestanie sprawowania urzędu sędziego w ogóle¹⁷³.

W każdym z wymienionych na wstępie Sądów Kasacyjnych tworzone są Izby Sądowe, których zadaniem jest rozpatrywanie poszczególnych kategorii spraw z uwzględnieniem specjalizacji sędziów. Izby Sądowe Sądu Kasacyjnego:

- a) sprawują wymiar sprawiedliwości w trybie przewidzianym przez ustawodawstwo;
- b) analizują statystykę sądową i badają praktykę sądową;
- c) wykonują inne uprawnienia przewidziane przez ustawę.

¹⁷² Art. 42 ust. 1 -8 ibidem.

¹⁷³ Art. 43 ust. 3 – 5 w zw. z Art. 42 ust. 9 ibidem.

Skład osobowy poszczególnych izb sądowych oraz liczbę sędziów w nich zasiadających określa zgromadzenie sędziów danego Sądu Kasacyjnego.

Każda z Izb Sądowych jest kierowana przez sekretarza Izby Sądowej, który:

- a) organizuje pracę danej izby sądowej i przewodniczy jej posiedzeniom;
- b) organizuje analizę statystyki sądowej oraz badanie praktyki sądowej;
- c) informuje zgromadzenie sędziów Sądu Kasacyjnego o działalności Izby Sądowej;
- d) wykonuje inne uprawnienia przewidziane ustawą.

Sekretarz Izby Sądowej jest wybierany na czteroletnią kadencję w głosowaniu tajnym większością głosów sędziów danej Izby Sądowej. W tym samym trybie jest on odwoływany. W przypadku nieobecności sekretarza Izby Sądowej jego obowiązki wykonuje sędzia Izby Sądowej, który ma najdłuższy staż pracy jako sędzia danego Sądu Kasacyjnego¹⁷⁴.

Liczba i specjalizacja Izb Sądowych jest określana w decyzji zgromadzenia sędziów Sądu Kasacyjnego, z uwzględnieniem obciążenia sprawami oraz tego, że sama ustawa wprost wymaga utworzenia niektórych Izb Sądowych. Bowiem zgodnie z ustawą, w Kasacyjnym Sądzie Administracyjnym obowiązkowo muszą zostać utworzone Izby Sądowe do rozpatrywania następujących kategorii spraw:

- a) podatki, opłaty i inne obowiązkowe płatności;
- b) ochrona praw socjalnych;
- c) proces wyborczy i referendalny, a także ochrona praw politycznych obywateli.

Oprócz tego obowiązkowo muszą być utworzone we właściwym Sądzie Kasacyjnym, Izby Sądowe, które będą rozpatrywać następujące kategorie spraw:

- a) bankructwa;
- b) ochrona praw własności intelektualnej, a także związanych z ustawodawstwem antymonopolowym i o ochronie konkurencji;
- c) sporów korporacyjnych, praw korporacyjnych oraz papierów wartościowych.

¹⁷⁴ Art. 44 ibidem.

Inne Izby Sądowe w Sądach Kasacyjnych będą tworzone stosownie do decyzji, jakie w tej sprawie podejmie zgromadzenie sędziów Sądu Kasacyjnego¹⁷⁵.

2.6. Organy pomocnicze Sądu Najwyższego

2.6.1. Aparat Sądu Najwyższego

Aparat SN odpowiada za zabezpieczenie działalności organizacyjnej SN. Statut Aparatu¹⁷⁶, jego struktura organizacyjna oraz stan etatowy zostaną zatwierdzone przez Plenum SN na wniosek Przewodniczącego SN. Aparatem SN kierować będzie Kierownik powoływany przez Przewodniczącego Państwowej Administracji Sądowej po uzgodnieniu z Przewodniczącym SN, który będzie mieć czterech zastępców, z których każdy będzie kierował jednostką organizacyjną Aparatu SN odpowiadającą za zabezpieczenie działalności jednego z Sądów Kasacyjnych SN. Zastępcy Kierownika Aparatu będą powoływani przez Przewodniczącego Państwowej Administracji Sądowej po uzgodnieniu z Przewodniczącymi Sądów Kasacyjnych SN. Kierownikowi Aparatu SN powierzono reprezentowanie SN jako osoby prawnej. Kierownik Aparatu SN także zatrudnia i zwalnia pracowników aparatu, nagradza ich oraz nakłada sankcje dyscyplinarne. Kierownik Aparatu SN ponosi odpowiedzialność za należyte funkcjonowanie Aparatu SN. Na zatrudnienie w Aparacie SN przeprowadza się konkurs. Status pracowników Aparatu SN jest regulowany przez ustawę „O służbie państwowej”¹⁷⁷ z odrębnościami przewidzianym w ustawie „O ustroju sądów i statusie sędziów”. Pracownikami Aparatu SN są m.in. konsultanci naukowcy (wymagany jest od nich stopień naukowy) oraz woźni sądowi. Przewidziano także, że materiały związane z działalnością SN będą przechowywane w archiwum SN¹⁷⁸. Należy zauważyć, że ze względu na znaczącą autonomię poszczególnych Sądów Kasacyjnych oraz powierzenie przez ustawodawcę obsługi każdego z nich

¹⁷⁵ Art. 37 ust. 2 i 4 -7 ibidem.

¹⁷⁶ Należy wskazać, że zgodnie z ustawą wzorcowy statut aparatu sądu będzie opracowany przez Państwową Administrację Sądową i na jego podstawie poszczególne sądy będą przyjmować statuty swoich aparatów.

¹⁷⁷ Закон від 10.12.2015 № 889-VIII "Про державну службу".

¹⁷⁸ Art. 156 ibidem.

innej jednostce organizacyjnej Aparatu SN, na czele, której będzie stał Zastępca Kierownika, rzeczywista rola Kierownika może być istotnie ograniczona.

2.6.2. Rada Naukowa

Przy Sądzie Najwyższym istnieje Rada Naukowa tworzona spośród wysokiej klasy specjalistów w obszarze prawa w celu przygotowywania opinii naukowych w sprawach działalności Sądu Najwyższego wymagających przeprowadzenia oceny naukowej. Tryb organizacji i działalności Rady Naukowej zostanie określony w Statucie Rady Naukowej zatwierdzonym przez Plenum SN¹⁷⁹.

2.6.3. Biblioteka Sądu Najwyższego

Dla zapewnienia SN dostępu do aktów prawnych, specjalistycznej literatury naukowej oraz materiałów praktyki sądowej tworzona jest – podobnie jak we wszystkich pozostałych sądach - Biblioteka SN. Zasoby Biblioteki SN tworzone są z wydawnictw drukowanych oraz zasobów komputerowych baz danych. Statut Bibliotek Sądowych jest zatwierdzany przez Państwową Administrację Sądową¹⁸⁰.

2.6.4. Asystenci Sędziów Sądu Najwyższego

W nowej ustawie przewidziano, że każdy sędzia – w tym sędzia SN – będzie miał do pomocy asystenta, którego status, oprócz ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”, będzie regulować Regulamin o Asystentach Sędziów (ukr. *Положення про помічника судді*) wydany przez Radę Sędziów Ukrainy. Obecnie nie wydano nowego aktu tego typu i obowiązuje regulamin z 2011 roku. Zgodnie z ustawą, asystentem sędziego może być obywatel Ukrainy posiadający wyższe wykształcenie prawnicze i swobodnie posługujący się językiem ukraińskim. W przypadku asystentów sędziów SN przewidziano dodatkowo, że osoba taka musi mieć co najmniej trzyletni staż pracy w obszarze prawa. Co interesujące, ustawodawca wyraźnie pozostawił wybór konkretnej osoby na asystenta – danemu sędziemu. Asystent sędziego jest

¹⁷⁹ Art. 47 ust. 1-2 ibidem.

¹⁸⁰ Art. 158 ibidem.

zatrudniany i zwalniany przez kierownika Aparatu danego sądu na wniosek sędziego. W sprawach związanych z przygotowaniem spraw do rozpatrzenia, asystent sędziego podlega tylko sędziemu, którego jest asystentem¹⁸¹.

¹⁸¹ Art. 157i**l**bidem.

XI. Szwajcarski Sąd Federalny

1. Sąd Federalny w strukturze sądownictwa szwajcarskiego

Federalny charakter Konfederacji Szwajcarskiej¹⁸² silnie oddziałuje na ustrój jej sądownictwa. Szczególne znaczenie ma dla kształtu systemu prawa obowiązującego w Szwajcarii przepis art. 3 Konstytucji (Kantony są suwerenne, o ile ich suwerenność nie została ograniczona przez Konstytucję Federalną; wykonują te wszystkie prawa, które nie zostały przekazane Federacji¹⁸³) oraz art. 42 ust. 1 Konstytucji (Federacja spełnia zadania, które przekazuje jej Konstytucja Federalna¹⁸⁴).

W myśl przepisu art. 122 ust. 2 Konstytucji Szwajcarii w sprawie organizacji sądów, postępowania sądowego oraz orzekania w sprawach cywilnych właściwe są kantony, o ile ustawa nie stanowi inaczej. Analogiczne rozwiązanie zastosowano względem spraw karnych – w sprawie organizacji sądów, postępowania sądowego oraz orzekania w sprawach karnych, a także wykonania kar i środków karnych właściwe są kantony, o ile ustawa nie stanowi inaczej (art. 123 ust. 2 Konstytucji). Wejście w życie 1 stycznia 2011 r. i uchylenie z tą datą przepisów kantonalnych regulujących postępowanie cywilne i karne wywarło znaczący wpływ na oddziaływanie prawa federalnego na prawo kantonalne w zakresie organizacji sądownictwa.

Zgodnie z art. 191b Konstytucji Szwajcarii, którego treść jest wynikiem federacyjnego charakteru państwa, to kantony są właściwe (i zobowiązane równocześnie) do ustanowienia właściwych sądów do rozstrzygania spraw cywilnych, publicznoprawnych i karnych (art. 191b ust. 1), jednak kantony mogą uzgodnić między sobą ustanowienie wspólnych sądów (art. 191b ust. 2). Powyższa regulacja sprawia, że unormowania kantonalne są niezwykle różnorodne i warunkowane są wieloma okolicznościami, m.in. historią, stosunkami społecznymi, poziomem rozwoju gospodarczego, a nawet warunkami geograficznymi. Nie jest jednak tak, że kantony posiadają pełną swobodę w kształtowaniu ustroju sądów w kantonach. Muszą one

¹⁸² Wniosek z art. 1 i art. 3 Konstytucji Konfederacji Szwajcarskiej

¹⁸³ Die Kantone sind souverän, soweit ihre Souveränität nicht durch die Bundesverfassung beschränkt ist; sie üben alle Rechte aus, die nicht dem Bund übertragen sind.

¹⁸⁴ Der Bund erfüllt die Aufgaben, die ihm die Bundesverfassung zuweist.

bowiem przestrzegać bezwzględnie wiążących norm konstytucyjnych, pozwalających spoić cały system sądownictwa w Szwajcarii i jednocześnie gwarantować jeden, wspólny, minimalny poziom ochrony prawa do sądu wszystkim jednostkom. Przepisy wymagające uwzględnienia to: art. 29 ust. 1 (każda osoba ma prawo do traktowania jej w postępowaniu sądowym lub administracyjnym w sposób równy i sprawiedliwy oraz rozpoznania jej sprawy w odpowiednim terminie¹⁸⁵), art. 29a (każda osoba ma prawo do rozpoznania jej sporu prawnego przez sąd; federacja i kantony mogą w wyjątkowych przypadkach w drodze ustawy wyłączyć drogę sądową¹⁸⁶) oraz art. 30 ust. 1 (każda osoba, której sprawa ma zostać rozpoznana w postępowaniu sądowym, ma prawo do ustanowionego na podstawie ustawy, właściwego, niezależnego/niezwiśłego i bezpartyjnego sądu¹⁸⁷). Poza regulacją konstytucyjną także ustawa o Sądzie Federalnym wskazuje na sposób kształtowania władzy sądowniczej w kantonach. Z art. 75 ust. 2 i art. 80 ust. 2 ustawy o SF wynika, że na poziomie kantonalnym musi działać co najmniej dwuinstancyjne postępowanie sądowe w sprawach cywilnych i karnych.

Sąd Federalny (dalej: SF) jest jednym z sądów federalnych (obok m.in. Federalnego Sądu Karnego i Federalnego Sądu Administracyjnego). Rozpoznaje on środki prawne skierowane przeciwko orzeczeniom ostatnich instancji sądów kantonalnych lub Konfederacji, które dotyczą spraw cywilnych, karnych, jak też prawa konstytucyjnego i administracyjnego, w tym prawa zabezpieczenia społecznego. Takie umiejscowienie SF w strukturze władzy sądowniczej w Szwajcarii powoduje, że sprawuje on nadzór judykacyjny nad sądami, których orzecznictwo podlega jego kontroli. Pozwala to równocześnie czuwać SF nad jednością orzecznictwa w całej Szwajcarii i kształtować je, co jest niezwykle istotne z uwagi na niezwykle duże zróżnicowanie systemów ustroju sądownictwa obowiązujących w poszczególnych kantonach.

¹⁸⁵ Jede Person hat in Verfahren vor Gerichts- und Verwaltungsinstanzen Anspruch auf gleiche und gerechte Behandlung sowie auf Beurteilung innert angemessener Frist.

¹⁸⁶ Jede Person hat bei Rechtsstreitigkeiten Anspruch auf Beurteilung durch eine richterliche Behörde. Bund und Kantone können durch Gesetz die richterliche Beurteilung in Ausnahmefällen ausschliessen.

¹⁸⁷ Jede Person, deren Sache in einem gerichtlichen Verfahren beurteilt werden muss, hat Anspruch auf ein durch Gesetz geschaffenes, zuständiges, unabhängiges und unparteiisches Gericht. Ausnahmegerichte sind untersagt.

2. Podstawy prawne działalności Sądu Federalnego

Zasadnicze regulacje odnoszące się do działalności SF, w tym określające jego ustrojową pozycję w systemie politycznym i prawnym Szwajcarii to:

- a) Federalna Konstytucja Konfederacji Szwajcarskiej z 18 kwietnia 1999 r.¹⁸⁸ (ze zmianami; uwzględniono stan na: 12 lutego 2017 r.¹⁸⁹; dalej: Konstytucja);
- b) federalna ustawa o Sądzie Federalnym z 17 czerwca 2005 r.¹⁹⁰ (ze zmianami; uwzględniono stan na: 1 czerwca 2017 r.¹⁹¹; dalej: ustawa o SF);
- c) regulamin Sądu Federalnego z 20 listopada 2006 r.¹⁹² (ze zmianami; uwzględniono stan na 17 marca 2014 r.¹⁹³; dalej: Regulamin lub Regulamin SF)

Ponadto zastosowanie znajdują przepisy ustaw szczegółowych, w szczególności prawa procesowego, które jednak dla niniejszej informacji nie odgrywają znaczącej roli.

3. Skład Sądu Federalnego

Liczba sędziów SF określana jest przez Zgromadzenie Federalne w drodze rozporządzenia¹⁹⁴. Obecnie szwajcarski SF liczy 38 sędziów – 14 kobiet i 24 mężczyzn. Nadto w SF orzeka 19 sędziów nieetatowych¹⁹⁵. Przy wyborze

¹⁸⁸ Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999.

¹⁸⁹ <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19995395/index.html#a8>.

¹⁹⁰ Bundesgesetz über das Bundesgericht vom 17. Juni 2005.

¹⁹¹ <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20010204/index.html>.

¹⁹² Reglement für das Bundesgericht vom 20. November 2006.

¹⁹³ <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20063281/index.html>.

¹⁹⁴ Die Bundesversammlung legt die Zahl der Richter und Richterinnen in einer Verordnung fest (art. 1 ust. 5 konstytucji Konfederacji).

¹⁹⁵ Sędziowie nieetatowi również wybierani są przez Zgromadzenie Federalne. Sędziowie nieetatowi orzekają w ramach dodatkowego zatrudnienia (funkcji) – wypełnianie zadań sędziowskich nie jest ich jedynym zajęciem zarobkowym. Najczęściej są oni równocześnie profesorami w szkołach wyższych, sędziami sądów kantonalnych czy adwokatami. Najczęściej przystępują oni do orzekania w przypadku strajku, choroby sędziego albo też znacznego obciążenia (przeciążenia) obowiązkami orzecznictwymi sędziów etatowych. W postępowaniach, w których przystępują do orzekania, przysługują im prawa i spoczywają na nich obowiązki sędziów etatowych.

uwzględnia się kryterium językowe, geograficzne oraz przygotowanie merytoryczne. Dokonywanie wyboru przez Zgromadzenie Federalne powoduje również konieczność pogodzenia – w ramach dokonywania wyboru – sił politycznych w nim zasiadających. Przy uwzględnieniu kryterium językowego aktualnie w SF zasiada 3 sędziów władających językiem włoskim, 12 sędziów francusko- i 23 niemieckojęzycznych. Język retoromański nie jest reprezentowany.

Sędziowie SF wybierani są przez Zgromadzenie Federalne (*Bundesversammlung*). Prawo wybieralności przysługują każdemu, kto posiada prawo do głosowania w sprawach Konfederacji. Sędziowie nie mogą być członkami Zgromadzenia Federalnego ani Rady Federalnej (*Bundesrat*), jak też pozostawać w żadnym stosunku zatrudnienia z Federacją. Nie mogą oni również wykonywać czynności, które negatywnie wpływałyby na wypełnianie obowiązków sędziowskich, niezależność/niezawistość (*Unabhängigkeit*) lub postrzeganie sądu. Nie mogą oni podejmować się również zawodowego reprezentowania osoby trzeciej przed SF. Nie mogą oni wykonywać jakiejkolwiek funkcji administracyjnej dla innego państwa, ani przyjmować tytułów lub orderów z innych państw. Sędziowie etatowi nie mogą piastować organu urzędu kantonálního ani wykonywać innej działalności zarobkowej. Nie mogą oni również być członkiem organu zarządzającego, administracji, ani zajmować stanowiska nadzorczego lub kontrolnego w przedsiębiorstwie prowadzącym działalność gospodarczą.

SF może wyrazić zgodę na podejmowanie przez sędziów etatowych dodatkowego zatrudnienia bez celu zarobkowego, kiedy nie będzie to zagrażało wypełnianiu obowiązków sędziowskich, niezależności/niezawistości lub postrzeganiu sądu. Warunki udzielenia takiej zgody określone są w Regulaminie.

Równocześnie sędziami w SF nie mogą być:

- a) małżonkowie, osoby pozostające w zarejestrowanym związku partnerskim oraz osoby, które żyją w trwającej wspólnocie życiowej;
- b) małżonkowie lub osoby pozostające w zarejestrowanym związku partnerskim z rodzeństwem sędziego albo osoby, które żyją w trwającej wspólnocie życiowej z rodzeństwem sędziego;
- c) krewni w linii prostej oraz w linii bocznej do trzeciego stopnia;
- d) powinowaci w linii prostej oraz w linii bocznej do trzeciego stopnia.

Sędziowie wybierani są na kadencję wynoszącą 6 lat. Jednak sędziowie ustępują z urzędu na koniec roku kalendarzowego, w którym kończą 68 rok życia. Wakujące z tego powodu miejsca są obsadzane na okres do końca kadencji sędziego, który opróżnił urząd.

Przed objęciem urzędu sędziowie składają przysięgę skrupulatnego wykonywania swoich obowiązków. Przysięgę składają przed wydziałem pod przewodnictwem jego przewodniczącego lub przed Prezesem SF. Zamiast przysięgi może zostać złożone ślubowanie.

Kandydaci na sędziów nie muszą legitymować się ukończeniem specjalnego szkolenia dla sędziów. W przypadku wyborów sędziów SF wymagania powszechnie stawiane kandydatom na sędziów są surowsze. O ile bowiem w przypadku sądów niższych instancji na sędziów wybierani są adwokaci czy urzędnicy sądowi posiadający wykształcenie prawnicze lub doświadczenie praktyczne, o tyle od kandydatów na sędziów SF – jak pokazuje praktyka – wymaga się również długiego doświadczenia zawodowego. Niejednokrotnie do SF wybierani są sędziowie sądów kantonalnych (droga rozwoju zawodowego), jak też przedstawiciele doktryny prawniczej czy adwokaci lub wysocy rangą urzędnicy.

4. Organizacja wewnętrzna Sądu Federalnego

Struktura wewnętrzna i organizacja pracy SF oparta jest o dwa piony – administracyjny i orzecznicy. Zgodnie z art. 13 ustawy o SF do właściwości samego SF należy regulacja jego organizacji i administracji (*Das Bundesgericht regelt seine Organisation und Verwaltung*).

Ogólne kierownictwo nad SF, przewodniczenie Zgromadzeniu Ogólnemu (*Gesamtgericht*) oraz Komisji Administracyjnej powierzone jest Prezesowi SF. Prezes SF reprezentuje Sąd na zewnątrz. Prezes SF wybierany jest przez Zgromadzenie Federalne (*Bundesversammlung*) spośród grona zwyczajnych sędziów SF.

W skład Zgromadzenia Ogólnego (*Gesamtgericht*) wchodzi wszyscy zwyczajni sędziowie SF. Do jego właściwości należą:

- a) wydawanie regulaminu w przedmiocie organizacji i zarządzania SF, podziału czynności, sprawowania nadzoru nad Federalnym Sądem Karnym i Federalnym Sądem Administracyjnym, prowadzenia mediacji pomiędzy sędziami, informowania, opłat sądowych oraz odszkodowań dla partii, urzędowych przedstawicieli, biegłych i świadków;
- b) wybory, o ile te w drodze regulaminu nie zostały przekazane innemu organowi SF;
- c) uchwalenie sprawozdania z działalności (*Geschäftsbericht*);
- d) tworzenie wydziałów i wybór ich przewodniczących oraz wiceprzewodniczących;
- e) przedstawienie Zgromadzeniu Federalnemu kandydatur na Prezesa i Wiceprezesa SF;
- f) zatrudnienie Sekretarza Generalnego (*Generalsekretär*) i jego zastępcy na wniosek Komisji Administracyjnej;
- g) uchwały w sprawie przystąpienia do międzynarodowych zrzeszeń;
- h) inne sprawy przekazane Zgromadzeniu Ogólnemu przez ustawę.

Zebranie Przewodniczących (*Präsidentenkonferenz*) składa się z przewodniczących wydziałów SF. Samo się ono konstytuuje i jest właściwe w sprawach:

- a) wydawania wskazówek/wytocznych (*Weisungen*) i jednolitych reguł konstruowania wyroków;
- b) koordynacja orzecznictwa pomiędzy wydziałami¹⁹⁶;
- c) przedstawianie opinii na temat aktów normatywnych¹⁹⁷.

Komisja Administracyjna (*Verwaltungskommission*) składa się z Prezesa SF, Wiceprezesa SF oraz co najwyżej 3 innych sędziów. Sędziowie do Komisji wybierani są przez Zgromadzenie Ogólne na okres 2 lat. Możliwy jest jednokrotny ponowny

¹⁹⁶ Nie narusza to regulacji art. 23 ustawy o SF, zgodnie z którym wydział może w rozpoznawanej sprawie odstąpić od wcześniejszego orzecznictwa jednego lub więcej innych wydziałów, jeżeli spotka się to z akceptacją tych wydziałów. Jeżeli jeden z wydziałów przedstawia do rozstrzygnięcia pytanie prawne, które dotyczy większej liczby wydziałów, musi uzyskać zgodę wszystkich tych wydziałów, jeżeli jest to wskazane z uwagi na kształtowanie orzecznictwa lub jednolitość orzecznictwa. Uchwały zgromadzenia zainteresowanych wydziałów są ważne, jeżeli w posiedzeniu lub w trybie zbierania głosów w głosowaniu wzięło udział co najmniej 2/3 sędziów etatowych każdego zainteresowanego wydziału. Uchwała jest podejmowana bez udziału stron i publicznego rozpoznania; jest ona wiążąca dla wydziału zadającego pytanie prawne.

¹⁹⁷ *Elle est chargée: d'édicter des directives et des règles uniformes pour la rédaction des arrêts; de coordonner la jurisprudence entre les cours; l'art. 23 est réservé; de prendre position sur les projets d'actes normatifs.*

wybór. W posiedzeniach Komisji z głosem doradczym bierze udział Sekretarz Generalny. Komisja Administracyjna ponosi odpowiedzialność za sprawy administracji sądowej. Jest ona właściwa w sprawach:

- a) przydziału sędziów pozaetatowych do wydziałów (na wniosek Zebrania Przewodniczących);
- b) przyjęcia projektu budżetu i rachunków przedstawianych do zatwierdzenia Zgromadzeniu Federalnemu;
- c) zatrudniania urzędników sądowych i ich przydziału do wydziałów (na wniosek wydziałów);
- d) zapewnienia odpowiedniego poziomu naukowego i administracyjnego usług świadczonych na potrzeby Sądu;
- e) odpowiedniego kształcenie personelu;
- f) wyrażania zgody na dodatkowe zatrudnienie sędziów etatowych (po wysłuchaniu Zgromadzenia Przewodniczących);
- g) sprawowania nadzoru nad Federalnym Sądem Karnym i Federalnym Sądem Administracyjnym;
- h) pozostałych czynności związanych z zarządzaniem, które nie zostały przekazane do właściwości Zgromadzenia Ogólnego lub Zgromadzenia Przewodniczących¹⁹⁸.

W związku z rozwojem i zmianą (rozszerzeniem) właściwości SF nastąpiło przekształcenie go z pierwotnie jednego do obecnie siedmiu wydziałów. Aktualnie do wydziałów orzeczniczych należą: dwa wydziały publicznoprawne, dwa wydziały cywilne, jeden wydział karny i dwa wydziały prawa socjalnego.

Właściwość I Wydziału Publicznoprawnego obejmuje rozpoznawanie spraw ze skarg w sprawach publicznoprawnych i subsydiarnych skarg konstytucyjnych, które dotyczą następującego zakresu przedmiotowego:

¹⁹⁸ *La Commission administrative est responsable de l'administration du tribunal. Elle est chargée: d'affecter les juges suppléants aux cours sur proposition de la Conférence des présidents; d'adopter le projet de budget et les comptes et de les transmettre à l'Assemblée fédérale pour approbation; d'engager les greffiers et de les affecter aux cours sur proposition de celles-ci; de veiller à ce que les prestations des services scientifiques et administratifs répondent aux besoins du tribunal; de garantir une formation continue adéquate du personnel; d'accorder les autorisations pour les activités accessoires des juges ordinaires après avoir entendu la Conférence des présidents; d'exercer la surveillance sur le Tribunal pénal fédéral et le Tribunal administratif fédéral; de traiter toutes les autres affaires administratives qui ne relèvent pas de la compétence de la Cour plénière ou de la Conférence des présidents.*

- a) wyłączenie;
- b) kwestie zagospodarowania przestrzennego, szczególnie: planowania przestrzennego i prawa budowlanego, ochrony środowiska, ochrony wód, ochrony lasów, przyrody i bezpieczeństwa wewnętrznego; robót publicznych; melioracji, związanego z planowaniem przestrzennym wsparcia budownictwa, szlaków turystycznych;
- c) prawa polityczne;
- d) międzynarodowa pomoc prawa w sprawach karnych;
- e) ruch drogowy;
- f) prawa obywatelskie/sprawy obywatelstwa¹⁹⁹.

Jeżeli sprawa nie może zostać zakwalifikowana do żadnego innego obszaru prawa, spory rozpoznaje I Wydział Publicznoprawny w zakresie spraw publicznoprawnych i subsydiarnych skarg konstytucyjnych, które dotyczą następujących praw podstawowych: równość wobec prawa; ochrona przed arbitralnością władzy i ochrona dobrej wiary; prawo do życia i wolność osobista; ochrona życia prywatnego, prawa do małżeństwa i rodziny; wolność myśli, informacji i mediów; wolność twórczości artystycznej, wolność zgromadzeń, wolność zrzeszeń; gwarancje prawa własności; ogólne gwarancje postępowania, drogi prawnej, postępowania sądowego, pozbawienia wolności.

I Wydział Publicznoprawny rozpoznaje skargi w sprawach karnych od rozstrzygnięć incydentalnych (postanowień wpadkowych) wydawanych w postępowaniu karnym.

I Wydział Publicznoprawny rozpoznaje również skargi w sprawie sporów kompetencyjnych pomiędzy organami federalnymi a kantonalnymi, jak też spory publicznoprawne pomiędzy Federacją a kantonami oraz pomiędzy kantonami.

Właściwość I Wydziału Publicznoprawnego obejmuje rozpoznawanie spraw ze skarg w sprawach publicznoprawnych i subsydiarnych skarg konstytucyjnych, które dotyczą następującego zakresu przedmiotowego:

¹⁹⁹ Niemiecka wersja językowa ustawy posługuje się terminem *Bürgerrecht*, z kolei francuskojęzyczne brzmienie ustawy posługuje się pojęciem *droit de cité*, które oznacza obywatelstwo i prawa obywatelskie. W Szwajcarii jednak tzw. *droit de cité* określa obywatelstwo i związane jest z miejscem zamieszkania w danym kantonie i gminie i uzyskaniem obywatelstwa w gminie i kantonie – zob. art. 37 Konstytucji Konfederacji Szwajcarskiej.

- a) prawa o cudzoziemcach;
- b) podatków i niepodatkowych opłat na rzecz państwa;
- c) publicznego prawa gospodarczego oraz pozostałych spraw administracyjnych, jeżeli sprawa nie należy do właściwości innego wydziału, w szczególności: odpowiedzialności państwa (z wyłączeniem działalności medycznej i roszczeń odszkodowawczych regulowanych przepisami prawa karnego procesowego); prawa oświatowego; nabywania nieruchomości przez osoby za granicą; spraw filmowych; ochrony zwierząt; subwencji; koncesji i monopolu; zaopatrzenia publicznego; energii (dostawy wody i prądu); zezwoleń publicznych zakładów komunikacji; transportu: drogi, szlaki kolejowe, ruch lotniczy, żegluga (każde z wyłączeniem planowania, wyłączenia i budowy urządzeń); poczty; radia i telewizji; zdrowia i policji artykułów spożywczych; publicznego prawa pracy; rolnictwa; myślistwa i rybołówstwa; loterii i gier hazardowych; nadzoru nad bankami, ubezpieczycielami, giełdą, kartelami i cenami; handlem zagranicznym; wolnymi zawodami.

Jeżeli spór nie może zostać przypisany do żadnej innej gałęzi prawa, należy ona do właściwości II Wydziału Publicznoprawnego w sprawach publicznoprawnych i subsydiarnych skarg konstytucyjnych, które dotyczą następujących praw podstawowych:

- a) ochrona dzieci i młodzieży;
- b) wolność wiary i sumienia;
- c) wolność wyboru języka;
- d) roszczenie o zajęcia szkolne;
- e) wolność prowadzenia badań naukowych;
- f) wolność osiedlania się, zamieszkania;
- g) swoboda działalności gospodarczej;
- h) wolność zrzeszania się w związkach zawodowych.

II Wydział Publicznoprawny rozpoznaje również sprawy o roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie w związku z działalnością organów władzy publicznej w rozumieniu art. 1 ust. 1 lit. a-c ustawy z dnia 14 marca 1958 o ponoszeniu odpowiedzialności.

I Wydział Cywilny jest właściwy w sprawach cywilnych i subsydiarnych skarg konstytucyjnych, które dotyczą następujących dziedzin prawa:

- a) prawo zobowiązań;
- b) umowy ubezpieczenia;
- c) pozaumowna odpowiedzialność cywilna (także na podstawie ustaw szczegółowych);
- d) medyczna odpowiedzialność państwa;
- e) prywatne prawo konkurencji;
- f) prawo na dobrach niematerialnych;
- g) międzynarodowe sądownictwo polubowne;
- h) sprawy rejestrowe i orzeczenie o uznaniu i wykonaniu orzeczeń oraz sprawy pomocy prawnej w sprawach cywilnych w zakresie spraw, o których mowa w lit. a-g.

I Wydział Cywilny rozpoznaje skargi w sprawach cywilnych pomiędzy Federacją a kantonami oraz pomiędzy kantonami, jak również w zakresie jej rzeczowej właściwości skargi w sprawach publicznoprawnych przeciwko rozporządzeniom kantonalnym i skargi na orzeczenia sądów polubownych zgodnie z art. 389 szwajcarskiego kodeksu postępowania cywilnego.

II Wydział Cywilny rozpoznaje skargi w sprawach cywilnych i subsydiarne skargi konstytucyjne, które dotyczą następujących dziedzin prawa:

- a) kodeks cywilny:
 - 1. prawo osobowe,
 - 2. prawo rodzinne,
 - 3. prawo spadkowe,
 - 4. prawo rzeczowe;
- b) rolne prawo gruntowe;
- c) dochodzenie należności i upadłość;
- d) sprawy rejestrowe i orzeczenia o uznaniu i wykonaniu orzeczeń, jak też o pomocy prawnej w sprawach cywilnych zgodnie z art. 72 ust. 2 lit. b ustawy o SF w sprawach, o których mowa w lit. c tego ustępu.

II Wydział Cywilny jest również właściwy w sprawach cywilnych pomiędzy Federacją a kantonami oraz pomiędzy kantonami, jak również w zakresie jej rzeczowej

właściwości skarg w sprawach publicznoprawnych przeciwko rozporządzeniom kantonalnym i skarg na orzeczenia sądów polubownych zgodnie z art. 389 szwajcarskiego kodeksu postępowania cywilnego.

Wydział Karny rozpoznaje skargi w sprawach karnych, jak również skargi w sprawach publicznoprawnych i subsydiarne skargi konstytucyjne z zakresu spraw karnych. Skargi te dotyczą:

- a) materialnego prawa karnego (włącznie z wykonaniem kary i środków karnych);
- b) procesowego prawa karnego (z wyłączeniem skarg na postanowienia incydentalne, tzw. wypadkowe);
- c) karnoprosesowe skargi na orzeczenia (włącznie ze sprawami ze skarg na orzeczenia w przedmiocie pozostawienia sprawy bez rozpoznania oraz w przedmiocie zakończenia i zamknięcia postępowania albo jego umorzenia²⁰⁰).

I Wydział Prawa Socjalnego rozpoznaje skargi w sprawach publicznoprawnych i subsydiarne skargi konstytucyjne, które dotyczą następujących obszarów prawa:

- a) ubezpieczenie na wypadek inwalidztwa;
- b) ubezpieczenie wypadkowe;
- c) ubezpieczenie na wypadek bezrobocia;
- d) kantonalne zabezpieczenie społeczne;
- e) dodatki rodzinne;
- f) pomoc socjalne i pomoc na wypadek znalezienia się w trudnej sytuacji;
- g) wojskowe ubezpieczenie społeczne;
- h) publiczne prawo osobowe.

II Wydział Prawa Socjalnego rozpoznaje skargi w sprawach publicznoprawnych i subsydiarne skargi konstytucyjne, które dotyczą następujących obszarów prawa:

- a) ubezpieczenie emerytalne i z tytułu renty rodzinnej;
- b) ubezpieczenie na wypadek inwalidztwa;
- c) rekompensata za utracone zarobki (włącznie z zasiłkiem macierzyńskim);
- d) ubezpieczenie chorobowe;

²⁰⁰ Ustawodawca w języku niemieckim posłużył się określeniem *einschliesslich Nichtanhandnahmeverfügungen und Verfahrenseinstellungen*, z kolei w wersji francuskojęzycznej występuje sformułowanie *y compris les ordonnances de non-entrée en matière ou de classement de la procédure*.

- e) zaopatrzenie zawodowe;
- f) świadczenia dodatkowe (uzupełniające).

W skład Komisji Odwoławczej (*Rekurskommission*) wchodzi trzech sędziów etatowych. Przewodniczy jej sędzia najstarszy wiekiem. Komisja Odwoławcza rozpoznaje sprawy według następujących postanowień:

- a) art. 10 ust. 2 zd. 2 Regulaminu w sprawie określenia opłat w postępowaniu przed Sądem Federalnym; rozstrzyga ona również sprawy dotyczące innych zarządzeń Sekretariatu Generalnego w przedmiocie ściągnięcia kosztów;
- b) art. 28 ustawy o SF i art. 64 Regulaminu w zakresie zasady jawności w administracji;
- c) art. 16 rozporządzenia SF do ustawy archiwizacyjnej;
- d) art. 15 dyrektywy w sprawie sprawozdawczości sądowej w SF.

5. Przydział spraw w Sądzie Najwyższym

Zagadnienie przydziału spraw sędziom, bez względu na rodzaj sądu, sięga regulacji konstytucyjnej, a kluczową rolę ogrywa tu, tak jak w przypadku rozwiązań niemieckich, prawo do ustawowego sędziego. W szczególności na uwagę należy mieć przepisy art. 29, art. 29¹ i art. 30 Konstytucji Federalnej. Zgodnie z tymi przepisami każdy ma prawo w postępowaniu przed sądami i organami administracyjnymi do równego i sprawiedliwego traktowania, jak również rozpatrzenia jego sprawy w odpowiednim czasie. Strony mają prawo do wysłuchania przed sądem. Każdy, kto nie dysponuje niezbędnymi środkami, ma prawo do bezpłatnej pomocy prawnej, jeżeli jego roszczenie nie jest pozbawione szans powodzenia. Ma też prawo do bezpłatnego zastępstwa prawnego, jeżeli jest to konieczne. Każda osoba ma prawo do rozpoznania jej sporu prawnego przez sąd; federacja i kantony mogą w wyjątkowych przypadkach w drodze ustawy wyłączyć drogę sądową. Każdy, którego sprawa musi być rozpatrzona w postępowaniu sądowym, ma prawo do ustanowionego przez ustawę, właściwego, niezawisłego i bezstronnego sądu. Sądy wyjątkowe są zabronione. Każdy, przeciwko komu zostanie wniesione powództwo cywilne, ma prawo do tego, aby sprawa została rozpatrzona przez sąd właściwy dla miejsca jego zamieszkania. Ustawa może przewidzieć inną właściwość

sądu. Rozprawa sądowa i ogłoszenie wyroku odbywa się publicznie. Ustawa może przewidzieć wyjątki.

Równocześnie przydział określonych składów orzekających do konkretnych spraw budzi żywe zainteresowanie społeczne i bywa niejednokrotnie przedmiotem nadużyć. Były one szczególnie widoczne w sprawie pracownik Urzędu do spraw Społecznych, które za swoje zachowanie oskarżono o naruszenie tajemnicy służbowej. Przykład takiej sprawy stanowi również postępowanie, w którym zajmowano się przelotami samolotów mających lądować w Zurychu. Podobne zainteresowanie często dotyczy spraw rozpoznawanych przez SF, w których zmieniane są orzeczenia Federalnego Sądu Administracyjnego.

Założenie o obowiązywaniu prawa do ustawowego sędziego wymaga przestrzegania zasady wyznaczania w sposób generalny i abstrakcyjny sędziów, co ma się odbywać niejako z góry. Pomimo głosów doktryny szwajcarski SF przyjmuje, że przepisy określające sposób obsady składu orzekającego nie muszą być ustanawiane w randze ustawy²⁰¹. Już we wcześniejszym swoim orzecznictwie SF jednoznacznie odrzucał postulat określenia i wprowadzenia abstrakcyjnych reguł pozwalających kształtować składy sędziowskie z równoczesnym odrzuceniem lub co najmniej minimalizacją uznania przewodniczącego lub prezesa sądu²⁰².

Postulaty odbiegające od stanowiska SF uwzględniono częściowo przy wprowadzeniu w życie tzw. całkowitej reformy federalnego wymiaru sprawiedliwości.

²⁰¹ W uzasadnieniu orzeczenia czytamy, że „Art. 30 Abs. 1 BV verleihet dem Rechtsuchenden einen Anspruch auf ein gesetzmässiges, d.h. in einem formellen Gesetz vorgesehenes Gericht und verbietet ausdrücklich Ausnahmegerichte (vgl. BGE 129 V 335 E. 3.2 S. 340; 125 V 499 E. 2a S. 501). Es soll damit verhindert werden, dass Gerichte eigens für die Beurteilung einer Angelegenheit gebildet werden. Die Rechtsprechung soll aber auch nicht durch eine gezielte Auswahl der Richter im Einzelfall beeinflusst werden können (vgl. Regina Kiener, *Richterliche Unabhängigkeit*, 2001, S. 310). Soweit das massgebliche Verfahrensrecht keine oder nur lückenhafte Regeln zur Besetzung des Spruchkörpers enthält, obliegt es dem Vorsitzenden, die Richterbank im Einzelfall nach objektiven Kriterien zu besetzen und das ihm dabei zustehende Ermessen pflichtgemäss auszuüben. Jede Besetzung, die sich nicht mit sachlichen Gründen rechtfertigen lässt, verletzt die Garantie des gesetzmässigen Richters gemäss Art. 30 Abs. 1 BV. So liegt etwa ein Verstoß gegen diese Verfassungsnorm vor, wenn ein Gericht mit Rücksicht auf die an einem bestimmten Prozess beteiligten Personen in einer von der sonst üblichen Praxis abweichenden Weise besetzt wird (BGE 105 Ia 172 E. 5b S. 179 f.; Kiener, a.a.O., S. 377 f., wo - noch weiter gehend - verlangt wird, dass die Zusammensetzung des Spruchkörpers im Voraus bestimmbar ist)”.
http://www.servat.unibe.ch/dfr/bger/060626_6P_102-2005.html

²⁰² Por. orzeczenie BG 3.10.1979, BGE 105 Ia 172, http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F105-IA-172%3Ade&lang=de&type=show_document

Wtedy to poglądy doktryny starano się wdrożyć do regulacji odnoszących się do postępowań przed SF i Federalnym Sądem Administracyjnym. Podkreślano wówczas te głosy przedstawicieli doktryny, które zwracały uwagę na konieczność odstąpienia od modelu, w którym poszczególnym osobom pozostawione jest swobodne uznanie i zastąpienia go unormowaniem regulaminowym, które wprowadzi generalne i abstrakcyjne kryteria pozwalające na określenie składu orzekającego²⁰³. Rząd Szwajcarii przystał na argumentację Komisji Ekspertów. W samym zaś uzasadnieniu nowej ustawy o SF, którą zamierzano wprowadzić wyłącznie kryterium przedmiotowe jako jedyne dopuszczalne kryterium podziału spraw między izby SF, przeczytać można, że art. 30 ust. 1 Konstytucji Konfederacji wymaga generalnej i abstrakcyjnej regulacji kryteriów podziału spraw nie tylko pomiędzy wydziały SF, ale też poszczególnych sędziów.

Przepis art. 22 ustawy o SF wprowadza kryterium przedmiotowe, które ma stanowić podstawę dla podziału czynności (spraw) pomiędzy wydziały, składy orzecznicze oraz zatrudnienia sędziów nieetatowych. Wykonanie art. 22 powierzono samemu SF, który uczynić ma to w drodze odpowiednich postanowień Regulaminu²⁰⁴.

Wewnętrzna organizacja SF została przedstawiona w poprzedniej części niniejszej informacji. Omówiona właściwość każdego z nich jednoznacznie wskazuje na posłużenie się kryterium przedmiotowym. W razie złożoności spraw o właściwości wydziału decyduje punkt ciężkości danej sprawy. Od określonego w Regulaminie podziału czynności można odstąpić w pojedynczych przypadkach, mając na uwadze naturę sprawy i jej powiązanie z innymi sprawami. W takich przypadkach porozumiewają się przewodniczący wydziałów, do właściwości których sprawa może

²⁰³ Geschäftsverteilungsfragen stellen sich beim Bundesgericht in mehrerer Hinsicht: Zunächst sind die eingehenden Fälle den verschiedenen Abteilungen zuzuweisen. Sodann sind innerhalb der zuständigen Abteilung die Richter zu bestimmen, die an der Entscheidung des Falles mitwirken (Bildung des Spruchkörpers). Unter ihnen ist der Instruktionsrichter, der eine gewichtige Funktion wahrnimmt, zu bezeichnen. Allenfalls sind Ersatzrichter beizuziehen. Die Geschäftsverteilung kann wegen der Gefahr von Manipulationen nicht ins freie Ermessen einzelner Amtsträger gestellt werden. Soweit möglich, ist sie im Reglement, also durch generell-abstrakte Vorschriften, festzusetzen bzw. es sind die Kriterien festzulegen, nach denen sie vorzunehmen ist. Artikel 22 EBGG macht - anders als Artikel 14 des geltenden OG - deutlich, dass sich das Reglement namentlich auch zur Bildung der Spruchkörper und zum Einsatz der Ersatzrichter zu äussern hat. <https://www.bj.admin.ch/dam/data/bj/staat/gesetzgebung/archiv/bundesrechtspflege/vn-ber-d.pdf>

²⁰⁴ Das Bundesgericht regelt die Verteilung der Geschäfte auf die Abteilungen nach Rechtsgebieten, die Bildung der Spruchkörper sowie den Einsatz der nebenamtlichen Richter und Richterinnen durch Reglement.

należać. W razie rozbieżności zdań obu przewodniczących głos rozstrzygający należy do Prezesa SF.

Zgodnie z art. 20 ustawy o SF wydziały orzekają co do zasady w składzie 3 sędziów. W sprawach pytań prawnych o istotnym znaczeniu lub na wniosek jednego sędziego orzeczenia wydawane są w składach 5-osobowych, jednak wyjątkiem są skargi na rozstrzygnięcia kantonalnych urzędów nadzoru w sprawach o dochodzenie należności i upadłościowych. W składach 5-osobowych rozpoznawane są poza tym skargi (środki odwoławcze) w przedmiocie wymagających referendum rozporządzeń kantonalnych oraz kantonalnych decyzji o dopuszczalności w zakresie zainicjowania lub konieczności przeprowadzenia referendum. Wyłączone z powyższego zakresu są skargi, które dotyczą spraw gmin lub innych jednostek organizacyjnych prawa kantonalnego.

Unormowania Regulaminu odnoszą się do przepisów art. 20 i art. 22 ustawy o SF. Składy orzecznicze tworzone są przez przewodniczących poszczególnych wydziałów. Uwzględnić przy tym należy, jak wskazuje przepis art. 40 Regulaminu, oprócz naczelných bezwzględnie wiążących zasad, poniższe kryteria i okoliczności:

- a) zapewnienie równowagi w obciążeniu pracy sędziów; należy przy tym wziąć obciążenie dodatkowe (np. udział w pracach Prezydium SF);
- b) język; przy tym o ile to tylko możliwe, język ojczysty sędziego sprawozdawcy powinien odpowiadać językowi postępowania;
- c) współdziałanie (wspólne orzekanie) przedstawicieli obu płci w tych przypadkach, w których natura przedmiotu sporu na to wskazuje;
- d) specyficzną wiedzę specjalistyczną w określonym obszarze;
- e) udział przy orzekaniu w sprawach o takim samym zakresie przedmiotowym;
- f) nieobecności, w szczególności chorobę, urlop itd.

Sprawy powiązane są rozpoznawane co do zasady w tych samych składach.

Jeżeli do składu orzekającego ma zostać wyznaczony sędzia wykonujący pracę w innym wydziale, to wyznaczenie takiego sędziego następuje przez przewodniczącego wydziału, który ma wydać wyrok, po wysłuchaniu tegoż sędziego i w porozumieniu z przewodniczącym wydziału, do którego należy dany sędzia.

Celem zapewnienia transparentności i kontroli w kształtowaniu składów orzeczniczych, korzystając z kompetencji wyrażonej w przepisie art. 13 ustawy o SF, nałożono na Komisję Administracyjną obowiązek przedłożenia Zgromadzeniu Ogólnemu rocznego sprawozdania z wykonania art. 40 Regulaminu, które przygotowane ma być w oparciu o dane z wydziałów. Sekretarz Generalny zbiera dane statystyczne, które mają ułatwić sprawozdawczość. Dane statystyczne są dostępne dla każdego sędziego etatowego. Przedkładane są one im do wiadomości kwartalnie w odniesieniu do wydziału, w którym orzekają.

W systemie sądowym Szwajcarii podjęto również działania zmierzające do skomputeryzowania trybu przydziału spraw sędziom. Najobszerniejsza informacja dotycząca tej testowej procedury systemu *CompCour* w SF zawarta została w rocznym sprawozdaniu z działalności za 2013 r.²⁰⁵ System zakładał półautomatyczny przydział spraw – automatyczność nie dotyczyła prezesa Wydziału i sędziego sprawozdawcy. Wybór pozostałych sędziów mógł odbywać się przy zastosowaniu wielu różnorodnych kryteriów, które należało wprowadzić jako wytyczne do przypisania osoby sędziego do konkretnej sprawy (specjalizacja, płeć, pilność sprawy, nieobecność sędziego, język sprawy). System dopuszczał możliwość wprowadzania zmian w wyznaczonym już składzie sędziowskim, ale ingerencja była możliwa w ściśle określonych przypadkach (nieobecność sędziego, wyłączenie sędziego). Każda zmiana była automatycznie rejestrowana w systemie. Niestety od 2014 r. sprawozdawczość w zakresie wprowadzenia przydziału spraw w oparciu o system informatyczny jest coraz mniejsza, a stan postępu prac trudny do oceny. Jak można przeczytać w jednym z raportów szwajcarskiej adwokatury z 2015 r. prace testowe wciąż trwają, choć wyniki kontroli działalności systemu nie są zadowalające – przyczyn niepowodzeń upatruje się w zbyt dużym zróżnicowaniu systemu sądownictwa na poziomie kantonów.

²⁰⁵ http://www.bger.ch/2013_d.pdf

XII. Sąd Kasacyjny Republiki Włoch

1. Wprowadzenie

Konstytucyjna regulacja dotycząca włoskiego wymiaru sprawiedliwości znajduje się w drugiej części Konstytucji Republiki Włoskiej z dnia 27 grudnia 1947 roku²⁰⁶. W tytule czwartym rozdział pierwszy odnosi się do organizacji wymiaru sprawiedliwości (art. 101-110), zaś rozdział drugi zawiera normy dotyczące wymiaru sprawiedliwości (art. 111-113). Ponadto, do wymiaru sprawiedliwości odnoszą się przepisy dotyczące statusu jednostki, w tym zwłaszcza art. 24 („Wszyscy mogą zwrócić się do sądu dla uzyskania ochrony własnych praw i uzasadnionych interesów...”), art. 25 („Nikt nie może być wyłączony spod właściwości sądu, któremu podlega z mocy prawa...”) i inne.

Istotne znaczenie dla organizacji wymiaru sprawiedliwości ma Dekret Prezydenta Republiki z 22 września 1989 r. o organizacji wymiaru sprawiedliwości²⁰⁷.

Trudno jednak przecenić znaczenie znowelizowanego przez art. 1 ustawy konstytucyjnej z 23 listopada 1999 r. Nr 2²⁰⁸ art. 111 Konstytucji. Zostały w nim sformułowane podstawowe zasady dotyczące wymiaru sprawiedliwości: zasada sprawiedliwego procesu regulowanego przez ustawę, zasada kontradiktoryjności procesu karnego, zasada uzasadnionego czasu trwania procesu, zakaz przesądzania o winie na podstawie wyjaśnień udzielonych przez tego, kto z własnego wyboru i dobrowolnie uchylił się od przesłuchania przez oskarżonego albo jego obrońcę, reguła uzasadniania wszelkich postanowień sądu oraz reguła dopuszczalności odwoływania się do Sądu Kasacyjnego w razie naruszenia ustawy podczas orzekania.

Sądy w Republice Włoskiej tworzą system organów autonomicznych i niezawisłych od innych władz. Na system ten składają się sądy powszechne oraz sądy

²⁰⁶ Tekst polski: Konstytucja Republiki Włoskiej, tłum. Z. Witkowski, Warszawa 2004; <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/wlochy.html>

²⁰⁷ Zob. Z. Witkowski, *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Republiki Włoskiej*, Tłumaczenie i wstęp, Z. Witkowski, Warszawa 2004, s. 34.

²⁰⁸ GU z 23 grudnia 1999 r., Nr 300.

administracyjne. Jak wynika z art. 101 „Sprawiedliwość jest wymierzana w imieniu ludu. Sędziowie podlegają jedynie ustawie”.

Włoski system sądownictwa opiera się na tradycji prawa cywilnego.

Należy odnotować, że organem konstytucyjnym jest Rada Najwyższa Sądownictwa (wł. *Il Consiglio Superiore della Magistratura*)²⁰⁹, która jest zasadniczym gwarantem pozycji ustrojowej wymiaru sprawiedliwości. Ustrojodawca poświęcił temu organowi stosunkowo sporo uwagi²¹⁰.

Rada nie jest organem sądowym – nie wydaje sentencji, lecz administracyjnym, zajmującym się zadaniami sądownictwa. Do jej zadań należy prowadzenie zatrudnienia sędziów (ogłaszanie konkursów i nominowanie członków komisji konkursowych), przydzielanie sędziom konkretnych okręgów wyborczych oraz nominowanie szefów jednostek organizacyjnych. Do kompetencji Rady należy też przyjmowanie zarządzeń dyscyplinarnych²¹¹.

Ustabilizowana i wysoka pozycja sędziów jest konieczna w celu zagwarantowania niezależności orzekania. Dlatego rząd nie ma innej możliwości, jak tylko w trybie przewidzianym w art. 107 konstytucji wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, przy czym decyzję w przedmiotowej sprawie wydaje Rada²¹².

Ministerstwo Sprawiedliwości wykonuje we włoskim wymiarze sprawiedliwości niejako rolę "służebną", niemniej jednak bardzo ważną. Zajmuje się ono organizacją, rozdysponowując środki finansowe i materialne zapewniające funkcjonowanie sądownictwa. Zajmuje się ono przygotowaniem zaplecza technicznego i personalnego (kancelarie i sekretariaty), a także funkcjonowaniem systemu penitencjarnego.

Rada Najwyższa Sądownictwa składa się z 33 członków, z których 3 w jej skład wchodzi z urzędu, są to: Prezydent Republiki, Pierwszy Prezes Sądu Kasacyjnego i Prokurator Generalny Sądu Kasacyjnego. Z 30 członków wybieralnych 20 jest

²⁰⁹ W literaturze także jako Naczelna Rada Sądownictwa.

²¹⁰ Por. V. Monetti, Sytuacja wymiaru sprawiedliwości we Włoszech, [w:] Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej i w krajach Partnerstwa Wschodniego, red. Ł. Piebiak, Warszawa 2012, s. 7-8.

²¹¹ Zob. Z. Witkowski, *System konstytucyjny Włoch*, Warszawa 2000, s. 85.

²¹² Por. V. Monetti, Sytuacja wymiaru sprawiedliwości..., s. 9-10.

wybijanych z wszystkich sądów powszechnych metodą proporcjonalną (jest to reprezentacja demokratyczna sędziów), 10 natomiast jest wybieranych przez parlament na posiedzeniu wspólnym spośród profesorów prawa i adwokatów z piętnastoletnią praktyką. Kadencja organu trwa cztery lata²¹³.

W Republice Włoskiej obok sądów powszechnych działają sądy administracyjne, które – zgodnie z art. 103 ustawy zasadniczej – rozpoznają spory dotyczące administracji publicznej odnoszące się do uzasadnionych interesów oraz praw podmiotowych osób podległych tej administracji.

Cechą charakterystyczną włoskiego wymiaru sprawiedliwości *in specie* oraz systemu rządów *in genere*, jest ściśle powiązanie prokuratury z sądownictwem i zaliczanie prokuratury do wymiaru sprawiedliwości. Wyraża się to m.in. w istnieniu urzędów prokuratorskich, prowadzących lub nadzorujących czynności dochodzeniowe albo śledcze, przy każdym sądzie karnym oraz w tym, że na szczycie hierarchii prokuratorskiej stoi Pierwszy Prokurator przy Sądzie Kasacyjnym²¹⁴.

We Włoszech funkcje sędziego oraz prokuratora sprawują funkcjonariusze wymiaru sprawiedliwości (wł. *magistrato*). Funkcję administracyjną pełni Ministerstwo Sprawiedliwości.

W ramach głównych trybunałów funkcjonują również wyspecjalizowane wydziały. Sądy ławnicze (wł. *Corti d'assise*) orzekają w składzie dwóch sędziów zawodowych i sześciu ławników. Ławnicy są wybierani spośród obywateli i pełnią służbę przez krótki okres, a ich zadaniem jest współpracowanie z wymiarem sprawiedliwości i reprezentowanie różnych grup społecznych. Sądy te orzekają w sprawach o ciężkie przestępstwa (zabójstwa, poważne przypadki napaści itp.)²¹⁵.

²¹³ Por. La Corte di Cassazione, (...)_rep/magist-4.htm. Dostęp do wszystkich stron internetowych wykorzystanych w niniejszym opracowaniu w dniach 8-12.08.2017 r.

²¹⁴ Zob. Dekret Prezydenta Republiki z 22 września 1989 r. Por. Z. Witkowski, *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Republiki Włoskiej*, tłum. Z. Witkowski, Warszawa 2004, s. 36.

²¹⁵ https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-it-pl.do?member=1.

2. Pozycja Sądu Kasacyjnego

Sąd Kasacyjny (wł. *Corte di cassazione*) – posiada właściwość ogólną i jest sądem najwyższej instancji. Sąd Kasacyjny rozpoznaje odwołania od orzeczeń sądów apelacyjnych zarówno w materii karnej, jak i cywilnej. Jest więc sądem trzeciej instancji. Przesłanką odwołania może być jedynie naruszenie prawa materialnego, bądź procesowego. Sąd Kasacyjny nie posiada kompetencji do ponownego rozpoznawania sprawy co do faktów. Wiążą go w tym zakresie ustalenia sądów niższej instancji. Rekonstrukcja faktów dokonana przez sąd apelacyjny jest ostateczna i nie podlega modyfikacjom. Sąd Kasacyjny może zweryfikować jedynie poprawność wykładni przepisów przyjętych przez sąd niższej instancji²¹⁶.

W przypadku stwierdzenia naruszenia prawa materialnego bądź procesowego Sąd kasacyjny uchyla zaskarżony wyrok. Następnie odsyła go do ponownego rozpoznania. Decyzja sądu co do sposobu interpretacji przepisów prawnych wiąże tylko strony procesu i sąd tylko i wyłącznie w tej konkretnej sprawie. Wszystkie inne składy sądzące rozpoznające sprawy analogiczne, mogą przyjąć wykładnię odmienną. Należy jednak pamiętać, że w przypadku odwołania i kolejnej kasacji jest wysoce prawdopodobne, że sąd kasacyjny taką wykładnię odrzuci, a wyrok zostanie uchylony.

Możliwa jest jednakże sytuacja, że Sąd Kasacyjny odstępuje od utrwalonego w orzecznictwie sposobu interpretacji przepisów. Dzieje się tak dlatego, że wraz z upływem czasu zmieniają się także idee społeczne, a wraz z nimi sposoby pojmowania zadań i rozumienia norm prawnych.

Siedziba Sądu Kasacyjnego znajduje się w Palazzo di Giustizia w Rzymie.

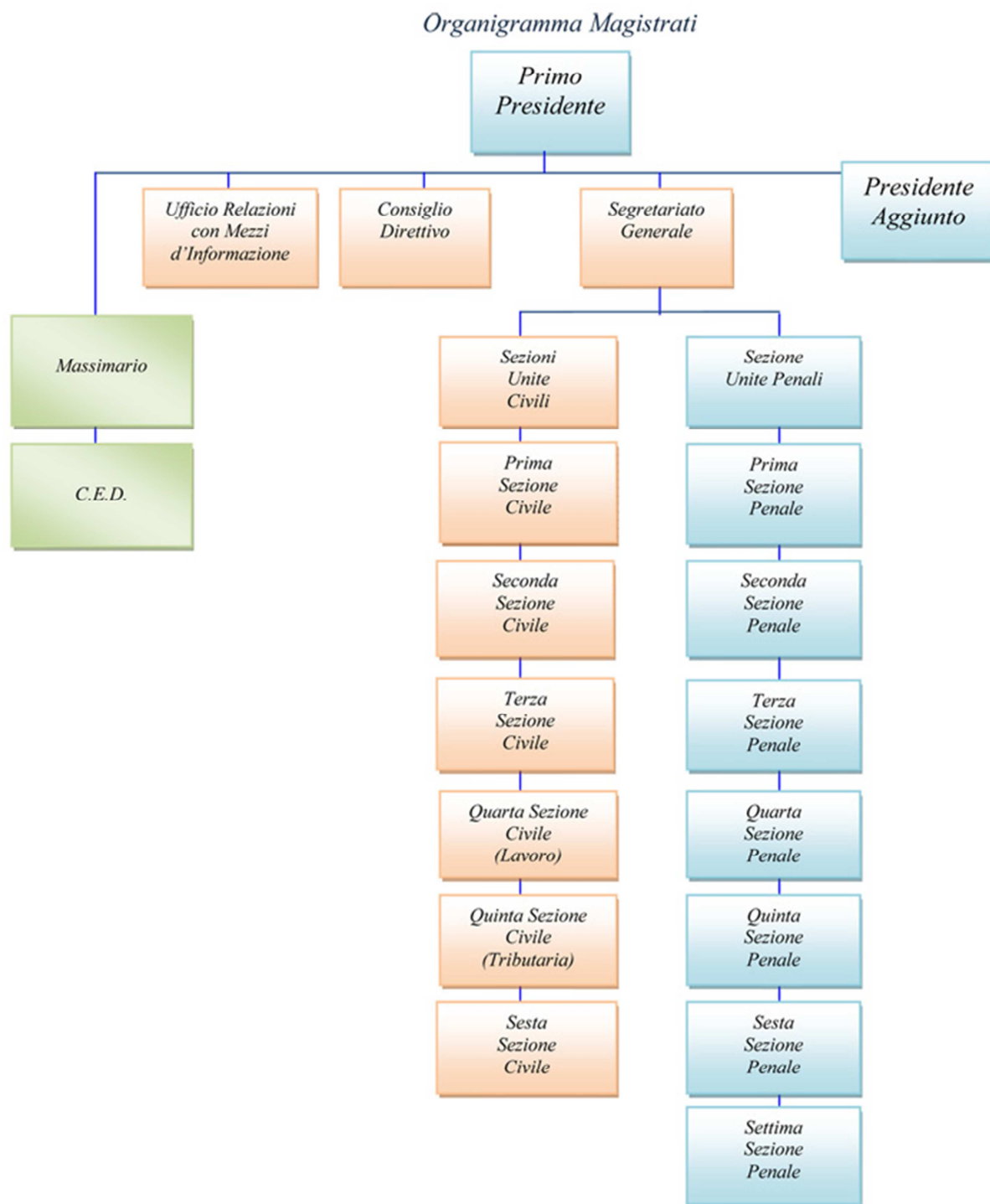
²¹⁶ Zob. http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/funzioni_corte.page.

3. Struktura Sądu Kasacyjnego

3.1. Uwaga wstępna

W Republice Włoskiej sądem najwyższym jest Sąd Kasacyjny. W jego strukturze organizacyjnej można wyróżnić dwa zasadnicze elementy. Pierwszy to organizacja jurysdykcyjna (wł. *Organizzazione dell'attività giurisdizionale*), drugi natomiast to organizacja administracji (wł. *Organizzazione dell'attività amministrativa*).

3.2. Organizzazione giurisdizionale (wł. Organizzazione dell'attività giurisdizionale)

Schemat nr 1 Organizzazione giurisdizionale. Źródło http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/organizzazione_della_corte.page

3.2.1. Primo Presidente

Nie udało się pozyskać materiałów na ten temat.

3.2.2. Sekretariat Generalny

Skład Sekretariatu Generalnego (wł. *Segretariato Generale*) Sądu Kasacyjnego to pięć osób, wśród których są: Sekretarz Generalny, Sekretarz Generalny dodatkowy i do trzech zastępców sekretarzy, jak również różne jednostki administracyjne o charakterze wspierającym. Sekretariat tworzy centrum koordynacji organizacji i zapewnia ciągłe wsparcie Pierwszego Prezesa w zakresie jego zadań²¹⁷.

W jego skład wchodzi urzędnicy, wydziały cywilne i karne, jak również inne organy pomocnicze lub tworzące strukturę Sądu (Centrum Przetwarzania Danych, Komisja administracyjna, Urząd zajmujący się streszczaniem wyroków, Komisja zajmująca się statystyką, Urząd zajmujący się innowacjami, Urząd ds. stosunków międzynarodowych, Urząd ds. publikacji, Urząd centralny ds. referendum, itd. – wł. *Centro Elaborazioni Dati, Commissione di manutenzione, Ufficio del Massimario e del ruolo, Commissione flussi, Ufficio dei formatori decentrati, Ufficio Innovazione cassazione, Ufficio per le Relazioni internazionali, Ufficio stampa, Ufficio Centrale per il referendum*) w zakresie dotyczącym problemów organizacyjnych sądownictwa i Sądu w swojej złożoności²¹⁸.

Sekretarz ma określone funkcje zewnętrzne, tj. jest osobą ds. kontaktu Sądu z innymi instytucjami. Uczestniczy w stołach tematycznych otwartych za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości i innych ministerstw oraz stanowi wsparcie dla Pierwszego Prezesa w dostarczaniu informacji i danych za pośrednictwem właściwych Komisji Najwyższej Rady Sądownictwa (wł. *Consiglio Superiore della Magistratura* – C.S.M.) i różnych stanowisk Ministerstwa Sprawiedliwości i innych ministerstw oraz innych organów władzy. Jego stanowisko łączy aktywność „Rady

²¹⁷ <http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/segretariato.page>.

²¹⁸ Ibidem.

Dyrektorów/Zarządzającej” Sądu (wł. *Consiglio direttivo della Corte*) oraz Pierwszego Prezesa, który jej przewodniczy²¹⁹.

Sekretariat analizuje codzienną pocztę, dostarczając informacje będące w zainteresowaniu sądu pochodzące z różnych sektorów, działając niejako na rozdrożu różnych inicjatyw wynikających z działalności Pierwszego Prezesa i różnych urzędów. Weryfikuje właściwość wniosków pod kątem zadań Sądu, także pod kątem dalszych ewentualnych wyjaśnień albo odpowiedzi lub dalszych analiz dotyczących postępowania sądowego zgodnie ze wskazówkami Pierwszego Prezesa. Zarządza odpowiedziami dotyczącymi interpelacji parlamentarnych jak również pytań Najwyższej Rady Sądownictwa albo Ministerstwa Sprawiedliwości²²⁰.

Ponadto Sekretariat zbiera, w trybie ciągłego monitoringu, dane statystyczne, które pochodzą z różnych wydziałów cywilnych i karnych. Utrzymuje bieżące kontakty pomiędzy Prokuratorem Generalnym (wł. *la Procura generale*), jak również Radą Narodową Sądową (wł. *il Consiglio Nazionale Forense*), także w celu udzielania dyspozycji i otrzymywania bieżącej wiedzy w zakresie treści protokołów podpisywanych przez te organy²²¹.

W szczególności, urzędnicy Sekretariatu współpracują z Pierwszym Prezesem, między innymi w zakresie ewentualnych zmian wymaganych w sekcjach cywilnej i karnej, wynikających z dekretów (wdrażających je), podejmują czynności w celu wykonania procedur dotyczących obejmowania w wydziałach karnych i cywilnych nowych miejsc pracy przez prezydentów tych sekcji, i nowych doradców wskazanych przez CSM Sądowi, dbają o przygotowanie uroczystości inauguracyjnych, zarządzają kalendarzem dni wolnych²²².

Do Sekretariatu Generalnego zgłaszają się praktykanci odbywający praktykę w rozumieniu art. 73 del d.l. n. 69/2013, jak również staże na podstawie odpowiednich umów zawartych ze szkołami przygotowującymi do zawodu oraz uniwersytetami. Sekretariat Generalny utrzymuje bieżące kontakty pomiędzy Sądem

²¹⁹ <http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/segretariato.page>.

²²⁰ Ibidem.

²²¹ Ibidem.

²²² Ibidem.

Kasacyjnym i innymi Sądami Wyższymi oraz instytucjami sądowymi UE, uczestnicząc i organizując także odpowiednie spotkania międzynarodowe, w porozumieniu z Komendantem Generalnym GdF (wł. *il Comando generale della G.d.F.*) i Prezydentem tytularnym V Sekcji Cywilnej (wł. *il Presidente titolare della V' Sezione civile*), koordynuje działania pomiędzy Pierwszą Prezydencją a komórką przynależącą do GdF, utworzoną w ramach Sekcji podatkowej, w celu usprawnień informatycznych dotyczących spraw zawisłych i jeszcze nie zakończonych²²³.

Sekretariat uczestniczy, za pośrednictwem swojego reprezentanta, który zajmuje stanowisko sekretarza, w spotkaniach Pierwszego Prezesa i Prezesów sekcji cywilnych oraz karnych, w Konferencji Prezesów (wł. *Conferenza dei Presidenti*) mającej na celu wskazywanie kandydatów na urzędników Sekcji połączonych i innych spotkań wyznaczonych przez Pierwszego Prezydenta. Omawiany organ dba o procedurę wyboru sędziów Sądu Kasacyjnego w ramach Sądu Konstytucyjnego, jak również w obszarze innych podmiotów uczestniczących (wybory CSM oraz Rady Dyrektorów/Zarządzającej (wł. *Consiglio direttivo*)²²⁴.

Wreszcie, Sekretariat, pomimo zaangażowania w różne sprawy, stanowi wsparcie innych struktur, nakierowane na wdrożenie różnych rozwiązań mających usprawniać organizację i działanie wewnętrzne i zewnętrzne Sądu Kasacyjnego²²⁵.

3.2.3. Rada Dyrektorów/Zarządzająca

Nie udało się pozyskać materiałów na ten temat.

3.2.4. Przestrzeń cywilna (wł. Area civile)

We włoskim Sądzie Kasacyjnym jest sześć wydziałów cywilnych (wł. *Le Sezioni civili*), pierwsze trzy zostały utworzone w 1923 r. Na mocy art. 19 ustawy z dnia 11 sierpnia 1973 r.²²⁶ dołączono czwarty wydział – ds. pracy. Na mocy dekretu z 19

²²³ <http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/segretariato.page>

²²⁴ Ibidem.

²²⁵ Ibidem.

²²⁶ Ustawa Nr 533.

czerwca 1999 r.²²⁷, został utworzony Wydział podatkowy i piąty Wydział cywilny, jako konsekwencja wprowadzenia kasacji od decyzji wydanych przez Komisje podatkowe regionalne. Szósty Wydział Cywilny, zwany także wydziałem „filtrem” (wł. *filtro*), został wprowadzony na mocy ustawy z 18 czerwca 2009 r.²²⁸.

Wydziały proste (zwykłe – wł. *Le Sezioni semplici*) są łączone w Wydziały połączone cywilne (wł. *Sezioni unite civili*), które mają za zadanie usuwać rozbieżności orzecznicze powstałe w wyniku działalności Wydziałów zwykłych, jak również mają za zadanie rozstrzygać zagadnienia o wadze najwyższej i o najwyższym znaczeniu. To im zostało powierzone rozstrzyganie sporów dotyczących procedury jak również sporów o właściwość, jak również decyzji dotyczące odwołań od postanowień dotyczących sankcji dyscyplinarnych urzędników nakładanych przez Consiglio Superiore della Magistratura i na adwokatów ze strony Rady Narodowej Sądowniczej. Połączone Wydziały cywilne decydują także w sprawach odwołań od Wyższego Trybunału ds Wód Publicznych²²⁹.

Skład sędziowski kolegium sędziowskiego to pięciu urzędników/sędziów dla Wydziałów zwykłych i dziewięciu dla Wydziałów połączonych²³⁰.

3.2.5. Przestrzeń karna (wł. Area Penale)

W Sądzie Kasacyjnym jest obecnie siedem wydziałów karnych. Pierwszy i drugi zostały utworzone w 1888 r., trzeci w 1923, czwarty i piąty na mocy Dekretu Prezydenta Republiki z dnia 28 lutego 1958 r., a piąty i szósty na mocy Dekretu Prezydenta Republiki dnia 30 lipca 1966 r.²³¹ Siódmy wydział został utworzony na mocy Dekretu Pierwszego Prezydenta noszącego datę 2 kwietnia 2001 r., w oparciu o art. 6 ustawy z dnia 26 marca 2001 r.²³², zatytułowanego „Regulacje prawne w materii ochrony bezpieczeństwa obywateli”. Podstawa ta, w rzeczywistości, poprzez

²²⁷ Dekret z dnia 19 czerwca 1999 r., Nr 61.

²²⁸ Ustawa z dnia 18 czerwca 2009 r., nr 69.

²²⁹ http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/area_civile.page.

²³⁰ Ibidem.

²³¹ Na stronie Sądu Kasacyjnego jest nieścisłość dotycząca Wydziału Piątego – zostały wskazane dwie podstawy prawne i dwie daty jego utworzenia.

²³² Ustawa z dnia 26 marca 2001 r., Nr 128.

zmiany w art. 610 i 611 kodeksu postępowania karnego i wprowadzenie art. 169-bis do regulacji dostosowujących kodeks postępowania karnego przewidziała utworzenie dodatkowego Wydziału zajmującego się sprawami odwołań, dla których Prezes Sądu Kasacyjnego wyda orzeczenie o niedopuszczalności²³³.

Wydziały zwykłe są łączone w Wydziały połączone karne (wł. *Sezioni unite penali*), które mają za zadanie usuwać rozbieżności orzecznicze powstałe w wyniku działalności Wydziałów zwykłych, jak również mają za zadanie rozstrzygać zagadnienia o wadze najwyższej I o najwyższym znaczeniu (jak cywilne).

Skład kolegium sędziowskiego w wydziałach karnych jest tożsamy jak w wydziałach cywilnych, tzn. pięciu urzędników/sędziów dla Wydziałów zwykłych I dziewięciu dla Wydziałów połączonych.

3.2.6. Massimario

Podstawowym zadaniem Urzędu Massimario (brak właściwego polskiego odpowiednika nazwy, np. Biuro Orzecznictwa i Studiów w polskim TK – wł. *dell'Ufficio del massimario*) jest bieżąca analiza orzecznictwa dotyczącego właściwości, prowadzona w celu stworzenia informacji praktycznej i przejrzystej (w ramach i na zewnątrz Sądu Kasacyjnego), koniecznej do lepszego wykonywania swojej funkcji przez Sąd, tj. wydawania spójnych orzeczeń²³⁴.

Urząd wykonuje swoje zadania w następujących obszarach:

- lektura, wybór oraz przygotowywanie sentencji rozstrzygnięć cywilnych i karnych,
- przygotowywanie, mając na celu zapewnienie spójności, zwiezłych notatek, tylko w odniesieniu do orzeczeń o szczególnym znaczeniu i ważności w celu publikacji w dziale „nowości”, w oparciu o wskazówki zawarte w dekrete prezydenckim z 2004 r., tworzącym ten serwis,

²³³ http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/area_penale.page.

²³⁴ <http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/massimario.page>.

- sygnalizacja rozbieżności zarówno w orzecznictwie jak również prawodawstwie,
- przygotowywanie sprawozdań dla spraw przydzielonych Wydziałom połączonym w celu wskazywania argumentacji zawartych w aktach sprawy – ważnych dla rozstrzygnięcia sprawy,
- przygotowanie syntetycznego zestawienia w celach informacyjnych dotyczącego spraw oddalonych przez Wydziały połączone,
- redakcja kart i informacji na żądanie prezesów/prezydentów tytularnych, dla odwołań w sprawach o szczególnym znaczeniu przydzielonych Wydziałom zwykłym²³⁵.

3.2.7. Centrum Elektroniczne Dokumentacji

Centrum Elektroniczne Dokumentacji (wł. *Il Centro Elettronico di Documentazione* - C.E.D.) tworzy, w ramach Sądu Konstytucyjnego, strukturę autonomiczną, bezpośrednio podległą Pierwszemu Prezesowi²³⁶.

Zadania Centrum polegają na:

- dostarczaniu wszystkim urzędnikom włoskim (wł. *magistrato* to sędziowie śledczy – czyli oskarżyciele w sprawie i sędziowie sprawozdawcy), w szczególności tym zatrudnionym w ramach Sądu Kasacyjnego, urzędnikom europejskim, jeżeli jakiś danych zażądataj i podmiotom, które mają abonament (adwokaci, instytucje publiczne i prywatne, takiej jak ministerstwa oraz uniwersytety, etc.) usług informatycznych zawierających wyroki oraz aktualne akty prawne,
- dostarczaniu do administracji i urzędników Sądu usług ułatwiających obsługę informatyczną procesu (zarówno cywilne i karne) od momentu wpływu sprawy do sądu do publikacji orzeczenia i zwrotu akt sprawy do sądu²³⁷.

²³⁵ <http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/massimario.page>.

²³⁶ <http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/ced.page>.

W szczególności sprawy, którymi zajmuje się Centrum Elektroniczne Dokumentacji, to:

- informatyka sądowa czyli koordynacja aktywności i inicjatyw, weryfikacja funkcjonalności oprogramowania, kontrola rozwoju naukowego,
- informatyka sądowa: utrzymywanie, wyszukiwanie i rozpowszechnianie danych dotyczących sądów – w obrębie krajowym i zagranicznym²³⁸,
- wdrażanie programów informatycznych mających na celu ułatwienie obsługi informatycznej Sądu, współpraca z pracownikami sądu, dostarczanie hardware i software, analiza rynku, utrzymanie i wdrażanie programów wspomagających usługi administracyjne Sądu, przyznawanie dotacji informatycznych urzędnikom sądowym i jednostkom, pomoc w obsłudze laptopów, organizacja kursów i szkoleń,
- koordynacja usług informatycznych w zakresie tezowania wyroków przez dell'Ufficio del massimario,
- czynności w zakresie zmian plików – rozszerzenia informatyczne – aktualne i archiwalne, w celu dostosowania do wymogów ItalgireWeb,
- zarządzanie archiwum postępowań cywilnych i karnych, wraz z dostępem przez adwokatów przez smartcard,
- współpraca z komisją Consiglio direttivo Sądu Kasacyjnego,
- współpraca w ramach realizacji projektu, o którym mowa w DL z 22 grudnia 2008 nr 206 o utworzeniu banku publicznych bezpłatnych danych dotyczących obowiązujących aktów prawnych²³⁹.

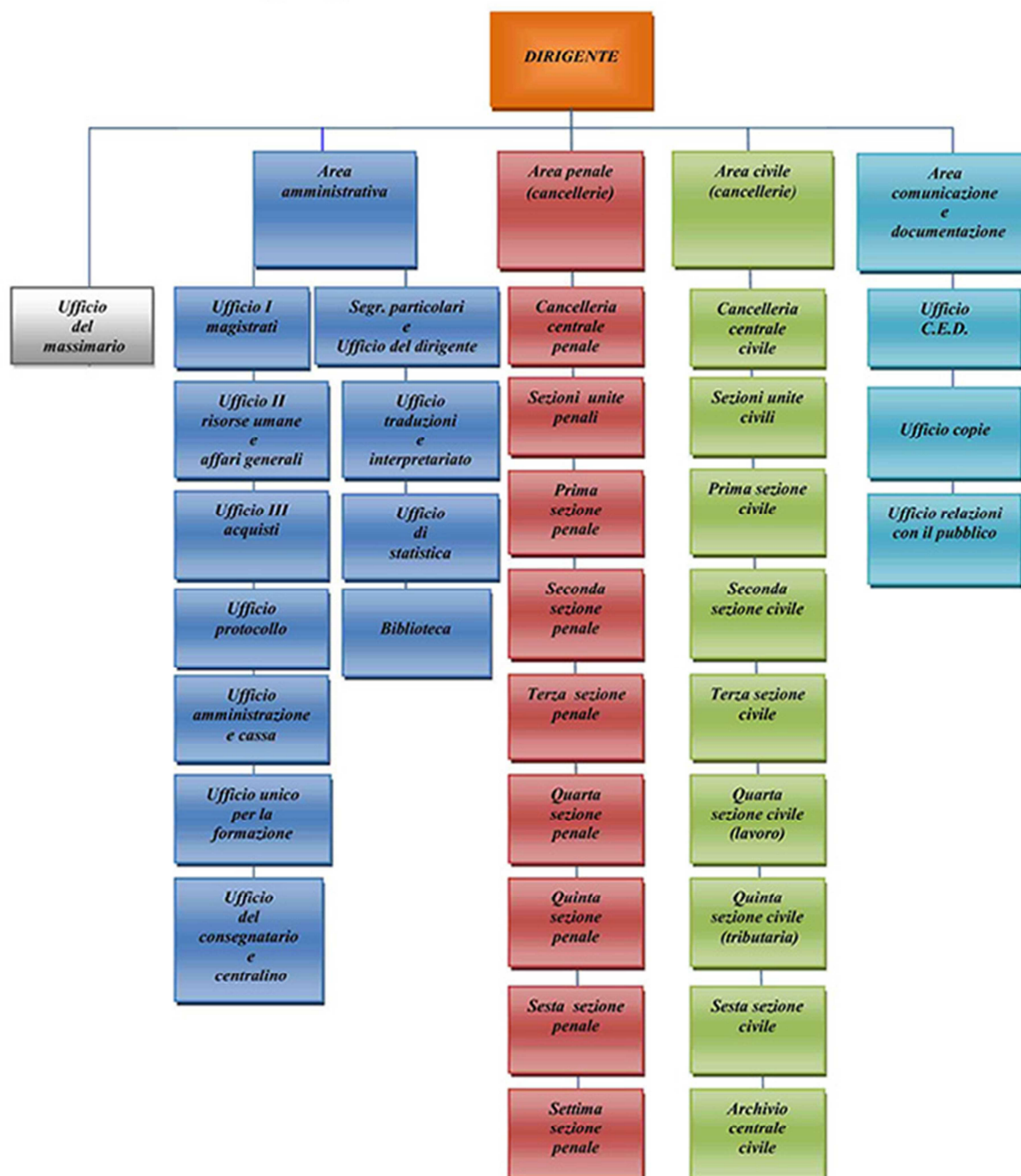
²³⁷ Ibidem.

²³⁸ D.P.R. n. 322/1981 e D.M. 7.2.2006.

²³⁹ <http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/ced.page>.

3.3. Organizacja administracyjna (wł. Organizzazione dell'attività amministrativa)

Corte Suprema di Cassazione Organigramma 2017 - Amministrativi

Schemat nr 2. Organizacja administracyjna. Źródło http://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/it/organizzazione_amministrativa.page

4. Podsumowanie

Model włoskiego wymiaru sprawiedliwości wpisuje się w europejską tradycję podziału władzy i praworządności. Współczesne zasady wyznaczające pozycję władzy sądowniczej i włoskiego Sądu Kasacyjnego zostały ukształtowane w wyniku procesu, który rozpoczął się po II Wojnie Światowej uchwaleniem Konstytucji Republiki Włoskiej. Poza przepisami konstytucyjnymi, fundamentalne znaczenie dla określenia pozycji prawnej i struktury Sądu Kasacyjnego posiada Dekret Prezydenta Republiki z 22 września 1989 r. o organizacji wymiaru sprawiedliwości.

Struktura Sądu Kasacyjnego, w którym wyraźnie wyodrębniono dwie przestrzenie, tzn. jurysdykcyjną i administracyjną, jest stosunkowo zbliżona do rozwiązań przyjętych przez polskiego ustawodawcę. Cechą charakterystyczną pozycji i struktury Sądu Kasacyjnego jest rozbudowana struktura cywilna i karna. To zdecydowanie odróżnia włoski sąd najwyższy od polskiego. Wyjaśnieniem takiego rozwiązania jest powierzenie spraw zagwarantowanych polskiemu Sądowi Najwyższemu innym organom, a zwłaszcza Radzie Stanu, Trybunałowi Obrachunkowemu, Trybunałowi Konstytucyjnemu i trybunałom wojskowym.

W komentarzach dotyczących funkcjonowania włoskiego wymiaru sprawiedliwości zwraca się uwagę w ostatnich latach na próby politycznego oddziaływania na model prawny w celu realizacji określonych celów politycznych a nie prawnych²⁴⁰.

²⁴⁰ Por. V. Monetti, Sytuacja wymiaru sprawiedliwości..., s. 11.

XIII. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych

1. Ogólna charakterystyka sądownictwa w Stanach Zjednoczonych

Stany Zjednoczone są państwem federalnym, a istotnym elementem federalizmu amerykańskiego jest funkcjonowanie paralelnych sądów – federalnych i stanowych. Konstytucja z 1787 r. w Art. III²⁴¹ wyraźnie wymienia jedynie Sąd Najwyższy, pozostawiając Kongresowi prawo do uregulowania struktury sądownictwa federalnego poniżej tego sądu²⁴². Oprócz tego, na poziomie federalnym w USA funkcjonują też inne sądy²⁴³, które zajmują się jedynie określonymi zagadnieniami – powierzonymi im przez Kongres w drodze ustawy. Uważa się, że nie sprawują one *sensu stricto* władzy sądowniczej Stanów Zjednoczonych w rozumieniu Artykułu III Konstytucji, łączą bowiem kompetencje sądownicze, *quasi*-prawodawcze i *quasi*-administracyjne, a sędziowie tych sądów nie cieszą się takimi gwarancjami niezawisłości jak ci, którzy zasiadają w sądach wymienionych wcześniej²⁴⁴.

Konstytucja federalna pomija to, że każdy z 50 stanów²⁴⁵ ma pełną autonomię w tworzeniu własnej struktury sądownictwa²⁴⁶, powoływania²⁴⁷ i odwoływania²⁴⁸

²⁴¹ https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm

²⁴² Obecnie są to sądy dystryktowe (jako sądy procesowe) i sądy apelacyjne (rozpoznające odwołania od wyroków sądów procesowych).

²⁴³ Chodzi tu np. o sądy upadłościowe, sądy imigracyjne, Sąd Podatkowy czy Sąd Apelacyjny ds. Roszczeń Weteranów. Do tego dochodzi też cała struktura sądownictwa wojskowego.

²⁴⁴ W większości są wybierani na określony czas, mogą też zostać wcześniej usunięci z urzędu przez Prezydenta. Ponadto nie cieszą się takimi samymi gwarancjami jeżeli chodzi o wynagrodzenie czy możliwość ich delegowania.

²⁴⁵ Powszechnie przyjęta w Polsce logika tłumaczenia terminu „state” jako „stan” gubi podstawową cechę federalizmu amerykańskiego tj. to, że w ramach USA funkcjonuje tak właściwie 50 suwerennych względem siebie państw, które przekazały jedynie niektóre kompetencje organom federalnym.

²⁴⁶ Struktura sądownictwa każdego stanu bazuje na co najmniej dwóch instancjach, tj. sądach procesowych (rozpoznających w I instancji sprawy cywilne oraz karne) oraz stanowym sądzie najwyższym. W zdecydowanej większości stanów, na wzór federalny, funkcjonuje jeszcze ogniwo pośrednie tj. sądy rozpoznające apelacje od wyroków sądów procesowych.

²⁴⁷ Sędziowie stanowych sądów najwyższych wybierani są albo w wyborach powszechnych (ponad 20 stanów), albo przez parlament, albo przez gubernatora za zgodą parlamentu, albo też w ramach tzw. planu merytorycznego (selekcji kandydatów dokonuje bezpartyjna kilkunastoosobowa komisja, która przedkłada gubernatorowi listę kandydatów z najwyższymi kwalifikacjami).

²⁴⁸ W zależności od stanu, sędziowie stanowych sądów najwyższych mogą być odwołani w procedurze stanowego impeachmentu, przez gubernatora działającego na wniosek parlamentu

sędziów oraz określania ich liczby²⁴⁹ i długości kadencji²⁵⁰, jak również wyznaczania zakresu kompetencji stanowego sądu najwyższego, jego siedziby²⁵¹ czy nawet określania jego nazwy²⁵². Trzeba mieć też na uwadze to, że w sprawach opartych o prawo konkretnego stanu, orzeczenia wydane przez stanowy sąd najwyższy, jak również dokonana przez ten sąd wykładnia stanowego prawa, uznawane są za wiążące dla sądów danego stanu oraz tych federalnych sądów dystryktowych i apelacyjnych, które rozstrzygając własne sprawy muszą zastosować stanowe prawo materialne²⁵³.

W kontekście sądownictwa stanowego należy dodać, że federalny Sąd Najwyższy, działając jako najwyższa instancja sądownicza w USA, może rozpoznać apelację od wyroku stanowego sądu najwyższego. Robi to jednak tylko wtedy, gdy w sprawie pojawiła się istotna dla systemu prawnego USA kwestia konstytucyjna i tylko wtedy, gdy sędziowie Sądu wyrażą chęć rozpoznania takiej sprawy.

(*legislative adress*), w drodze ogólnostanowego referendum (*recall election*) albo przez komisje dyscyplinarne.

²⁴⁹ W szesnastu stanach sąd najwyższy składa się z 5 sędziów, w dwudziestu dziewięciu – z 7, a w pięciu stanach – z 9 sędziów.

²⁵⁰ Tylko w czterech stanach sędziowie piastują swoją funkcję dożywotnio. W piętnastu stanach są wybierani na sześcioletnie kadencje, w jedenastu – na osiem lat, a w trzynastu – na dziesięć.

²⁵¹ W kilku stanach (np. w Maine czy Delaware) siedziba stanowego sądu najwyższego znajduje się poza stolicą stanu. Sąd może też mieć siedzibę w kilku miastach (tak jest np. na Alasce, czy w Tennessee).

²⁵² Gwoli przykładu – w Nowym Jorku czy Maryland najwyższą instancją sądowniczą jest "Court of Appeals".

²⁵³ Zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego USA w sprawie *Erie Railroad Co. v. Tompkins* z 1938 r.

2. Pozycja federalnego Sądu Najwyższego w systemie władzy w USA. Zakres kompetencji Sądu Najwyższego

Amerykańska Konstytucja z 1787 r. mocno akcentuje monteskiuszowski trójpodział władzy. Została ona rozdzielona między trzy gałęzie (ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą), przy czym każda z nich jest równorzędna i – co do zasady – niezależna od pozostałych. Jednocześnie każdy ośrodek władzy „zachodzi” w określonym zakresie na kompetencje dwóch pozostałych, uzyskując w ten sposób możliwość kontrolowania ich w określonych sytuacjach. W kontekście Sądu Najwyższego najważniejsze mechanizmy jakie posiadają Kongres oraz Prezydent względem Sądu to określanie liczby sędziów oraz jego właściwości apelacyjnej (wymagana jest tu forma ustawy), powoływanie konkretnych osób na wakujące stanowisko w Sądzie (wymagana jest tu aktywność Prezydenta i Senatu), czy skuteczne wykonywanie wyroków sądowych przez aparat federalny (w myśl Art. II Konstytucji zwierzchnikiem całego aparatu władzy federalnej jest Prezydent).

Pozycji Sądu Najwyższego w strukturze władzy USA autorzy Konstytucji nie poświęcili wiele miejsca. W sekcji 1 Art. III jest tam jedynie mowa o tym, że:

Władzę sądową Stanów Zjednoczonych sprawuje jeden Sąd Najwyższy oraz takie sądy niższe, które Kongres może z biegiem czasu ustanowić i utworzyć.

W sekcji 2 wspomnianego artykułu jest natomiast mowa o i zakresie kompetencji Sądu. Zgodnie z nią:

We wszystkich sprawach, dotyczących ambasadorów, innych pełnomocnych przedstawicieli i konsułów oraz w tych, w których stan jest stroną, Sąd Najwyższy ma jurysdykcję pierwotną. We wszystkich innych wymienionych powyżej sprawach [chodzi tu o sekcję 2 Art. III Konstytucji – przyp. WK] Sąd Najwyższy jest instancją odwoławczą, zarówno w zakresie prawa, jak i stanu faktycznego, poza wyjątkami i w oparciu o przepisy ustalone przez Kongres.

De facto oznacza to, że Kongres nie może ani ograniczać, ani rozszerzać właściwości Sądu wynikającej z Konstytucji inaczej niż w drodze noweli konstytucyjnej, może natomiast dowolnie regulować jego właściwość apelacyjną.

Z racji, że w Stanach Zjednoczonych nie ma odrębnego sądu konstytucyjnego, dużo ważniejszą rolę Sądu Najwyższego wydaje się być jego uprawnienie do badania zgodności z Konstytucją treści prawa stanowionego (*judicial review*)²⁵⁴. Trzeba tu jednak wyraźnie zaznaczyć, że wypełnianie przez ten właśnie Sąd roli interpretatora federalnej ustawy zasadniczej, dzierżenie „władzy nad prawem” i nad jego znaczeniem, nie ma bezpośredniego umocowania w Konstytucji. Przyznanie sobie przez Sąd Najwyższy roli sądu konstytucyjnego funkcjonuje mocą precedensu, który ten sam Sąd ustanowił ponad dwa wieki temu²⁵⁵. Pozwala ono dopasować treść aktu pisanego ponad dwa wieki temu do aktualnego poczucia sprawiedliwości czy potrzeb rozwijającego się kraju²⁵⁶. Jest też gwarancją spójności orzecznictwa sądów niższej instancji. Coraz częściej jest jednak podstawą do dyskusji w przedmiocie tego, jak głęboko sędziowie mogą dokonywać wykładni Konstytucji.

Orzeczenia Sądu Najwyższego mogą podlegać swoistej „korekcie”²⁵⁷. Może jej dokonywać sam Sąd Najwyższy w kolejnych, podobnych sprawach (istnieją utrwalone mechanizmy znoszenia ustanowionych wcześniej precedensów bądź wyszczególniania nowych precedensów z już istniejących). Mogą jej także dokonać pozostałe konstytucyjne ośrodki władzy, tj. Prezydent i Kongres. Najczęściej jest to dokonywane poprzez przyjmowanie ustaw, które ograniczą bądź podważą sens istnienia sądowego precedensu. Zasada domniemania konstytucyjności takiego aktu

²⁵⁴ Warto podkreślić, że uznając określony akt (bądź jego część) za niezgodny z Konstytucją, Sąd nie uchyla ustawy, ale tworzy precedens, który wiąże wszystkie pozostałe sądy w USA. Sędziowie niższych sądów, rozstrzygając sprawę podobną do tej, która była analizowana przez Sąd Najwyższy wiedzą, że powołanie się na zakwestionowany przepis sprawi, że wyrok zostanie uchylony w procedurze apelacyjnej.

²⁵⁵ Chodzi tu o orzeczenie w sprawie *Marbury v. Madison* z 1803 r. Gwoli rzetelności trzeba dodać, że dopiero pół wieku po tym orzeczeniu sprawa ta stała się podstawą przyznania kompetencji do oceny konstytucyjności ustaw przez Sąd.

²⁵⁶ Z perspektywy ostatnich dziesięcioleci za takie uważa się kwestie związane np. z powszechnym ubezpieczeniem zdrowotnym, małżeństwami jedнопłciowymi, adopcją przez pary jedнопłciowe dzieci, czy też aborcją i eutanazją.

²⁵⁷ Szerzej: R. Małajny, *Ustawodawcze oddziaływanie Kongresu na Sąd Najwyższy w USA* [w:] P. Leidler, J. Szymanek (red); *Idee, instytucje i praktyka ustrojowa Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 173-175; P. Laidler, *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych Ameryki: od prawa do polityki*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 71-125.

powoduje, że pozostanie on w mocy aż nie zostanie zaskarżony do Sądu, który następnie uzna jego niezgodność z Konstytucją. Trzeba mieć przy tym na uwadze, że sędziowie dość często kierują się zasadą „powściągliwości sędziowskiej” nakazującej im uszanowanie wyraźnego stanowiska legislatywy i egzekutywy. Po drugie, Kongres (współ ze stanami) może dokonać nowelizacji Konstytucji, uchylając w ten sposób wcześniejszy wyrok Sądu w określonej kwestii²⁵⁸. Trzeba też mieć na uwadze to, że jakkolwiek Sąd wydaje wyroki, to ich egzekucja (jej zakres, termin, sposób wykonania czy dobór środków etc.) należy do aparatu władzy wykonawczej, który podlega prezydentowi.

²⁵⁸ By znieść *ratio decidendi* określonych wyroków Sądu Najwyższego przyjęto XI, XIII, XIV, XVI i XXVI Nowelę do Konstytucji. Szerzej: P. Laidler, *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych...*, op. cit., s. 88-95.

3. Finansowanie Sądu Najwyższego USA

Konstytucja wspomina o wynagrodzeniu sędziów (nie może być ono zmniejszone w trakcie ich urzędowania), ale nie określa źródeł finansowania, nie wspomina też nic o finansowaniu Sądu Najwyższego jako instytucji. Od samego początku istnienia państwa amerykańskiego środki na jego funkcjonowanie pochodziły z budżetu federalnego uchwalanego przez Kongres w drodze ustawy²⁵⁹.

Obecnie wydatki na Sąd Najwyższy USA są immanentną częścią kwoty, jaką Kongres przeznacza na całe sądownictwo federalne²⁶⁰. Prowizorium wydatków całego sądownictwa federalnego określone jest wcześniej przez Administrację Sądów Federalnych (*Administrative Office of the U.S. Courts*)²⁶¹ i załączane do tej części projektu budżetu federalnego, w której znajdują się wydatki Departamentu Skarbu, Urzędu Wykonawczego Prezydenta oraz stolicy USA (*Financial Services and General Government Appropriations bill*). W zakresie, w jakim dotyczy on sądownictwa federalnego, Prezydent nie może dokonywać jakichkolwiek zmian²⁶².

²⁵⁹ W 2016 r. było to około 88 mln USD, z czego większość przeznaczona została na wynagrodzenia dla sędziów i innych pracowników.

²⁶⁰ W 2016 r. było to około 7.4 mld USD. Dane ze strony: <http://www.uscourts.gov/news/2016/02/12/judiciary-transmits-fiscal-year-2017-budget-request-congress> [23.08.2017]

²⁶¹ Administracja Sądów Federalnych jest swoistym „ramieniem wykonawczym” Konferencji Sędziów (*Judicial Conference of the United States*), której przewodniczy prezes Sądu Najwyższego.

²⁶² Szerzej: M. E. Glassman, *Judiciary Appropriations*, FY2017, CRS Report R44526, Waszyngton 2017. Materiał dostępny na: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R44526.pdf> [23.08.2017]

4. Struktura i metodyka pracy Sądu Najwyższego USA

Sąd Najwyższy ma siedzibę w stolicy USA, tj. w Dystrykcie Kolumbii²⁶³. Konstytucja nie przewiduje jego podziału na izby bądź wydziały, nie ustanawia także *expressis verbis* organów Sądu²⁶⁴. Stąd każda sprawa, która wpływa do Sądu, jest przedmiotem zainteresowania wszystkich sędziów. To samo dotyczy np. uchwalania regulaminu pracy Sądu czy kwestii o *stricto* administracyjnym charakterze, jak powoływanie szefa ochrony Sądu Najwyższego (*Marshal of the United States Supreme Court*)²⁶⁵.

W Konstytucji brak jest informacji na temat tego, z ilu dokładnie osób składać się będzie Sąd Najwyższy. Od początku istnienia państwa amerykańskiego zadanie określenia liczby sędziów spoczywa na Kongresie, który reguluje tę kwestię w drodze ustawy²⁶⁶. Obecnie w Sądzie Najwyższym zasiada prezes (*Chief Justice*) oraz 8 sędziów (*Associate Justice*). W sytuacji, gdy prezes nie jest w stanie wypełniać swoich obowiązków bądź gdy jego stanowisko jest opróżnione, jego obowiązki

²⁶³ Przez blisko 150 lat Sąd Najwyższy USA nie miał swojej własnej siedziby. Odkąd Dystrykt Kolumbii został stolicą USA (początek XIX w.) sędziowie, aż do lat 30. XX w., korzystali z pomieszczeń Kongresu.

²⁶⁴ Za taki trudno jest uznać prezesa Sądu Najwyższego. Został on co prawda wymieniony osobno w sekcji 3 Art. I Konstytucji, ale dotyczy ona jedynie uprawnień Senatu w ramach procedury impeachmentu, a nie funkcjonowania Sądu Najwyższego jako takiego. Pewne dodatkowe zadania nakładają natomiast na prezesa ustawy federalne (np. w myśl ustawy FISA z 1978 r. deleguje on sędziów do Sądu ds. Nadzoru nad Wywiadem oraz jego instancji odwoławczej), regulamin pracy Sądu (np. jeżeli w trakcie rozpoznawania określonej sprawy prezes zajmuje stanowisko zgodne z większością sędziów, wówczas wyznacza sędziego, który sporządzi uzasadnienie wyroku) oraz polityczne zwyczaje (np. odbiera on przysięgę od prezydenta-elekta).

²⁶⁵ Szerzej: N. E. Marion, *Federal Law Enforcement Agencies in America*, Wyd. Wolters Kluwer Law & Business, Nowy Jork 2015, s. 209-211.

²⁶⁶ Aż do połowy XIX w. liczba sędziów była skorelowana z ilością dystryktów i okręgów apelacyjnych, na jakie podzielone zostały Stany Zjednoczone. Zasadą było, że dwóch sędziów SN wraz z sędzią z konkretnego sądu dystryktowego „objazdowo” orzekało w określonych odstępach czasu w jednym z trzech okręgów apelacyjnych (tzw. *circuit-riding*). Sukcesywne przyłączanie do Unii nowych terytoriów wymuszało tworzenie kolejnych okręgów apelacyjnych, a to znowu było powodem do zwiększania składu Sądu przez Kongres. W 1807 r. skład zwiększono z sześciu do siedmiu, w 1837 r. do dziewięciu, a w 1863 r. do dziesięciu. W 1869 r. Kongres powrócił do liczby dziewięciu sędziów i na zasadzie konwenansu konstytucyjnego funkcjonuje ona do dziś. Warto dodać, że manipulowanie składem liczbowym Sądu Najwyższego nie raz miało też związek z konfliktami politycznymi – najczęściej na linii Prezydent-Kongres, albo też z aktywnością sędziów, która zbyt mocno ingerowała w kompetencje bądź konkretne decyzje polityczne Prezydenta bądź Kongresu. Szerzej: K. L. Hall, *The Oxford Companion to the Supreme Court of the United States*, Oxford University Press, Oxford 2005, s. 545-548; K. Jost (red), *The Supreme Court A-Z*, Wyd. Routledge, Nowy Jork 2006, s. 80-81; R. Małajny, *Ustawodawcze oddziaływanie Kongresu na Sąd Najwyższy w USA* [w:] P. Leidler, J. Szymanek (red); *Idee, instytucje i praktyka ustrojowa Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 166-167.

przejmuje najstarszy stażem sędzia i pełni je do momentu ustania przesłanki uniemożliwiającej prezesowi wykonywania jego obowiązków bądź (w przypadku wakatu na stanowisku prezesa SN) zaprzysiężenia nowo wybranego prezesa. Prawo nie dopuszcza delegowania sędziego z niższego sądu do czasowego orzekania w Sądzie Najwyższym²⁶⁷.

Sąd Najwyższy pracuje w systemie sesyjnym. Sesja rozpoczyna się w pierwszy poniedziałek października i trwa zazwyczaj do końca czerwca, przy czym w razie potrzeby sędziowie mogą zebrać się na sesji specjalnej. Sprawy nierozstrzygnięte w trakcie jednej sesji przechodzą na kolejną. Wyłączając kwestie wynikające z jego właściwości pierwotnej (*original jurisdiction*), istnieje kilka różnych procedur wpływania spraw do Sądu Najwyższego (apelacja, *certiorari*²⁶⁸, *certification*²⁶⁹ oraz *habeas corpus*²⁷⁰). Żadna z nich nie nakłada na Sąd bezwzględnego obowiązku rozpoznania sprawy, co daje sędziom elastyczność w ich doborze. Sąd unika spraw stanowiących tzw. „kwestię polityczną”, tj. będących sporami politycznymi między legislaturą, a egzekutywą. Nie zajmuje się wydawaniem opinii doradczych w abstrakcyjnych kwestiach i nie przyjmuje do rozpatrzenia spraw, w których brak jest rozbieżności między stronami. Zasadniczo nie rozstrzyga także spraw, które nie zawierają kwestii konstytucyjnej ani tych, które nie wnoszą niczego nowego do orzecznictwa.

Przyjęła się tzw. „zasada czterech”, która polega na tym, że do przyjęcia sprawy przez Sąd potrzebna jest zgoda co najmniej czterech sędziów. Rocznie do Sądu Najwyższego trafia około 8000 spraw (dla porównania – 40 lat temu było to niespełna 4000). Wszystkie podlegają wstępnej selekcji na posiedzeniu niejawnym²⁷¹.

²⁶⁷ 28 U.S. Code § 294 (d).

²⁶⁸ Jest to żądanie przekazania akt sprawy z sądu niższego do Sądu Najwyższego oparte najczęściej na określonym problemie konstytucyjnym. Strona wnosząca o przyjęcie sprawy przez Sąd podnosi np. brak jednoznacznej wykładni prawa w tej materii.

²⁶⁹ Jest to forma pytania prawnego kierowanego do Sądu Najwyższego przez sąd apelacyjny rozpoznający określoną sprawę.

²⁷⁰ Istotą *habeas corpus* jest naruszenie zasady, zgodnie z którą osoba zatrzymana lub aresztowana przez przedstawicieli władzy musi być przez nich doprowadzona do sądu, gdzie następnie funkcjonariusze muszą wyjaśnić sędziemu, dlaczego swoboda osobista tej osoby zostaje ograniczona. W procedurze tej osoba pozbawiona wolności z naruszeniem przepisów prawa wnosi o wydanie sądowego nakazu zwolnienia z aresztu.

²⁷¹ Warto też dodać, że szczególną rolę na etapie przyjmowania sprawy do rozpoznania przez Sąd najwyższy USA pełni przedstawiciel Departamentu Sprawiedliwości (*Solicitor General*), który wyraża

Merytoryczne rozstrzygnięcie Sądu zapada w mniej niż 100 sprawach. Jeżeli Sąd zechce przyjąć sprawę do rozpoznania, wówczas strona wnosząca sprawę do Sądu ma 45 dni na dostarczenie dokumentacji procesowej sprawy, w tym zwłaszcza swojej argumentacji. Strona przeciwna ma 30 dni na odpowiedź.

Sąd Najwyższy rozpatruje sprawy przy kworum wynoszącym 6 osób na jawnej i ustnej rozprawie, bez udziału ławy przysięgłych i przy zachowaniu zasady kontradiktoryjności. Rozstrzygnięcia zapadają większością głosów na posiedzeniu niejawnym, każdy sędzia ma jeden głos. W wypadku, gdy w rozpoznawaniu sprawy uczestniczyła parzysta liczba sędziów, a ich głosy rozeszły się po równo, sprawa jest określana wówczas jako „nierozstrzygnięta” a zaskarżone do Sądu rozstrzygnięcie sądu niższej instancji pozostaje w mocy.

Spośród większości w danej sprawie wyznacza się sędziego, który sporządza uzasadnienie orzeczenia (*majority opinion*). Projekt uzasadnienia kierowany jest do wszystkich sędziów, którzy mogą przedstawić pisemnie swoje poprawki i ewentualnie zgłosić zdanie odrębne²⁷² lub zdanie uzupełniające²⁷³. Sędziowie, rozstrzygając sprawę, często poruszają też kwestie niemające bezpośredniego znaczenia dla meritum danej sprawy, ale mogą posłużyć za argumentację w innych sprawach w przyszłości (*obiter dicta*)²⁷⁴.

Ostateczny wyrok (wraz z uzasadnieniem) ogłaszany jest na specjalnym, poniedziałkowym posiedzeniu Sądu, a pełen tekst uzasadnienia wraz z opiniami poszczególnych sędziów publikowany jest w oficjalnym wydawnictwie Sądu Najwyższego *United States Reports*.

swoją opinię w przedmiocie przyjęcia sprawy przez Sąd. Może on też samodzielnie przedkładać sędziom swoje opinie prawne (*amicus curie brief*) w każdej sprawie, która wpłynęła do Sądu.

²⁷² W wypadku zdania odrębnego (*dissenting opinion*) sędzia nie zgadza się ani z rozstrzygnięciem, ani z uzasadnieniem.

²⁷³ W wypadku zdania uzupełniającego (*concurring opinion*) sędzia co prawda zgadza się z orzeczeniem, ale nie zgadza się z motywami zamieszczonymi w uzasadnieniu orzeczenia.

²⁷⁴ Zob.np.: L. Garlicki, *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych Ameryki. Konstytucja – polityka – prawa obywatelskie*, Wyd. Ossolineum, Wrocław 1982, s. 85-86.